

MAK MĀCĪBAS PILNĪBĀ

ROKASGRĀMATA PILNĪBĀ

**Zenta Anspoka
Iveta Irbe
Daira Liepiņa
Agrita Miesniece**

Mācības bilingvāli un latviešu valodā Rokasgrāmata pirmsskolas pedagogiem

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

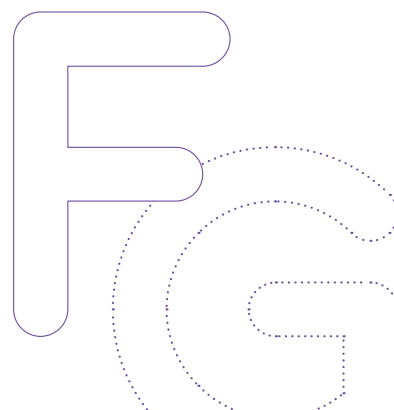
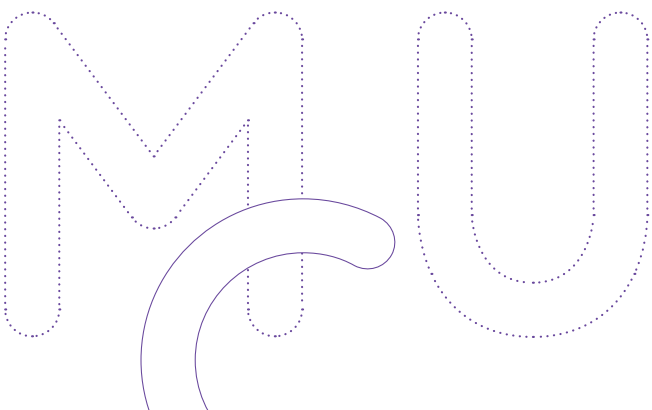
EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Saturs

Priekšvārds	2
1. Pirmsskolas izglītības process lingvistiski neviendabīgā vidē	3
1.1. Pirmsskolas izglītības procesa vispārīgs raksturojums	3–6
1.2. Valodas apguves process pirmsskolā	6–11
1.2.1. Pirmsskolas vecuma bērna valodas un runas attīstības vispārīgs raksturojums	7–11
1.2.2. Bilingvāla un multilingvāla bērna valodas un runas attīstība	11–13
1.2.3. Latviešu valoda mazākumtautību bērnu pirmsskolas izglītības procesā	13–15
1.2.4. Latviešu valodas un citu pirmsskolas mācību jomu satura integrēta apguve	15–22
2. Praktiski ieteikumi latviešu valodas pamatprasmju apguvei pirmsskolas izglītības procesā bilingvālī un latviešu valodā	23
2.1. Uzdevumi un vingrinājumi klausītiesprasmes apguvei	23–26
2.2. Uzdevumi un vingrinājumi runātpasmes apguvei	27–31
2.3. Uzdevumi un vingrinājumi lasītpasmes apguvei	31–33
2.4. Uzdevumi un vingrinājumi rakstītpasmes apguvei	34–35
2.5. Idejas bērna valodas un runas veicināšanai	36–38
2.6. Idejas integrētu rotaļnodarbību plānošanai	39–41
2.7. Skaitāmpanti un rotaļas valodas apguvei	42–47
2.8. Mācību satura un caurviju prasmju apguves plānošana pirmsskolā	48–54
Izmantotā literatūra un citi avoti	55–56

Priekšvārds

Daudzkultūru sabiedrībā viens no cilvēka veiksmīgas pašīstenošanās un karjeras attīstības nosacījumiem ir vairāku valodu prasme.

Latvijā valstiski svarīgs uzdevums ir palīdzēt mazākumtautību cilvēkiem apgūt latviešu valodu kā valsts valodu līdzās dzimtajai valodai un svešvalodai.

Nacionālās izglītības un sabiedrības integrācijas politikas uzdevums ir stiprināt katra indivīda piederību Latvijas kultūrai un palīdzēt iekļauties Latvijas informācijas telpā (Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam 2012).

Atbilstoši dažādām teorijām par labvēlīgāko valodas apguvei tiek uzskatīts pirmsskolas laiks. Tas ir dzīves posms, kurā var veiksmīgi sākt pat vairāku valodu apguvi, ko pēctecīgi turpināt skolā (Beikers 2002; Druvieta 2000; Dumitrescu 2005; Garcia 2009).

2018. gada 23. janvārī valdībā tika atbalstīti Izglītības un zinātnes ministrijas izstrādātie grozījumi Izglītības likumā un Vispārējās izglītības likumā, kas paredz vidusskolas posmā pakāpeniski pāriet uz mācībām valsts valodā. Pāreja uz mācībām valsts valodā sākās 2019. gada 1. septembrī un noslēgsies 2021. gada 1. septembrī.

Arī Valsts izglītības satura centra projekts „Kompetenču pieeja mācību saturā” un tajā apstiprinātie jaunie noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem ar 2019. gadu īsteno jaunās pirmsskolas izglītības vadlīnijās ietvertās prasības, kas paredz pakāpeniski palielināt latviešu valodas lomu mācīšanās procesā, tā veiksmīgāk nodrošinot mazākumtautību bērnu sekmīgu integrāciju sākumskolā, mācīšanos padarīt katram bērnam

personiski nozīmīgu viņa individuālajā attīstībā, kā arī izmantot mācību metodiku, kur bērns integrēti ar konkrētās mācību jomas prasmēm apgūst tādas caurviju prasmes kā prasmi sadarboties, prasmi izmantot digitālos līdzekļus u. c. (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Analizējot līdzšinējo pirmsskolas izglītības iestāžu pedagoģiskā darba pieredzi, kā mazākumtautību bērniem tiek mācīta latviešu valoda, nākas atzīt, ka nereti tas notiek nepietiekami, dažkārt tikai 15 minūtes dienā. Tādējādi netiek nodrošinātas valodas apguves iespējas agrīnā vecumposmā, jo pēc sešu gadu vecuma valodu apgūt ir daudz grūtāk. Lai sasniegtu labākus rezultātus, bērnam ir nepieciešams uzturēties latviešu valodas vidē, valodu lietot regulāri (Tomme-Jukēvica 2018).

Pirms domājam, kā palīdzēt bērnam jau pirmsskolas vecumā apgūt valodu un runu neatkarīgi no tā, vai tā ir viņa dzimtā valoda vai otrā, trešā u. tml., svarīgi apzināties, ka valoda ir līdzeklis, ar kuru vārdos apgūstam pasauli un izsakām sevi šajā pasaulē. Tas ir līdzeklis, ar kuru socializējamies un varam vienoties saziņā. Tā ir dabas dota spēja, kas padara mūs īpašus un atšķir no dzīvniekiem un citām komunicējošām ierīcēm. Valoda ietver arī īpašu kodu sistēmu, kurā radītas, ierakstītas un saglabātas kultūras vērtības, sabiedrības pieredze, tautas garīgais mantojums un dzīvesziņa (Šalme 2011).

Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā, izmantojot integrēto pieeju, latviešu valodas kā valsts valodas apguvi iespējams nodrošināt dažādos veidos. Valodu var apgūt gan kā atsevišķu mācību priekšmetu, gan integrēt citu mācību jomu satura apgūvē, kā arī izmantot ārpus nodarbībām pastaigu un svētku svinēšanas laikā utt. Tikai tas darāms mērķtiecīgi un sistemātiski, nevis epizodiski.

Ne mazāk svarīgs ir fakts, ka pēdējos gados arī latviešu mācībvalodas pirmsskolas iestādes, salīdzinot ar 20. gadsimta 80.–90. gadiem, kļuvušas etniski un lingvistiski daudzveidīgākas. Līdzīgi kā mazākumtautību izglītības programmā pirmsskolas skolotājam arī latviešu mācībvalodas bērnu grupās ir mērķtiecīgi jāplāno valodas līdzekļu izmantošana, lai bērns kvalitatīvi apgūtu pirmsskolas izglītības saturu un iekļautos sociālajā vidē.

Iepriekš aprakstītais norāda, ka nereti skolotājam nepieciešams atbalsts gan mācību satura izvēles, gan tā apguves metodiskā nodrošinājuma ziņā. To lielā mērā paredzēts īstenot šajā rokasgrāmatā.

Rokasgrāmatas mērķis ir piedāvāt teorētisko pamatojumu un praktiskas idejas mācību satura īstenošanai bilingvāli un latviešu valodā atbilstoši pirmsskolas izglītības vadlīnijās ietvertajām prasībām.

Rokasgrāmata paredzēta pirmsskolas skolotājiem, kuri īsteno pirmsskolas mazākumtautību izglītības programmas, kā arī tiem pirmsskolas izglītības iestāžu skolotājiem, kuri strādā lingvistiski neviendabīgā vidē pirmsskolā ar latviešu mācībvalodu. Rokasgrāmatā piedāvātās idejas noderēs arī sākumskolas skolotājiem, lai skolā pēctecīgi plānotu valodas un citu mācību priekšmetu satura integrētu apguvi lingvistiski neviendabīgā vidē.

Rokasgrāmatai ir divas nodaļas. Pirmajā nodaļā ir raksturots pirmsskolas pedagoģiskais process un sniegts teorētiskais pamatojums tam, kas jāņem vērā, plānojot un īstenojot latviešu

valodas un citu jomu mācību satura integrētu apguvi.

Rokasgrāmatas metodoloģija balstās uz Latvijas un citu valstu psiholoģijas, pedagoģijas, sociolingvistikas zinātnieku aprobētajām teorijām par pirmsskolas vecuma bērnu valodas un runas attīstību, par bilingvismu un bilingvālām mācībām, par valodas un citu jomu satura integrētu apguvi. Rokasgrāmatā analizēts arī pirmsskolas izglītības vadlīniju saturs un tā apguves metodiskā virzība. Uzmanība pievērsta ne tikai valodas un runas apguvei, bet arī tam, ka mācību process nevar pastāvēt bez bērnam radītas pārliecības par viņa spējām, prasmes pakāpeniski analizēt veiksmju un neveiksmju cēloņus, kā arī pakāpeniski apgūtas prasmes plānot neveiksmju novēršanu.

Rokasgrāmatas otrajā nodaļā piedāvātie metodiskie ieteikumi skolotājiem noderēs praktiskajām rotaļnodarbībām, lai īstenotu pirmsskolas izglītības vadlīnijās paredzētās prasības un nodrošinātu pēctecību starp pirmsskolu un sākumskolu. Piedāvājot dažādas idejas, ņemts vērā, ka valodas mācīšanās ir process, kas nav saistīts tikai ar konkrētas leksikas vai teikumu struktūras apguvi, bet gan tāds process, kurā svarīgi ievērot dažādus faktorus, kas, savstarpēji mijiedarbojoties, ietekmē valodas un runas apguves kvalitāti.

Valodas un runas apguvi nevar atdalīt no bērna kā personības attīstības veselumā, tāpēc metodiskie paņēmieni ir cieši saistīti ar pārējām pirmsskolas mācību satura jomām.

Skolotājiem tiek piedāvāti dažāda veida uzdevumi mācību jomu satura un valodas pamatprasmiņu apguvei, rotaļu un spēļu varianti, skaitāmpanti un citas darba organizācijas formas vai metodes. Līdzās saturam ir metodiskie komentāri, kad un kādās situācijās uzdevums būtu vispiemērotākais, kam pievērst uzmanību darba organizācijas laikā, kā darbu individualizēt un diferencēt atbilstoši bērna individuālajām vajadzībām, interesēm, aktuāliem notikumiem vai dabas norisēm, kā nodrošināt jēgpilnu valodas un satura integrētu pieeju. Piedāvājums ir paredzēts kritiskai izvērtēšanai un izmantošanai tikai un vienīgi atbilstošā situācijā.

Metodiskie ieteikumi ir saskaņoti ar pirmsskolas izglītības vadlīnijās norādīto obligāto mācību saturu un pamatprasībām tā apguvei (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Rokasgrāmatas nobeigumā ir izmantotās literatūras un citu avotu saraksts.

Rokasgrāmatas autores ir Latvijas Universitātes profesore *Dr. paed. Zenta Anspoka*, Rīgas 180. pirmsskolas izglītības iestādes vadītāja vietniece *Mg. paed. Daira Liepiņa*, Rīgas 47. vidusskolas sākumskolas skolotāja *Mg. paed. Iveta Irbe*, Valsts izglītības satura centra vecākā eksperte *Mg. paed. Agrita Miesniece*. *Didaktisko materiālu komplektu pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem latviešu valodas apguvei* ir sagatavojusi Rīgas 14. pirmsskolas izglītības iestādes vadītājas vietniece izglītības jomā, pirmsskolas latviešu valodas skolotāja un LU lektora p.i. *Mg. paed. Inese Eglīte*.

1. Pirmsskolas izglītības process lingvistiski neviendabīgā vidē

1.1. Pirmsskolas izglītības procesa vispārīgs raksturojums

Pirmsskolas izglītības mērķis un uzdevumi

Mūsdienu pasauli raksturo globalizācija, informācijas tehnoloģiju attīstība un vērtību daudzveidība, tā rezultātā mainās cilvēku ikdienas dzīve, ieradumi un vērtības. Pārmaiņas pasaulē neizbēgami ietekmē arī pirmsskolas vecuma bērnu izglītību.

Pirmsskolas izglītības process ir pamats bērna turpmākai izglītībai.

Noteikumos par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem norādīts, ka **pirmsskolas izglītības mērķis** ir zinātkārs, radošs un dzīvespriecīgs bērns, kas dzīvo veselīgi, droši un aktīvi, darbojas patstāvīgi un mācās ieinteresēti un ar prieku, gūstot pieredzi par sevi, citiem, apkārtējo pasauli un savstarpējo mijiedarbību tajā (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Lai īstenotu mērķi, svarīgi ir vairāki uzdevumi:

- sekmēt vispusīgu bērna attīstību, ievērojot viņa vajadzības, intereses, spējas un pieredzi un liekot pamatus vērtībās balstītu ieradumu veidošanai,
- attīstīt bērna sociālās un emocionālās prasmes, kas ietver sevis, savu emociju, domu un uzvedības apzināšanu, spēju saprast citus un veidot pozitīvas attiecības,
- attīstīt kritisko domāšanu, jaunradi un uzņēmējspēju, sadarbības, pilsoniskās līdzdalības un digitālās prasmes, prasmi pieņemt atbildīgus lēmumus,
- veidot pratību pamatus valodu, sociālajā un pilsoniskajā, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā,
- nodrošināt bērnam iespēju sagatavoties pamatzglītības ieguvei (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Augstākais sasniedzamais rezultāts – lietpratīgs bērns jau pirmsskolā

Valsts izglītības satura centra īstenotā projekta „Kompetenču pieeja mācību saturā” teorētiskajā pamatojumā norādīts, ka lietpratīgs bērns pirmsskolā ir šāds:

- **bērns ar pašapziņu**, kurš ciena un rūpējas par sevi un citiem, apzinās savas un citu emocijas, vēlmes, intereses, dotības, uzdrošinās pašizpaušties, gūt jaunu pieredzi u. tml.,
- **zinātkārs un intelektuāli atvērts bērns**, kas apgūto pieredzi prot lietot jaunās, reālās dzīves situācijās,
- **atbildīgs sabiedrības dalībnieks**, kurš līdzdarbojas un sadarbojas, veido cieņpilnas attiecības ar citiem cilvēkiem,
- **radošs darītājs**, kurš ieklausās, vēro, pēta pasauli, eksperimentē, improvizē, tiecas pēc jaunās pieredzes (Skola2030 2018).

Kvalitatīvas pirmsskolas izglītības pamatprincipi

Viena no svarīgākajām prasībām, kas izvirzāma pirmsskolas izglītības kvalitātei, ir **satura un metodikas atbilstība bērna vajadzībām**, jo tikai šādā procesā bērns var attīstīt savu potenciālu atbilstoši individuālajai izaugsmei, vienlaikus apgūstot arī konkrētas zināšanas, prasmes un pozitīvu attieksmi pret sevi un apkārtējo vidi.

Svarīgākie pamatprincipi, uz kuriem balstīts mācību satura plānojums un tā apguve, tajā skaitā arī vairāku valodu apguve:

- **pēctecības princips**, kas prasa apgūt jaunas zināšanas un prasmes, balstoties uz bērna iepriekšējo pieredzi,
- **sistēmiskuma princips**, kas nosaka mācību satura un metodikas izvēli balstīt bērna vecumam atbilstošā sistēmā, lai tādējādi jau pirmsskolā veidotos objektīva izpratne par dabu, sabiedrību un cilvēku savstarpējām attiecībām,
- **sistemātiskuma princips**, kas prasa pirmsskolas pedagoģisko procesu īstenot mērķtiecīgi un regulāri,
- **integritātes princips**, kas nosaka, ka audzināšanas un mācību process ir savstarpēji saistīts un ka bērns praktiskā darbībā integrēti apgūst zināšanas, izpratni un pamatprasmes dažādās mācību jomās, attīsta caurviju prasmes un veido vērtībās balstītus ieradumus,
- **individualizācijas princips**, kas prasa ietvert bērna brīvu un patstāvīgu rotaļāšanās skolotāja mērķtiecīgi organizētā un netieši vadītā mācīšanās rotaļdarbībā,
- **galvenā mācību organizācijas forma ir rotaļnodarbība**, un tā tiek īstenota visas dienas garumā gan telpās, gan ārā.

4

Pirmsskolas izglītības saturs

Pirmsskolas izglītības saturā ietilpst:

- **zināšanu un pamatprasmju apguve** valodu, sociālajā un pilsoniskajā, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomā,

- **vērtību un tikumu** apguve,
- **caurviju prasmju** apguve.

Jāņem vērā, ka **valodu apguve notiek integrēti ar mācību jomu saturu, vērtību, tikumu un caurviju prasmju** apguvi.

Ne vērtības, ne tikumus tiešā veidā ieaudzināt nevar. Pirmsskolas vecumā bērni atdarina pieaugušo rīcību, tāpēc tikai tad, ja bērni redzēs pieaugušo vērtības un tikumus, ilgtermiņā tie kļūs arī par viņu vērtībās un tikumos balstītiem paradumiem.

Ģimenes un pirmsskolas **pienākums un atbildība** ir stiprināt pozitīvus paradumus, radot piemērotas situācijas to attīstībai, mācīt patstāvīgi pieņemt lēmumus, vērtēt un pamatot tos, radīt tādu ikdienas saskarsmes kultūru un tādus rīcības paraugus, kas balstīti vērtībās.

Pirmsskolā, tajā skaitā arī **valodu mācību procesā**, ir svarīgi bērnam palīdzēt apgūt izpratni par šādiem jautājumiem:

- Kas es esmu?
- Kas mēs esam?
- Kā mēs izturamies pret pasauli?
- Cik daudzveidīgā dabā es dzīvoju?
- Cik daudzveidīga ir cilvēku radītā pasaule?
- Ko es varu darīt pasaulē?

Atbildes uz šiem jautājumiem bērns saņems, apgūstot **tematiski sakārtotu integrētu pirmsskolas izglītības saturu**.

Caurviju prasmes un to raksturojums

Caurviju prasmes palīdz jau pirmsskolas vecuma bērniem dzīvot mūsu mainīgajā pasaulē, kritiski vērtēt un izmantot informāciju, iedziļināties tajā, ļaut vaļu iztēlei, sadarboties un ieklausīties citos.

Atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr. 716 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem” **caurviju prasmes** ir šādas:

- kritiskā domāšana un problēmrisināšana,
- jaunrade un uzņēmējspēja,
- pašvadīta mācīšanās,
- sadarbība,
- pilsoniskā līdzdalība,
- digitālās prasmes (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Kritiskā domāšana un problēmrisināšana jau pirmsskolā palīdz bērnam pieņemt saprātīgus lēmumus par to, ko uzskatīt par pareizu un ko darīt, lai situāciju uzlabotu.

Jaunrade un uzņēmējspēja ir prasme, kas palīdz bērnam radīt un īstenot jaunas idejas.

Pašvadīta mācīšanās ir spēja uzraudzīt un kontrolēt savus domāšanas procesus mācību laikā. Pašvadīta mācīšanās tiek saprasta kā patstāvīgs mācīšanās process, kurā bērns aktīvi piedalās, vadot, organizējot to, kā arī analizējot, pētot, vērtējot savu un citu darbu.

Pirmsskolā svarīgi apgūt arī **sadarbības prasmi**, t. i., kopīgi darboties, savstarpēji saskaņot darbību, vajadzības gadījumā citam citu atbalstīt. Apgūstot šo prasmi, bērni mācās sarunāties,

saprsties un sadarboties atšķirīgās grupās gan pēc dzimuma, gan spējām un interesēm.

Bērnu **pilsoniskās līdzdalības** veicināšanai nepieciešami atbilstoši apstākļi (vide, atbalsts, resursi u. c.) un pašu bērnu praktiskā iesaiste, dialogs ar bērnu vecākiem, jo pilsoniskās līdzdalības veidošanās vispirms notiek ģimenē. Tādējādi bērnam tiek dota iespēja saskatīt jēgu savai darbībai un apgūt pozitīvu pieredzi.

Digitālās prasmes vajadzīgas, lai mūsdienās izmantotu tehnoloģijas dzīvei nepieciešamās informācijas ieguvei un apstrādei. Apgūstot prasmi strādāt ar dažāda veida informācijas tehnoloģijām, bērns mācās atšķirt virtuālo pasauli no reālās pasaules, apgūt noteikumus, kas jāievēro, lietojot dažādus informācijas nesējus, tajā skaitā digitālās ierīces.

Digitālo prasmju apguves process neparedz pastiprināti darboties ar digitālajām ierīcēm, bet gan tikai to, ka tehnoloģijas var būt arī kā viens no mācību procesa papildu līdzekļiem.

Bērniem pirmsskolas vecumā veicināma ne tikai digitālo līdzekļu izmantošanas prasme, bet arī izpratne par digitālo līdzekļu ietekmi uz veselību.

Pirmsskolā sasniedzamie rezultāti

Mērķtiecīgi un pēctecīgi īstenojot pirmsskolas izglītības saturu, plānots, ka, **pabeidzot pirmsskolas izglītības posmu**, bērns:

- ir spējīgs izteikt savas domas un jūtas,
- spēj uz klausīt citus un izteikt savu viedokli par dzirdēto,
- sāk izprast, kā paša emocijas un uzvedība ietekmē citus,
- saskaņo savu darbību ar citiem,
- izturas pieklājīgi pret citiem un rīkojas iekļūstīgi,
- izprot, kas ir draudzība,
- prot palīdzēt citiem un pieņemt citu palīdzību,
- uzņemas un daļa atbildību ar citiem, strādājot kopā (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Sasniedzamie rezultāti mācību jomās, tajā skaitā arī valodu jomā, ir noteikti, ņemot vērā bērna vecumu – **septiņus gadus**. Tas ir **sensitīvs vecums**, tāpēc **bērnu sniegunā ir iespējamas būtiskas atšķirības atkarībā no viņu individuālajām spējām** un iepriekšējās pieredzes.

Pirmsskolas izglītības procesa organizācija

Pirmsskolā, līdzīgi kā skolā, kas īsteno mācības mazākumtautību valodā, bilingvāli vai latviski, **tiek īstenota mācīšanās iedziļinoties**, un tas nozīmē tāda mācību satura un tā apguves metodikas izvēli, kas rada bērnam interesi, dod iespēju apgūto pieredzi izmantot citās situācijās, tajā skaitā reālajā ikdienā, kā arī saskatīt savstarpējo saistību starp apgūto un jaunu pieredzi.

Mācīšanās iedziļinoties paredz paplašināt bērna iegūto **zināšanu dziļumu, nevis apjomu** (Skola2030 2018).

Šādā pedagoģiskajā procesā skolotājs apzinās ikviena bērna spējas

un vajadzības un atbilstoši tām plāno katra bērna mācīšanos, lai bērns ar prieku apgūtu noteikto obligāto mācību saturu. Pamats jaunu zināšanu un prasmju apguvei ir bērna iepriekšējā pieredze – zināšanas, prasmes, attieksme pret apkārtējo pasauli un mācīšanos kā vērtību. Pētot, eksperimentējot un praktiski darbojoties gan individuāli, gan grupās, bērns apgūst prasmi konstruēt jaunas zināšanas, paust attieksmi pret situāciju, sevi un citiem.

Tas nozīmē, ka pirmsskolā **dominē problēmu risināšana, modelēšana, nevis faktu iegaumēšana**.

Palielinās **sadarbības un komunikācijas prasmju nozīme** – bērns izsaka idejas, formulē secinājumus, māca pārējiem, kā arī ieklausās citos.

Īstenojot iepriekš minēto mācību pieeju, **mainās skolotāja loma – no zināšanu devēja viņš kļūst par mācīšanās procesa organizatoru un atbalsta sniedzēju**.

Skolotājs kļūst par mācību procesa vadītāju un pārraudzītāju. Skolotājs dod iespēju bērnam piedalīties mērķu izvirzīšanā, mācību darba plānošanā, māca izmantot un attīstīt tādas domāšanas operācijas kā analīzi, sintēzi, salīdzināšanu, vispārināšanu utt.

Skolotājs daļu no atbildības par mazāku vai lielāku lēmumu pieņemšanu uztic bērnam pašam, tādējādi attīstot prasmi uzņemties atbildību.

Visu jomu mācību saturu bērni apgūst integrēti. Pirmsskolā tas attiecas gan uz pirmsskolas izglītības programmām ar latviešu valodu kā mācību valodu, gan uz mazākumtautību izglītības programmām.

Pirmsskolas izglītības procesa organizācijā ļoti svarīga ir atbilstoša mācību vide. **Mācību videi ir jābūt motivējošai**, lai katram bērnam būtu vēlme iesaistīties. Vidē ir jādominē attiecībām, kas veicina vēlmi uzlabot darba rezultātu, dod iespējas citam no cita mācīties, ar cieņpilnu attieksmi pieņemt norādes uz kļūdām, nepilnībām utt.

Pirmsskolā labu mācīšanās rezultātu nevar nodrošināt vidē, kur valda konkurence, svarīgi ir tikai formālie rezultāti, notiek sociāla salīdzināšana, bērnu dalīšana grupās pēc spējām un kur mācīšanās un vērtēšanas procesā tiek likts uzsvars uz pareizām atbildēm u. tml.

Plānotā satura apguves procesā svarīgi ņemt vērā, ka **mācību mērķi ir bērnam nozīmīgi un ka viņš iesaistās to izvirzīšanā**. To skolotājs panāk, mērķtiecīgi plānojot bērna darbības, piedāvājot nepieciešamos materiālus un mācību līdzekļus, jēgpilni jautājot, sarunājoties, analizējot situācijas, kopā risinot problēmas, piedāvājot produktīvus uzdevumus, daudzveidīgus un rūpīgi izvēlētus piemērus, situācijas, demonstrējumus.

Mācību procesā skolotājs iesaista ikvienu bērnu, **katram nodrošinot atbilstošu atbalstu un pārraudzību**.

Darba organizācijas forma pirmsskolā – rotaļnodarbība

Rotaļnodarbība ir pirmsskolas vecuma bērnu un jaunākā skolas vecuma bērnu darba organizācijas forma, lai atbilstīgi viņu vecuma īpatnībām veicinātu brīvu, nepiespiestu fizisko, kognitīvo, sociāli emocionālo un radošo attīstību. Rotaļnodarbībā kā metodiskie paņēmieni tiek izmantotas rotaļas un spēles (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011).

Rotaļnodarbībai, līdzīgi kā jebkurai darba organizācijas formai, ir mērķtiecīga struktūra:

- **ievadposmā** tiek aktualizētas bērna iepriekšējās zināšanas un prasmes, tiek pievērsta uzmanība izzināmajam jautājumam un kopā pārrunāti sasniedzamie rezultāti,
- **apjēgšanas posmā** bērns patstāvīgi vai ar skolotāja un citu bērnu palīdzību apgūst jauno informāciju, saņem atgriezenisko saiti,
- **noslēguma posmā** ir apgūtās pieredzes sistematizēšana un vērtēšana, kad ir svarīgi pārliecināties, cik noturīgas ir bērna zināšanas un prasmes apgūto lietot citās situācijās, kā arī analizēt, kā mācību process pilnveidojams.

Plānojot rotaļnodarbību, svarīgi kopā ar bērniem izvirzīt sasniedzamo rezultātu (ko bērni gūs mācoties) un palīdzēt izprast, kāpēc tas, ko mācīsies, ir vajadzīgs, kā arī kopīgi domāt ne tikai par mācību saturu, bet arī par veidu, kādā tiks organizēts mācīšanās process.

Skolotājam nozīmīgi ir šādi jautājumi:

- Kas ir tas, ko vēlamies kopīgi sasniegt?
- Kā varu panākt, lai bērns to iemācās?
- Kā zināšu, ka bērns plānoto rezultātu ir sasniedzis?

Neatkarīgi no tā, vai darbs norit vienā valodā vai bilingvāli, **bērna mācīšanās notiek integrētās rotaļnodarbībās dienas garumā**. Bērna darbošanās notiek savstarpējā saistībā dažādās mācību jomās kā satura, tā metodikas ziņā.

Svarīgi bērnus **neierobežot laikā**, lai viņi var **iedziļināties izzināmajā** tik ilgi, cik tas viņiem ir nepieciešams.

Plānojot darbu par bērnam aktuālu tematu, jāievēro vairāki nosacījumi:

- visās mācību jomās jāizvēlas kompleksi sasniedzamie rezultāti,
- savstarpēji saskaņotu sasniedzamo rezultātu apguvi jāplāno pakāpeniski pa nedēļām un nedēļas dienām,
- katru dienu rotaļnodarbībās ir jāparedz konkrēti darba paņēmieni un darba organizācijas formas sasniedzamo rezultātu apguvei,
- iespējams arī mainīt plānotos sasniedzamos rezultātus un veicamās darbības, piemēram, kad uzsnidzis sniegums, bērni iet velt sniegāvirus, mācās stāstīt par sniegu, izteikt savas emocijas u. tml., bet tas nenozīmē, ka tādējādi tiek izjaukta sistēma un ceļš uz pirmsskolas izglītības mērķi,
- jānodrošina, lai iespējami daudz mācību satura katru dienu bērni apgūtu **ārpus nodarbību telpām**.

Skolotāja pienākumos ietilpst bērnu aktīva iesaiste mācībās, tādu jautājumu sagatavošana, kas bērniem dod iespēju izmantot leksiku un runas modeļus, ko viņi jau ir apguvuši. Skolotājs piedāvā atgādnēs, paraugus, dažādas iespējas vingrināties, lai pilnveidotu bērnu pieredzi, sniedz atgriezenisko saiti, kas palīdz uzlabot mācīšanos.

Atgriezeniskā saite un bērnu darba rezultātu vērtēšana
Lai veicinātu bērna individuālo izaugsmi, mācību procesā ir svarīga **attīstoša atgriezeniskā saite** un **regulāra sasniegumu vērtēšana**.

Konkrēta, savlaicīga un cieņpilna **atgriezeniskā saite** par bērna sniegumu palīdz uzlabot viņa mācīšanos, un tā ir **obligāta pirmsskolas pedagoģiskā procesa sastāvdaļa**.

Atgriezeniskās saites saņemšanai un plānošanai var izmantot šādus jautājumus:

- Kas jāiemācās?
- Kā veicas?
- Ko zinu?
- Ko protu?
- Ko vēl nezinu?
- Ko vēl neprotu? Kāpēc?
- Ko un kā darīt turpmāk?

Skolotājam, regulāri analizējot savu profesionālo darbību, būtiski ir atbildēt uz jautājumiem:

- Kā iegūt informāciju par to, kā bērniem veicas?
- Kā bērni uzzina, saprot, saņem atbildes uz jautājumiem par savu mācīšanos?
- Kā tiek mācīta atgriezeniskās saites izmantošana?
- Kā panākt labāku bērnu iesaistīšanos, jo atgriezeniskā saite ir mijiedarbīgs process? (Mācīšanās lietpratībai 2018)

Lai varētu objektīvi novērtēt bērna sniegumu, skolotājs piedāvā vai kopā ar bērnu nosaka **skaidrus sasniedzamos rezultātus un snieguma vērtēšanas kritērijus, iesaista bērnu sava darba pašvērtēšanā, rosina domāt par savu mācīšanos un analizēt kļūdas**.

Vērtēšanai izmanto tādas formas un paņēmienus kā bērnu darbu portfolio, darba novērojumu pierakstus, gadījumu izpēti u. tml.

Pirmsskolas izglītības procesā būtiski ir nodrošināt apstākļus, lai mācīšana un mācīšanās **notiktu ar prieku** un **gandarījumu gūtu kā bērns, tā skolotājs**. Svarīgi, lai vēlme mācīties saglabātos arī nākamajās izglītības pakāpēs.

Bērna motivāciju mācīties var palielināt, veidojot pozitīvu attieksmi un interesi par apgūstamo mācību saturu. Ne mazāk svarīgas arī bērna un skolotāja attiecības. Bērns un skolotājs ir sadarbības partneri procesā, kurā bērns iegūst jaunas zināšanas, piedzīvo pētnieka un atklājēja prieku, bet skolotājs, analizējot savu profesionālo darbību, meklē iespējas šī procesa pilnveidei.

Tajā pašā laikā **mācības pirmsskolā nav tikai rotaļāšanās un izklaide, bet gan iedziļināšanās un vingrināšanās**. Svarīgi, lai bērnam ir interese par izzināmo jautājumu un iedziļināšanās kļūst pašsaprotama, savukārt skolotājs koordinē bērna laiku un sniedz atbalstu atbilstoši vajadzībai.

1.2. Valodas apguves process pirmsskolā

1.2.1. Pirmsskolas vecuma bērna valodas un runas attīstības vispārīgs raksturojums

Kas ir valoda, un kas ir runa?

Pirmsskolas vecumposms **ir ļoti svarīgs** ne tikai bērna fiziskajā, emocionālajā un sociālajā, bet arī viņa valodas un runas attīstībā.

Lai mērķtiecīgi plānotu pirmsskolas vecuma bērna valodas apguvi, svarīgi šķirt divus terminus – **valoda** un **runa**.

Valoda – zīmju sistēma kā cilvēku sazināšanās, domu formulēšanas un izteikšanas līdzeklis informācijas fiksēšanai, saglabāšanai un tālāk nodošanai.

Runa – valodas kā potenciāli cilvēka apziņā esošas abstraktas zīmju sistēmas konkrēta izpausme tekstā ar maņu orgāniem mutvārds uztveramā veidā; gan runātā teksta radīšanas process, gan šī

procesa rezultāts; plašākā nozīmē – valodas konkrēta izpausme gan mutvārdos, gan rakstos (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011).

Kāpēc svarīgi šķirt terminus „valoda” un „runa”?

Valodas un runas šķirums pirmsskolas skolotājam palīdzēs labāk izprast, kā plānot valodas un runas apguves saturu un metodiku neatkarīgi no tā, vai bērns mācās dzimtajā valodā, otrajā valodā vai bilingvāli.

Tā kā valoda ir cilvēku saziņai jeb komunikācijai raksturīga verbālo signālu un simbolu sistēma, tad jēgpilna valodas skaņu producēšana un uztvere nav iespējama, neapzinoties šo simbolu nozīmi. Valodai ir arī metalingvistiskā spēja, t. i., ar valodas palīdzību varam spriest par pašu valodu (Baltiņš, Druviete 2017).

Katru valodu pazīstam pēc tās skanējuma, vārdu krājuma, gramatikas likumiem, kas nosaka, kā vārdi sakārtojami teikumos un teikumi tekstā. Savukārt runu raksturo valodas bagātība, tās precizitāte un pareizība.

Citiem vārdiem sakot, runa ir valodas izmantošana atbilstoši situācijai, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā.

Cilvēks ar bagātu vārdu krājumu un pieredzi lietot pareizu valodu mutvārdos un rakstu formā var precīzāk atrast īstos vārdus, lai sazinātos, nodotu savas domas citiem, pārliecinātu vai ietekmētu kādu, dotu padomus vai vērtējumu par notiekošo.

Panākumus parasti gūst cilvēki, kuri ne tikai uzkrājuši bagātīgas zināšanas kādā noteiktā jomā un apguvuši prasmi veikt dažādus darbus, bet ir arī labi runātāji un rakstītāji.

Pēc valodas un runas spriest par cilvēka izglītības un kultūras līmeni, attieksmi pret apkārtējās dzīves notikumiem, citiem cilvēkiem un arī pašam pret sevi.

Skolotājam, kurš uzņemies bērnam jau agrīnā vecumā palīdzēt apgūt valodu, svarīgi apzināties, ka bērns apgūst ne tikai valodas strukturālos modeļus, bet arī noteikumus, kā tos lietot noteiktās runas situācijās. Līdz ar to **runas apguves procesā** viņš apgūst **sociālo uzvedību** un **verbālo inteliģenci** (Baltiņš, Druviete 2017).

Bērna valodas un runas attīstības posmi

Atbilstoši teorijām (Macintyre 2007; Piažē 2002; Vigotskis 2002; Golubina 2007; Aičisone 2013) bērns savā attīstībā iziet cauri vairākiem sensitīviem posmiem. Katrā no tiem bērna vispārējā attīstība, kā arī valodas un runas attīstība ir saistīta ar iekšējo un ārējo faktoru ietekmi.

Katrā posmā ir sava dominante:

- no 1,5 līdz 3 gadu vecumam ir bērna runas attīstības sensitīvais periods,
- no 3,5 līdz 4,5 gadu vecumam – rakstīšanas sensitīvais periods,
- no 4,5 līdz 5,5 gadu vecumam – lasīšanas sensitīvais periods (Piažē 2002; Golubina 2007).

No vienas puses, tā ir arī zināmā mērā atbilde uz to, cik gados sākt kādas konkrētas valodas pamatprasmes intensīvu apguvi, lai nepazaudētu bērna interesi un motivāciju mācīties valodu. No otras puses, balstoties uz teorijām par bērna valodas attīstību (Vigotskis 2002; Piažē 2002; Aičisone 2013), katrs bērns ir individualitāte, tāpēc katram ir savs valodas un runas apguves ceļš. Viens gan ir skaidrs – svarīgi nenokavēt to brīdi, kad situāciju

var izmantot bērna labā un palīdzēt viņam **valodu un runu apgūt pēc iespējas agrāk**.

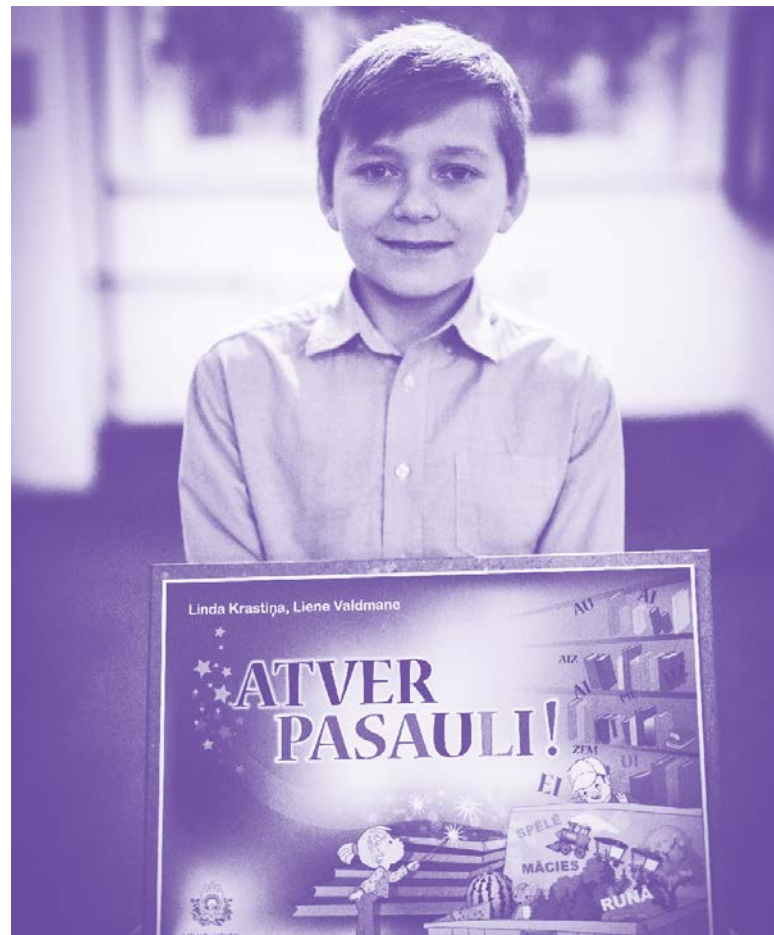
Visos attīstības posmos bērna valoda un runa atspoguļo viņa kognitīvās spējas, zināšanas par pasauli. Tas nozīmē, ka bērnam ar augstāku intelektu un bagātāku pieredzi par apkārtējo pasauli vieglāk padodas arī valodas un runas apguve, veidojas plašāks vārdu krājums (Vigotskis 2002; Beikers 2002).

Kas jāņem vērā, plānojot valodas un runas apguves procesu pirmsskolā?

Palīdzot bērnam agrīnā vecumā apgūt valodu un runu, neatkarīgi no tā, vai valodas apguvējs ir vienvalodīgs jeb monolingvs, t. i., saziņā lieto tikai vienu valodu, vai divvalodīgs jeb bilingvs – prot un saziņā lieto divas valodas (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011), vai pat daudzvalodīgs, vienlīdz svarīga ir izpratne:

- kas ir valodas spējas, kā tās izpaužas dažādos vecumos,
- kādi kognitīvie procesi nodrošina valodas, runas, arī gramatikas apguvi,
- kas notiek bērna smadzenēs, veidojot izteikumus jeb producējot runu,
- kādas ir valodas un domāšanas attiecības, kā bērns savas domas ietērpj vārdos,
- kādas ir valodas funkcijas un to svarīgums saziņas procesā,
- kā veidojas bērna vārdu krājums utt.

Tas nozīmē, ka, strādājot ar pirmsskolas vecuma bērniem, mīļdarbībā pastāv dažādi nosacījumi, kas paredz valodas un runas apguves kvalitāti.

Kas nosaka bērna valodas un runas apguves kvalitāti?

Lai arī nereti bērna valodas un runas attīstība nav saistīta ar noteiktu vecumu, jo šis process vairāk ir atkarīgs no katra bērna individuālās attīstības, arī iedzimtības, sociālajiem apstākļiem un audzināšanas vides, un lai arī **katram bērnam valoda veidojas un attīstās individuālā tempā**, tomēr **var runāt par vispārīgām** valodas un runas attīstības **tendencēm**.

Agrīnā vecumā bērna valodas un runas attīstība ir cieši saistīta ar viņa **vispārīgo attīstību**, kas notiek atbilstīgi katra bērna individualitātei, veselības stāvoklim, sociālajai videi un kultūrvidei, kurā viņš dzīvo, savstarpējām bērnu un pieaugušo attiecībām, attieksmei pret valodu kā vērtību ģimenē utt.

Svarīgākie priekšnosacījumi ikviena bērna normālai, harmoniskai attīstībai, tajā skaitā arī viņa valodas un runas attīstībai, ir **bioloģiskie apstākļi**, proti, bērnam ir jāpiedzimst ar veselu nervu sistēmu, viņam ir nepieciešams pozitīvs emocionālais kontakts un verbālā saskarsme ar citiem, drošības izjūta un pamatvajadzību apmierināšana.

Ne mazāk svarīga bērna valodas un runas attīstībai ir viņa **ģimenes vide ar sabiedrības pamatprasībām atbilstošu sociāli kulturālo līmeni**, kā arī **plašas darbošanās iespējas**, kas nodrošina bērna attīstībai nepieciešamās fiziskās un intelektuālās darbības (Macintyre 2007; Golubina 2007).

Viena no izplatītākajām atziņām ir tā, ka valodas un runas apguvē **nozīme ir iedzimtajām valodas spējām**, proti, cilvēkā ir ģenētiski ieprogrammētas spējas, ko viņš, sasniedzis noteiktu attīstības pakāpi, var izmantot, lai sāktu runāt.

Cilvēks spēj izmantot ne tikai vokāli audiālo kanālu, t. i., ar runas orgāniem veidot skaņas un ar dzirdes kanālu tās uztvert, bet arī dažādus simbolus objektu un darbību apzīmēšanai, runāt par lietām, kas attālinātas telpā un laikā, kā arī, runājot ar citiem, pazīt valodas modeļus un veidot strukturālas vienības, producēt un saprast neierobežotu skaitu izteikumu, izprast otra nodomu (Aičsone 2013).

Valodas un runas attīstība ir **cieši saistīta ar domāšanu, uztveri, atmiņu, uzmanību, emocijām un saskarsmi**. Tas nozīmē, ka domāšana nav iespējama bez valodas, savukārt valodas svarīgākā funkcija ir domāšana, kas saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm.

Pirmsskolas vecumā ir raksturīga simbolu izmantošana, tai skaitā arī **vārdu kā simbolu apguve**. Vārds bērnam kļūst par nosauktās lietas simbolu. Agrīnā pirmsskolas vecumā bērns ir spējīgs izdalīt tikai vienu galveno pazīmi, savukārt sešos un septiņos gados viņš jau var saskatīt vairākas būtiskas pazīmes un nošķirt tās no nebūtiskajām.

Pirmsskolā bērnam attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā un verbāli loģiskā domāšana. Attīstās arī tēlainā domāšana, kas pamazām pāriet uz abstrakti loģisko domāšanu, un, ja to veiksmīgi izmanto, tad var likt labus pamatus ne tikai runas attīstīšanai, bet arī citu psihisko procesu attīstībai, it īpaši atmiņai.

Nevar ignorēt **atmiņas lomu** valodas un runas apguves procesā, jo vārda vai izteikuma izpratne sākas ar informācijas uztveršanu un iegaumēšanu (Svence 2011; Golubina 2007; Macintyre 2007).

Pakāpeniski pārejot no netīšās atmiņas uz tīšo atmiņu, **bērns vārda skanējumu iegaumē labāk nekā saturu** un tāpēc ir spējīgs radīt

izteikumus, pat neizprotot vārdu nozīmi (Piažē 2002; Svence 2011).

Savukārt **tekstu bērns labāk iegaumē pēc ritma un emocionālās izteiksmes**, nevis pēc satura. Tas nosaka to, kāpēc bieži svarīgs ir **izteiksmīgs priekšlasījums**, ko papildina lasītāja mīmika, žesti, kustības u. c. neverbālie izteiksmes līdzekļi, un kāpēc bērns labāk uztver dažāda satura tekstus, kas tiek izmantoti skaitāmpantos vai rotaļās un spēlēs.

Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī **bērnu radošums**, kas atklājas jaunu vārdu vai pat teksta radīšanā. Bērni ir spējīgi savā runā izmantot produktīvos atvasināšanas un vārddarināšanas paraugus, lai veidotu nosaukumus tiem jēdzieniem, kuriem valodā nezina piemērotu vārdu, kā arī, darbojoties ar valodas līdzekļiem, veidot sistēmu, kaut arī tā ir pretrunā ar normu (Markus 2018).

Savukārt no uzmanības līmeņa ir atkarīgs, cik veiksmīgi bērns uztver informāciju, īpaši klausīšanās laikā, vēlāk arī lasīšanas vai rakstīšanas apguves procesā.

Kaut gan **uzmanība ir individuāli nosacīta** un atkarīga no centrālās nervu sistēmas darbības īpatnībām, kā arī no fiziskā un emocionālā stāvokļa, tomēr ir jāņem vērā, ka vidēji 4–5 gadus vecam bērnam **uzmanība ilgst 6–8 minūtes**, bet **6–7 gadus vecam bērnam** aptuveni **12–20 minūtes** (Svence 2011).

Viens no svarīgākajiem nosacījumiem, kas bērnam liek runāt, ir vajadzība kaut ko izteikt, uzzināt, precizēt, pārliecināt, noraidīt u. tml.

Šajā vecumā bērni ir arī ļoti zinātkāri, ar interesi vēro apkārtējo pasauli, uzdod neskaitāmus jautājumus. Bērnu **valoda attīstās ātri, paplašinās vārdu krājums, ja vien tiek nodrošināta runu rosinoša vide. Jo lielāka būs bērna vajadzība kaut ko apliecināt, noskaidrot u. tml., jo lielāka būs aktivitāte**. Šī iemesla dēļ ir svarīgi radīt tādas saziņas situācijas un uzdevumus, kas veicina bērna runas aktivitāti.

Pirmsskolas vecumā bērniem patīk uzdevumi, kas saistās ar uzmanīgu vērošanu, piemēram, salīdzināt divus attēlus, priekšmetus un atrast atšķirības, ievērot, kas jocīgs/interesants notiek, kā tas varētu beigties.

Jau piecu gadu vecumā bērns precīzi izrunā visas skaņas un vārdus, viegli veido garus teikumus, cenšas saskatīt kopsakarības un nošķirt būtiskākās pazīmes no kopuma.

Protams, tas, cik liels ir katra bērna vārdu krājums, spēja valodu izmantot dažādās situācijās, ir atkarīgs no apkārtējās vides, apstākļiem, kādos bērns dzīvo, ar ko tiekas un runā, no apkārtējo pieaugušo cilvēku izglītības un kultūras līmeņa, uzmanības pakāpes pret bērnu (Macintyre 2007).

Svarīgs ir fakts, ka pirmsskolas vecuma bērni ir izteikti kustīgi, viņi nespēj ilgstoši nosēdēt mierā vai koncentrēties un darīt vienu darbu ilgāku laiku. Tāpēc ir būtiski **nodrošināt līdzsvaru starp statiska rakstura darbu un darbu brīvākos apstākļos**.

Ne mazāk svarīga nozīme valodas un runas attīstībā ir **bērna dzirdes kvalitātei un psihiskajai veselībai**. Tikai pilnvērtīga dzirde un laba psihiskā veselība nodrošina pieaugušā valodas un runas uztveri un spēju to atdarināt, tā pamazām apgūstot pareizu runātprasmi, vēlāk arī rakstītprasmi.

Pirmsskolas vecumā līdzās bērna domāšanas, iztēles, uzmanības u. c. psihisko procesu attīstībai nozīmīga ir arī viņa **koordinācijas un līdzvara attīstība, sīkās pirkstu muskulatūras attīstība**. Tas jāņem vērā tāpēc, ka valodas un runas attīstības procesā ietilpst

arī priekšstats par rakstītprasmes procesu, un tam ir nepieciešama rokas sīkā muskulatūra.

Vienlaicīgi jāievēro, ka parasti **runu un dominējošo roku kontrolē viena un tā pati smadzeņu puslode**. Ja tas tā nav, bērnam var rasties problēmas runas un rakstītprasmes apguves procesā.

Attīstoties otrai signālsistēmai (pirmā signālsistēma ir saistīta ar fizikālo un bioloģisko vidi, tiešo kairinājumu uztveri, savukārt otrā signālsistēma nodrošina sazināšanos ar vārdiem, spēju vispārināt, salīdzināt u. c.), vārds kļūst par bērna uzvedības galveno regulētāju, un šajā vecumā būtiski ir turpināt papildināt bērna vārdu krājumu, izmantot to dažādās situācijās, iesaistīt bērna vārda sastāva izpētē, turpināt apgūt skaņu pareizu izrunu, diferencēšanu, pilnveidot stāstītprasmi, veidot valodas sistēmu ar gramatiski pareizu runu, bērnam izprotamā veidā iepazīstināt ar folkloras, daiļliteratūras darbu saturu, tekstos aprakstīto varoņu rīcību, cilvēku savstarpējām attiecībām, latviskās dzīves un citu tautu tradīcijām (Svence 2011; Macintyre 2007).

Valodas un runas attīstība ir cieši saistīta ar **sociālo un kultūras kontekstu** – vidi, kurā valoda un runa tiek apgūta (Vigotskis 2002).

Pirmsskolas vecumā bērns vispirms uztver emocionālo toni, nevis jēdzienu. Tas nozīmē, ka valodas un runas apguves pamatā ir **atbalsts un pozitīvu emociju radīšana** rotaļnodarbības procesā.

Labāki rezultāti ir tajos gadījumos, kad bērns **apgūst valodu brīvā pozitīvu emociju vidē**, nevis sasprindzinātā baiļu vai piespiešanas atmosfērā. Jo pozitīvāka ir atmosfēra mācoties, jo vairāk bērnu pārņem pozitīvas emocijas, kas aktivizē vajadzību apspriesties, izpaust sevi, runāt, komunicēt ar vienaudžiem, spēlēties, gūt prieku no procesa, būt radošam un dalīties ar citiem (Цейтлин 2009).

Bērna valoda agrīnā vecumā attīstās, **imitējot pieaugušā runu**, ietekmējoties no apkārtējās vides. Pateicoties spējām imitēt pieaugušā runu, **pieaugušā runas paraugs var gan veicināt, gan kavēt sekmīgu valodas apguvi** (Svence 2011; Цейтлин 2009; Macintyre 2007).

Atdarīnot pieaugušā rīcību un izturēšanos, bērns apgūst sociālo lomu sabiedrībā un atbilstošus runas modeļus. Ja kā uzvedības paraugs un autoritāte dominē pieaugušais, tas nozīmē, ka pieaugušajam ir īpaši jāpārdomā valodas līdzekļu izvēle, runas kvalitāte, arī runas etiķete u. c. svarīgi nosacījumi, lai tie kļūtu par atdarināšanas vērtiem.

Atdarīšana ir daudz veiksmīgāka, ja notiek **regulāra vingrināšanās**, vienus un tos pašus vārdus, runas modeļus izmantojot dažādās situācijās.

Valodas un runas apguve tiek veicināta, ja **bērns mācās sadarbībā ar pieaugušajiem un citiem bērniem**. Vērtīgi, ja arī **vecākiem** izdodas apvienot bērna mācīšanos sociālās mijiedarbības situācijās ar mācībām pirmsskolas vidē.

Bērnam svarīgi dzirdēt un mācīties pakāpeniski uztvert un izprast valodai raksturīgo skanējumu, semantiku, tekstveides un stilistiskās īpatnības. Tas nenozīmē, ka pirmsskolas skolotājam vajadzētu ignorēt sinonīmus un tēlainās izteiksmes līdzekļus. Tieši pretēji – bērnam svarīgi pierast pie izteiksmes līdzekļu dažādības. Jūtot bērna apmulsumu, neizpratni, pieaugušajam vienmēr ir iespējams mainīt runas veidu, piedāvāt skaidrojumu un izmantot citus pedagoģiskos līdzekļus (Anspoka, Stangaine 2017).

No pieaugušo valodas un runas ir atkarīgs, cik veiksmīgi bērns apjēgs un pareizi lietos vārdus, kas apzīmē lietu un parādību īpašības,

daudzumu, stāvokļus, secību, parādību cēloņus un sekas, kā veidosies bērna izpratne, ko drīkst un ko nedrīkst darīt, kā apvaldīt savas iegribas un emociju izpausmi, kā bērns spriedīs par lietām un parādībām un to savstarpējiem sakariem, orientēsies telpā un laikā.

Pieaugušā valoda un runa ir labs pamats arī bērna tikumiskajai audzināšanai, pakāpeniski apgūtai prasmei patstāvīgi atrast atbildes uz viņa jautājumiem, iegūt jaunas zināšanas, izmantojot savu izzināšanas ceļu (Zelmenis 2000; Lieģeniece 1992; Hedegaard 2002; Macintyre 2007).

Arī bērna **pašvērtējuma attīstība** šajā vecumā ir **atkarīga no pieaugušo vērtējuma**, tāpēc uzmanība bērna valodas un runas kļūdām jāpievērš ļoti pārdomāti un objektīvi. Un jāņem vērā, ka arvien nozīmīgāks kļūst vienaudžu vērtējums, jo pirmsskolas vecumā bērnam ir tendence sevi salīdzināt ar citiem.

Tomēr pāri visam ir zelta likums – **bērnam jānodod iespēja „peldēties valodā”**, proti, ar bērnu jārunā pēc iespējas vairāk, pārvarot kārdinājumu runāt vienkāršākos un ierastākos vārdos. Arī valodas apgūvē darbojas princips – **jāiet bērnam pussolīti pa priekšu**, nevis kopā ar bērnu vai divus soļus tālāk (Baltiņš, Druviete, 2017). Tas izriet arī no Ļ. Vigotska atziņas par tā saucamo tuvākās attīstības zonu (Vigotskis 2002).

Kas jāņem vērā, lai valodas mācīšanās pirmsskolā būtu jēgpilna?

Katras **valodas mācīšanās ir konstruktīvs, pašregulējams, individualizēts, mērķtiecīgs un sociāls process** (Anspoka 2016; Anspoka, Stangaine 2017).

Ir **vairāki svarīgi nosacījumi**, kas ņemami vērā, lai šis process agrīnā vecumā notiktu ne tikai **jēgpilni**, bet arī **bērnam piemērotā vidē**.

Ikviena bērna valodas un runas attīstību pirmsskolā veicina **dažādas metodes, metodiskie paņēmieni**, bet ne vienmēr tas ir noteicošais.

Galvenais ir **savstarpējās attiecības starp bērniem, starp bērniem un pieaugušajiem**, kā arī **valodu un runu rosinoša vide un atbalsts** īstajā vietā un īstajā laikā.

Agrīnā vecumā valodas mācīšanās procesā vispiemērotākā ir **dabiskā pieeja**. To izmantojot, valodas apgūvē svarīgāki ir komunikatīvi mērķi, nevis gramatika, un tas nozīmē, ka, piemēram, pirmsskolā valodas mācību mērķis nav apgūt prasmi lietot lietvārdu locījumus, bet gan prasmi pastāstīt par sevi, pareizi lietojot lietvārdus noteiktā locījumā teikumos.

Vispiemērotākais valodas un runas apguves līdzeklis agrīnā vecumā ir **rotaļa un spēle**. Mērķtiecīgi organizētā rotaļā vai spēlē bērns mācās ne tikai lietot valodu atbilstoši situācijai, bet arī vingrinās sarežģītajai saskarsmes darbībai, apgūst sociālās uzvedības normas.

Plānojot valodas un runas apguves procesu, ir svarīgi panākt, lai skolotāja un bērna sadarbība ir **orientēta uz saziņu, uz konkrēta satura izteikšanu**, nevis uz valodas kā zīmju sistēmas apguvi, lai pēc tam valodu varētu lietot daudzveidīgās saziņas situācijās, piemēram, sasveicinoties vai atsveicinoties, ejot iepirkties vai stāstot par sevi u. tml.

Lai nemazinātu bērna runas aktivitāti, neradītu emocionālu diskomfortu, **bērna runas kļūdas netiek labotas, ja vien tās netraucē saziņai**, bet tām tiek pievērsta uzmanība nemanāmi, izmantojot to pašu vai citu situāciju un rosinot ieklausīties vai

atkārtot konkrētu frāzi vai izteikumu. **Norāde uz kļūdām notiek netiešā veidā**, netraucējot bērnam izteikt domu.

Ja bērns ir **bilingvs**, viņš drīkst kādu brīdi **atbildēt arī dzimtajā valodā vai kombinēt dzimto valodu un otro valodu**, ja konkrētā brīdī tā viņam vieglāk izteikt domu, jo galvenais ir bērnu pieradināt pie otrās valodas pakāpeniski, nekādā veidā neradot stresa situācijas un ar to saistīto nevēlēšanos runāt.

Skolotājam būtu jāapzinās, ka valodas apguves sākumposmā **izpratne par dzirdēto vai izteikto ir daudz svarīgāka par producēšanu**. Galvenais ir novērtēt tā saucamās klusēšanas cēloni un meklēt līdzekļus, kas bērnu iedrošinātu sākotnēji kaut vai tikai ar kustībām, mīmiku vai žestiem apliecināt uztveres un izpratnes līmeni.

Arī **skolotāja runai ir jābūt bērnam uztveramā valodā**, uzmanība jāpievērš tikai tādiem jautājumiem, kas bērnu šai vecumā interesē, par ko viņš ir gatavs iesaistīties saziņā.

Lai piesaistītu bērna uzmanību un interesi klausīties un iesaistīties saziņā, **skolotājam jābūt dinamiskam, atraktīvam un saprotamam**. Sarunas ieteicams papildināt ar konkrētiem priekšmetiem, attēlu demonstrējumiem, atbilstošu mīmiku, žestiem, intonāciju, kustībām u. c. neverbāliem izteiksmes līdzekļiem.

Svarīgi panākt, lai bērnam izziņas darbības neizraisa lieku emocionālu šoku, uztraukumu, tieši otrādi – izziņas darbībām jābūt tādām, **lai bērns justos droši un nepiespiesti lietotu valodu**, piemēram, rotaļā vai spēlē.

To var panākt, ja **starp skolotāju un bērniem valda godīgas, tolerantas un uzticības pilnas attiecības** (Beikers 2002; Garcia 2009; Protassova, Rodina 2011; Мадден 2011).

Lai bērns iegaumētu tekstu vai atsevišķus vārdus, **svarīga ir regulāra atkārtošana**, jo bērns vienlaikus spēj operēt tikai ar piecām līdz septiņām informācijas vienībām; ne mazāk svarīga loma teksta uztverē ir arī vizuālajai informācijai (Macintyre 2007; Svence 2011).

Plānojot valodas pamatprasmju apguves saturu, jāievēro **pēctecības princips**, proti, bērns pirmsskolā vispirms apgūst klausītiesprasmī un runātprasmī, tad pakāpeniski arī lasītprasmī un rakstītprasmī, ja vien par to ir radusies interese un viņš jau ir spējīgs, **apgūstot lasīšanu un rakstīšanu kā simboliskās komunikācijas formas**, koncentrēt uzmanību, uztveri un spēju saklausīt dzirdēto un salīdzināt ar jau atmiņā esošo pieredzi (Svence 2011).

Īpaši svarīgs ir **laika sadalījums starp mutvārdos un rakstveidā veicamajiem uzdevumiem, to attiecībai ir jābūt 2:1**. Šāds sadalījums ir saistīts ar to, ka bērnam vēl ir nepietiekami attīstīta rokas (īpaši pirkstu) sīkā muskulatūra un kustību koordinācija, kā arī zemas darbaspējas bērns ātri nogurst, nespēj koncentrēties un kvalitatīvi veikt mācību uzdevumu.

Tā kā **rakstīšanas process ir cieši saistīts ar domāšanu**, tad nav jābaidās no termina „**rakstītprasmē**”, jo rakstīšana palīdz organizēt bērna domāšanu. Svarīgi tikai pārdomāt, ko rakstīt un cik ilgi rakstīt, kā arī ņemt vērā, ka rakstītprasmes apguve jau iemaņu līmenī veidojas tikai 10–11 gados. Tas nozīmē, ka agrīnā vecumā radām interesi par rakstīšanu kā jēgpilnu procesu, bet **nekoncentrējamies uz individuālā rokraksta izveidi** (Любина 2006; Безруких 2006).

Pirmsskolas uzdevumi ir palīdzēt pakāpeniski, soli pa solim, iegaumēt rakstīto burtu formas, mācīties koordinēt rokas kustību, izvelkot burtus, mācīties orientēties uz papīra, redzēt laukumu/vietu, kur rakstīt, atšķirt tādus jēdzienus kā „augšā”, „apakšā”, „pa labi”, „pa kreisi”, „taisni”, „slīpi” utt., mācīties organizēt savu darbību u. c.

Rakstītprasmes apguves procesa pirmajā posmā bērns mācās dažādu elementu rakstību tādā veidā, lai aiz katra elementa spētu saskatīt, kā no tā vai kombinācijā ar citiem elementiem rodas burts.

Nevajadzētu aizrauties ar tā saucamo burtu kopēšanas metodiku, jo, zīmējot, apvelkot trafaretus, bērns visbiežāk to dara neapzināti. Apzināta prakse ir tad, ja **bērns burtu elementus velk patstāvīgi pēc parauga**, ieklausoties skolotāja skaidrojumā, kas viņam rada asociācijas ar apkārtējā pasaulē novēroto un iegaumēto (Безруких 2006).

Svarīgi ievērot bērnam vajadzīgo tempu, **viņu nesteidzināt**, bet gan ļaut viņam procesu „izdzīvot”.

Optimālais ātrums 4–6 gadus vecam bērnam ir 4–6 zīmes minūtē, un tikai otrajā posmā viņš mācās rakstīt burtus, savienot tos kopā.

Nedrīkst aizmirst, ka **rakstīšana ir ritmiska darbība**, un katram bērnam ir individuāls ritms.

Lai arī pirmsskolā vēl nevar runāt par bērna rokrakstu, taču tas nenozīmē, ka drīkst ignorēt **rakstītāja kultūru**, proti, jācenšas rakstīt glīti, ievērot konkrētas prasības.

Jāņem vērā, ka rakstītprasmes apguve, tāpat kā citu valodas pamatprasmju apguve, veic arī **audzinošo funkciju**, kā arī jāatceras, ka ir bērni, kuriem rakstīšana labāk palīdz citu valodas pamatprasmju apguvei (Безруких 2006).

Bērna **valodas un runas apguves procesā bieži svarīgi ir**

dažādi stimulatori; tie var būt gan sadzīves priekšmeti, gan dabiskas vai mākslīgi radītas situācijas (idejas, kā dažādus sadzīves priekšmetus izmantot rotaļnodarbībās, lai aktivizētu bērnus runāt, sk. 2.5. apakšnodājā).

Bērna valodu un runu aktivizē arī **bērna personiska uzruna**, tādējādi piešķirot gan pašam bērnam, gan viņa teiktajam saturam lielāku vērtību.

Apģūstot valodas, bērns apģūst arī reālo pasauli – gan to, kurā dzīvo pats, gan to, par kuru var uzzināt tikai no grāmatām un citiem avotiem, tāpēc izmantojami kā tradicionālie, tā netradicionālie līdzekļi (grāmatas, e-grāmatas, filmas, interneta vietnēs atrodamie bērna vecumam piemērotie materiāli u. c.).

Darbs ar informāciju organizējams tā, lai bērns var izmantot vairākas maņas vienlaicīgi – redzi, dzirdi, ožu, kustības, kā arī lai viņam rodas vajadzība informāciju ar interesi klausīties un iegaumēt, nodot to citiem, izteikt par to savu viedokli u. tml.

1.2.2. Bilingvāla un multilingvāla bērna valodas un runas attīstība

Daži valodniecības, valodas un didaktikas termini

Lai varētu runāt par bilingvāla un multilingvāla bērna valodas un runas attīstību un to, kā viņam mērķtiecīgi palīdzēt apģūt vai pilnveidot vairāku valodu prasmi, būtiski izprast vairākus **valodniecības, valodas un didaktikas terminus**.

Svarīgākie no tiem:

- **dzimtā valoda** – valoda, kuru cilvēks apģūst no dzimšanas; ģimenes valoda, kurā ar bērnu runā vecāki, viena no mācībvalodām skolā. Ja vecāki ģimenē runā dažādās valodās vai bērns agrā bērnībā nonāk citas valodas vidē, viņam var būt divas dzimtas valodas (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011);
- **otrā valoda** – valoda, kas secīgi ir apģūta tūlīt pēc dzimtas valodas; kādas valsts sabiedrības vairākuma (majoritātes) valoda, ko lieto kā sazināšanās līdzekli (valsts valodu) attiecīgajā valstī un ko mācās, apģūst un lieto minoritātes pārstāvis, kuram tā nav dzimtā valoda. Ne vienmēr tā ir otrā valoda apģuves secīguma ziņā (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca 2000);
- **svešvaloda** – valoda, kura indivīdam nav dzimtā valoda un kurai apģuves vietā nav valsts valodas statusa. Svešvalodu apģūst apzinātā, pedagoģiski organizētā mācību procesā, taču saziņā to parasti nelieto (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011);
- **bilingvisms jeb divvalodība** – stāvoklis, kad indivīds, noteikta sabiedrība vai tās daļa prot un saziņā lieto divas valodas (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011).

Divvalodība jeb bilingvisms var izpausties dažādos veidos.

Pastāv tā saucamais **līdzsvarotais jeb harmoniskais bilingvisms**, kas izpaužas tādējādi, ka saziņā divas valodas lieto kopš dzimšanas un abas prot vienlīdz labā līmenī. Bērns ir spējīgs apzināti pāriet no vienas valodas uz otru atbilstoši situācijai. Informācijas uztveres un apstrādes procesā šim bērnam piemīt arī paaugstinātas metalingvistiskās spējas. Tas attiecas gan uz spēju analizēt savas zināšanas par valodu, gan spēju kontrolēt valodas iekšējo apstrādi (Beikers 2002).

Daļai bērnu, savukārt, raksturīgs **secīgais bilingvisms**, kas rodas, otro valodu apģūstot gan formāli pirmsskolas izglītības iestādē, gan neformāli pagalmā, ģimenē u. c. situācijās.

Secīgajam bilingvam prasme saziņā izmantot divas valodas radusies, secīgi apģūstot vienu valodu pēc otras, piemēram, pirmā valoda kā dzimtā valoda apģūta ģimenē, bet otrā valoda neformāli ģimenē, vietējā kopienā vai formāli izglītības iestādē. Atšķirībā no līdzsvarotās divvalodības vienas valodas prasme (secīgajā divvalodībā tā ir pirmā valoda) parasti ir augstākā līmenī (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011).

Praksē aktuāls jautājums ir arī tā saucamā **pusvalodība**, kam raksturīga nepilnīga abu valodu prasme. Tās cēloņi ir dažādi: valodas un runas darbības traucējumi, sociālās uzvedības traucējumi, kas ietekmējuši valodas mācīšanās kvalitāti, individuālās spējas, u. c.

Daļa bērnu ir **multilingvi**, jo ģimenē lieto trīs valodas un vairāk, un var gadīties arī tā, ka starp tām neviena nav bērnu izglītības valoda. Līdz ar to arī šie bērni mācīšanās procesā sastopas ar grūtībām, kas raksturīgas secīgajiem bilingviem. Galvenokārt tā ir valodu kodu jaukšana, kam raksturīga neapzināta pāreja no vienas valodas uz otru. Īpaši mutvārdu runā bērni lieto citas valodas vārdus, frāzes, teikuma konstrukcijas, gramatiskās formas u. c. Klausoties vai lasot tekstu, bērnam rodas problēmas uztvert informācijas saturu, izprast, atrast u. c. (Vaivade, Anspoka 2014).

Valodas didaktikā svarīgi arī termini „valodas lietošana” un „valodas mācīšanās”.

Valodas lietošana – process, kurā persona saziņā lieto noteiktu valodu, un tās apģuve var būt notikusi kā formāli, tā neformāli.

Valodas mācīšanās – mērķtiecīgi organizēts process (Skujiņa, Anspoka, Kalnbērziņa, Šalme 2011).

Pēdējos gados gan latviešu mācībvalodas, gan mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestādes kļūst arvien daudzveidīgākas ne tikai valodu, bet arī etniskās kultūras, individuālās kultūras un attīstības ziņā. Valodas prasmes ir izteikti atšķirīgas, jo to apģuve ir bijusi gan formālā vidē (mērķtiecīgi organizētā mācību procesā), gan neformālā vidē (uzturoties attiecīgās valodas runātāju vidē).

Skolotāja profesionalitāte tiek vērtēta pēc tā, kā viņš prot diagnosticēt bērna valodas un runas līmeni, cik veiksmīgi prot radīt mācīšanos rosinājošu vidi, pozitīvu saskarsmi, lai attīstītu katru bērna individuālo sasniegumu dinamiku. Sasniegumu dinamika gan visbiežāk ir atkarīga no tā, cik izteikta ir bērna divvalodība jeb bilingvisms.

Kas ietekmē divu vai vairāku valodu apģuvi agrīnā vecumā?

Lai arī pirmsskolas bērna valodas un runas attīstība notiek gan pēc vispārīgiem, gan individuāliem nosacījumiem, daži specifiski nosacījumi ir ņemami vērā, pamatojoties uz to, vai bērns ir bilingvāls vai multilingvāls.

Pirmo valodu bērns apģūst kopš dzimšanas netiešā veidā, neapzināti izģūtot valodas pareizību, un gandrīz bez piepūles. Jau mazotnē, atrodoties attiecīgās valodas vidē, bērns sāk ieklausīties apkārtējos trokšņos, pievērs uzmanību skaņām, kuras rada viņa aprūpētāji. Visu aktīvo valodas apģuves posmu bērns apkārt dzird pieaugušo runu, kad viņi reaģē uz bērna vajadzībām, atbild uz jautājumiem.

Tas rosina un veicina valodas apguves procesu. Pamazām bērns apgūst skaņas, identificē zilbes un sāk lietot „telegrāfiskas” frāzes – viena vārda, divu vārdu, vēlāk vairāku vārdu izteikumus. Tam seko atsevišķu vārdu gramatisko kategoriju, piemēram, locījumu formu un vienkāršu konstrukciju, apguve, vārdu krājuma paplašināšanās un izpratne (Tomme-Jukēvica 2018).

Savukārt otro vai pat trešo un ceturto valodu bērns apgūst vai nu līdzās pirmajai valodai, vai vēlāk. Lai arī otrās, trešās utt. valodas apguve notiek līdzīgi, izejot cauri tiem pašiem posmiem – sākot no atdarināšanas līdz patstāvīgi konstruētai valodai, tomēr bērns to dara, vai nu speciāli mācoties, vai atrodoties attiecīgajā valodas vidē (Tomme-Jukēvica 2018).

Tāpat kā dzimtās valodas, arī otrās, trešās utt. valodas apguve un attīstība ir atkarīga kā **no iekšējiem, tā ārējiem apstākļiem.**

Katram bērnam šie apstākļi ir atšķirīgi, un tas ietekmē bērna individuālo gan dzimtās, gan otrās vai trešās valodas apguves tempu un prasmi.

Iekšējie faktori ir tie, kas izriet no katra bērna individualitātes, piemēram, bioloģiskā vecuma, kad sākas otrās valodas apguve, bērna nervu sistēmas noturīguma, brieduma, bērna valodas u. c. spējām, viņa motivācijas līmeņa.

Domājot par bioloģisko vecumu, jāapzinās, ka tas gan bieži nav noteicošais, un tomēr lielāks bioloģiskais vecums, jo īpaši briedums, ir labvēlīgāks valodas un runas attīstībai.

Arī valodas spējas lielā mērā ietekmē bērna otrās vai trešās valodas un runas apguves rezultātus. Tas ir sava veida intelekts, kas raksturīgs indivīdam un kuru sauc par īpašu talantu uz valodām, kas valodas apgūvējam piemīt. Tas izpaužas kā fonemātiskās kodēšanas spējas, valodas analītiskās spējas un verbālās atmiņas spējas, analītiskās spriešanas spējas (Tomme-Jukēvica 2018).

Ja bērns secīgi apgūst vairākas valodas, svarīgs ir arī viņa dzimtās valodas apguves līmenis. Katras nākamās valodas apguves procesā bērnam ar augstāku dzimtās valodas līmeni ir lielāka iespēja izmantot iedzimtās valodas spējas un nodrošināt tā saucamo valodu savstarpējo kompensēšanos. Katrai valodai ir sava verbālā sistēma, toties kopīga neverbālo asociāciju sistēma (Druvieta 2000).

Mācoties vēl kādu jaunu valodu, tās apguve balstās jau uz tiem pamatiem, ko izveidojusi indivīda pirmā valoda. Ja pirmā valoda ir attīstīta tiktāl, ka bērns to spēj lietot atrauti no konteksta, otrās valodas apguve veicas samērā viegli. Bieži notiek pirmās valodas sintaktisko konstrukciju pārnese uz otro valodu, pamatojoties uz to līdzību.

Ja pirmā valoda apgūta slikti vai ja pastāv risks to zaudēt, otrās valodas apguve var jūtami aizkavēties. Ir jārēķinās arī ar to, ka, pārnesot dzimtās valodas likumības uz otro valodu, ja tās saskan, otrā valoda ir pareizāka, bet, ja otrajā valodā ir citas likumības, otrā valoda ir kļūdaināka (Beikers 2002; Celitāne 2007).

Katras nākamās valodas apguves kvalitāti ietekmē arī citas valodas zināšanas un prasme šīs zināšanas pārnest uz apgūstamo valodu. Šīs tā saucamās metalingvistiskās zināšanas atvieglo ne tikai leksikas apguvi, bet arī gramatikas apguvi otrajā vai pat trešajā valodā (Beikers 2002).

Divu valodu lietošanas situācijās bērns ir spiests domāt intensīvāk, konkrētu uzdevumu veikšanai izmantot vairākus paņēmienus. Jaunā informācija var tikt asimilēta gan vienā valodas sistēmā, gan abu valodu sistēmās. Dažreiz jauno informāciju bērns iekodē divos

vārdu krājumos un divās verbālajās atmiņās (Garcia 2009; Lazdiņa, Šalme 2008; Beikers 2002; Druvieta 2000).

Apgūstot un lietojot vairākas valodas saziņā agrīnā vecumā, **bērnam viss ir saistīts ar emocionālo attieksmi** gan pret lietām, gan pret cilvēkiem, ar kuriem viņš dažādos veidos atrodas mijiedarbībā, piemēram, konkrēta rotaļlieta zināmu laiku tiks saukta tikai vienas valodas vārdā, jo tieši ar šo cilvēku saistās tās ienākšana bērna pasaulē.

Nevar neņemt vērā, ka agrīnā vecumā bērns divas vai vairākas valodas izmanto kā vienu un no tām viņš veido tā saucamo vienas valodas celtni.

Bērnam ar zemu valodas attīstības pakāpi klausīšanās process ir selektīva rakstura, jo sākotnēji bērns klausās (uztver) tikai to, ko saprot, ir situācijas, kad pat sev zināmu vārdu un teikumu nozīmi nespēj saistīt veselumā, un to ir svarīgi pamanīt. Pretējā gadījumā bērns zaudē interesi par visu un nespēj piedalīties saziņas procesā (Мадден 2011).

Labākais veids, kā mācīties otro valodu, ir būt tiešā un intensīvā kontaktā ar mērķvalodas lietotāju. Tiem bērniem, kam ir tā saucamā kontakta divvalodība jeb bilingvisms, raksturīga mutvārdu runas patstāvība.

Savukārt tiem, kas apgūst otro valodu speciāli plānotā mācību procesā, ir jāiziet pēctecīgi, soli pa solim, cauri trim posmiem. Tie var būt šādi:

- **jauktās leksikas posms**, kur netiek šķirota un analizēta valoda, kurā bērns runā; kurš vārds pirmais ienāk prātā, to arī izsaka, dažkārt pat daļa vārda ir no vienas valodas, otra daļa – no otrās valodas,
- **vārdu „ekvivalentu” posms**, kur bērns sāk šķirot, ar kuru saziņas partneri kādā valodā jārunā; bērns sāk piemeklēt tos vārdus, kas atrodami saziņas partnera valodā, un, ja paša leksikā šo vārdu nav, gaida palīdzību tieši šajā valodā, pat kļūst neapmierināts, ja kāds grib palīdzēt otrajā valodā,
- **divu valodu lietošanas posms atbilstoši saziņas situācijai**, protams, neizslēdzot arī tā saucamo valodu interferenci (Мадден 2011; Garcia 2009).

Sākumposmā bērns klausās jautājumus un norādījumus un ar fiziskām kustībām – norādot, pieskaroties, pamājot ar galvu u. tml. – parāda, ka ir uztvēris un sapratis to, ko skolotājs vai cits pieaugušais saka, taču, arvien vairāk lietojot otro valodu, bērns pakāpeniski labprāt iesaistās spēlēs, sāk runāt īsos teikumus par tematu, kas skar viņa pieredzi. Lai arī viņa valoda un runa vēl ir nepilnīga, kļūdaina, tomēr viņa doma jau ir skaidra (Tomme-Jukēvica 2018; Contheh 2006).

Kognitīvie procesi tiek sadalīti starp divām valodām – jau zināmo valodu un no jauna apgūstamo valodu (Contheh 2006; Dewaele, Housen, Wei 2003).

Ir jārēķinās arī ar tādu procesu kā **vārdu burtisks tulkojums** no vienas valodas otrā valodā. Iekšējā runa, kas balstās uz dzimtās valodas sistēmu, bieži traucē veidot runu citā valodā, tāpēc valodas apgūvējs, domājot savā dzimtajā valodā, mēģina to pašu domu izteikt otrajā valodā (Tomme-Jukēvica 2018).

Agrīnā vecumā apgūstot vairākas valodas, **bērns zināmu laiku jauc valodu kodus**, notiek neapzināta pāreja no vienas valodas uz otru. Runā notiek **vairāku valodu interference** – bērns lieto citas valodas vārdus, frāzes, teikuma konstrukcijas, gramatiskās

formas, var diezgan ilgi jaukt gramatiskās formas un sajaukt valodas – vienā teikumā mēdz būt kopā gan vienas, gan otras valodas vārdi utt.

Ārējie faktori, kas ietekmē otrās valodas apguvi, ir tie, kas **saistīti ar iedevuma kvantitāti**, un to, cik ilgs ir valodas apguves laiks, kāda ir pirmsskolas izglītības iestādes un ģimenes sadarbība, bērna vecāku otrās valodas prasme, vecāku sociāli ekonomiskais statuss u. c. (Tomme-Jukēvica 2018).

Svarīgi, lai bērnam ir pietiekami plašs tā saucamais **iedevums**, t. i., tiek radīti tādi apstākļi, kas rosina bērnu valodu lietot arvien vairāk pat tad, ja viņa rīcībā vēl nav pietiekami plaša valodas krājuma, prasmes pareizi lietot vārdu gramatiskās formas, ko izmantot, novērtējot situāciju.

Pirmsskolas vecumā bērns intensīvi apgūst valodas gramatisko sistēmu, tāpēc arī citu valodu, tāpat kā dzimtās valodas un runas attīstību, būtiski ietekmē ārējie apstākļi – **sociālā vide, bērna un pieaugušo attiecības**.

Palīdzēt bērnam agrīnā vecumā apgūt gan dzimto valodu, gan citas valodas vispirms nozīmē apzināties, ka **valodas attīstība ir cieši saistīta ar attiecībām** starp ģimenes locekļiem, vienaudžiem un citiem bērnam svarīgiem cilvēkiem. Valodu apguves procesā ir jāņem vērā gan bērna domāšanas un citu psihisko procesu attīstības līmenis, gan arī prasme organizēt savu darbību.

Svarīgi saprast, ka atdevuma kvalitāte ir atkarīga arī no **valodas vides autentiskuma** un bagātības, sarunu valodas **partneru valodas un runas prasmes līmeņa**. Nebūt nav mazsvarīgi, bet, tieši pretēji, bērnam ir būtiski, vai viņš tiekas ar cilvēkiem, kuriem sarunu valoda ir dzimtā, otrā vai pat svešvaloda (Šalme 2006; Anspoka 2013).

Cilvēks ar bagātu valodas pieredzi bērnam var palīdzēt daudz vairāk nekā tas, kuram ir ierobežots vārdu krājums, neprecīza vai pat kļūdaina runa.

Bērna valodas un runas kvalitāti **ietekmē arī valodas lietotāju skaits**, jo tādējādi viņš mācās klausīties un uztvert dažādā tempā un tembrā runātu tekstu un vārdus, mācās pazīt un producēt vārdus neatkarīgi no runātāju artikulācijas variācijām (Tomme-Jukēvica 2018).

Arī bērna vecāku **sociāli ekonomiskais statuss un valodu prasmes līmenis** ir cieši saistīts ar bērna leksikas attīstību, valodas un runas kvalitāti – bērniem no ģimenēm ar augstāku sociālo statusu un augstāku valodas vai pat vairāku valodu prasmi ir labāki valodas mācīšanās rezultāti (Tomme-Jukēvica 2018).

Neapšaubāmi, dzīvojot vairāku valodu un kultūru vidē, bērns sastopas arī ar grūtībām, taču tās ar pieaugušā palīdzību var novērst. Protams, ja vien motivē bērnu runāt tādā vidē, kurā ir **emocionāls komforts**, bērns ir drošs un pārliecināts, ka valodas apguves procesā varēs saņemt nepieciešamo palīdzību (Anspoka 2013).

Lai arī katras valodas apguve prasa psiholoģisku piepūli, fiziski un psihiski veselam bērnam **agrīnais bilingvisms vai pat multilingvisms ir ieguvums**, nevis zaudējums. Citas valodas apguve veicina arī dzimtās valodas un kultūras dziļāku izpratni, bērna garīgā apvēršņa paplašināšanos.

Bērns, kurš jau agrīnā vecumā mācās vismaz divas valodas, apgūst lielāku sociokultūras pieredzi: apgūst ne tikai divas valodas, bet arī divas kultūras un domāšanas stilus, labāk adaptējas dažādās kultūrvidēs.

1.2.3. Latviešu valoda mazākumtautību bērnu pirmsskolas izglītības procesā

Latviešu valoda kā mācību priekšmets un līdzeklis citu mācību jomu satura apguvei

Pirmsskolā **latviešu valodas apguves** iespējas ir vairākas:

- latviešu valoda ir atsevišķs **mācību priekšmets**,
- latviešu valodas apguve notiek **integrēti ar citu jomu priekšmetiem** latviski,
- **latviešu valodas apguve notiek bilingvālās mācībās**, kad apzināti tiek plānots divu valodu lietojums integrēta pirmsskolas izglītības satura apguvei,
- latviešu valodas apguve un pilnveide notiek **ārpusnodarbību laikā**.

To, kā latviešu valoda kā valsts valoda tiek apgūta pirmsskolā, nosaka katras pirmsskolas izglītības programma. Taču svarīgi apzināties, ka visā pirmsskolas izglītības posmā latviešu valodas apguvi **sekmē integrēts mācību process, kurā izmanto bilingvālo pieeju**, ko atbilstoši bērna attīstībai sadarbojoties īsteno skolotāji, speciālisti un citi izglītības iestādes darbinieki, **lietojot latviešu valodu ikdienas saziņā**.

Bērniem **no piecu gadu vecuma** rotaļnodarbībā **galvenais saziņas līdzeklis** ir latviešu valoda, izņemot mērķtiecīgi organizētas aktivitātes mazākumtautības valodas un etniskās kultūras apguvei (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Svarīgākie latviešu valodas kā **otrās valodas apguves uzdevumi** dažādos pirmsskolas bērna vecumos:

1. līmenī (līdz 4–5 gadu vecumam) bērns, būdams runātājs un klausītājs, piedalās pirmsskolas bērnu grupas saziņā, lomu spēlēs, piemēram, iejūtoties pārdevēja vai pircēja lomā, klausās stāstus vai dzejoļus un izprot to saturu no konteksta un pēc mīmikas, žestiem, kustībām u. c. neverbālajiem saziņas līdzekļiem, mācās atstāstīt dzirdēto, noskaita no galvas dzejoli vai tautasdziesmu, zīmē ilustrācijas pēc dzirdētā, adekvāti reaģē uz skolotāja norādījumiem,

2. līmenī (6–7 gadu vecumā) bērns, būdams runātājs un klausītājs, piedalās grupas uzdevuma veikšanā, piemēram, inscenē stāstu vai pasaku, izstāsta reālu vai izdomātu notikumu skolotājam vai citiem bērniem, klausās un uztver pasakas, stāstus vai dzejoļus, izprot to saturu no konteksta un analizē tos, uzdod jautājumus un atbild uz jautājumiem, var izpildīt sarežģītākus skolotāja norādījumus un pat sniegt savus ieteikumus (Tomme-Jukēvica 2018).

Īstenojot pirmsskolas izglītības saturu latviski vai bilingvāli, **jārēķinās ar to pieredzi**, ko bērns ir ieguvis neformālā vidē, kā arī ar viņa dzimtās valodas līmeni.

Bilingvāls mācību process pirmsskolā

Ņemot vērā sociāli ekonomisko situāciju un citus būtiskus apstākļus, bilingvāli nav vairs tikai nacionālo minoritāšu, bet arī majoritātes bērni pirmsskolās, starptautiskajās pirmsskolās u. c. Kopš Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO aktuāls kļuvis jautājums par trešo valstu valstspiederīgo bērnu iesaistīšanos pirmsskolas izglītības procesā. Arī šie bērni, iekļaujoties Latvijas

izglītības sistēmā, lieto divas valodas. Savukārt mazākumtautību pirmsskolās, organizējot pedagogisko procesu vienlaikus dzimtajā un valsts valodā, pakāpeniski pieaugusi valsts valodas proporcija.

Valodu plānojums bilingvālā pirmsskolas pedagogiskajā modelī atkarīgs no tā, cik liela ir bērna pieredze lietot savu dzimto un otro valodu (Bialystok 2001).

Lai bilingvālais process būtu mērķtiecīgs un bērna spējām un vajadzībām piemērots, **svarīgi vairāki nosacījumi:**

- **otrajai valodai**, kuru bērns dzird un lieto pirmsskolā, **jābūt tik dabiskai un autentiskai**, lai tā netraucētu saprasties un valodas atdarināšanas iespējai, kā arī veicinātu pirmās valodas labāku izpratni (Bialystok 2001),
- bilingvāli mācoties, tiek apgūta arī lielāka mācīšanās pieredze, jo, mainot valodu kodus, bērna **domāšana kļūst elastīgāka un intensīvāka**,
- divu valodu lietošanas situācijās bērns ir spiests izmantot **vairākus mācīšanās paņēmienus** konkrētu uzdevumu veikšanai, un tam bieži ir vajadzīgs ilgāks laiks,
- bilingvs apgūst ne tikai divas valodas, bet arī divus atšķirīgu kultūru un domāšanas stilus, viņš **adaptējas dažādās kultūrvidēs**.

Tajā pašā laikā, ņemot vērā, ka bilingvam jākontrolē divas valodas sistēmas, viņa metakomponentu sistēma ir labāk attīstīta un darbojas efektīvāk (Garcia 2009; Lazdiņa Šalme 2008; Beikers 2002).

Bilingvisms veicina arī dažādu spēju un prasmju attīstību, īpaši, ja skolotājs motivē bērnu, veido nepieciešamo pedagogisko vidi, kurā ir emocionāls komforts, bērns ir drošs, ka mācīšanās procesā varēs saņemt viņam nepieciešamo palīdzību.

Valodu plānojums bilingvālā mācību procesā pirmsskolā

Pirmsskolā īpaši rūpīgi plānojams bilingvāls mācību process. Tajā ietilpst šādi plānošanas jautājumi:

- divu valodu izmantošana,
- darbības divās valodās visas dienas gaitā,
- pirmsskolas skolotāju komandas darbs.

Pastāv vairākas iespējas veidot bilingvālas pirmsskolas izglītības programmas. Ir izmantojami **divi valodu plānojuma veidi:**

- tik daudz, **cik iespējams**, – **otrajā valodā**, tik daudz, **cik nepieciešams**, – **pirmajā valodā pirmsskolā**, bet ģimenē – otrādi,
- **50 % mācīšanās situāciju pirmajā valodā, 50 % otrajā valodā** pirmsskolā (Pirmsskolas bilingvālo izglītības programmu izstrādes teorētiskais pamatojums 2013).

Pedagoģiskajā procesā, kas tiek īstenots bilingvāli **atbilstoši bērna attīstībai**, mērķtiecīgi tiek veicināta bērna izziņas darbība un prasme funkcionāli izmantot valodu. Tas nozīmē, ka bērns ir spējīgs iesaistīties saziņā par tematiem, kuri skar viņa ikdienu un mācību procesu.

Bilingvāla mācību procesa organizācija pirmsskolā

Mazākumtautību programmā plānots, ka **līdz piecu gadu vecumam** bērni visu mācību jomu saturu apgūst **bilingvāli** – mazākumtautības valodā un latviešu valodā.

Skolotāji savstarpējā sadarbībā plāno bērnu pieredzei un interesēm atbilstoša temata sasniedzamos rezultātus visās mācību jomās un paredz, ar kuriem uzdevumiem integrētajās rotaļnodarbībās tos īsteno gan mazākumtautību valodā, gan latviešu valodā. Tas nozīmē, ka **katru dienu** tiek plānota latviešu valodas apguve, kā arī citu mācību jomu satura apguve. Bilingvāli strādājot, divu valodu izmantošanas plānojumu nosaka bērnu valodu lietošanas pieredze, skolotāju sadarbības veids un citi nosacījumi.

Skolotājs darbu var plānot tā, ka **sākotnēji zināšanas par apkārtējo pasauli, jaunus vārdus vai terminus bērns apgūst mācību valodā**, tad šo pieredzi paplašina latviešu valodā. Latviešu valodas lietojuma proporcija pieaug pakāpeniski.

Iespējams arī tāds valodu plānojums, kurā bērns savu pieredzi par dabu un sabiedrību apgūst **abās valodās vienlaicīgi**. Tikai jāņem vērā, ka katram bērnam ir sava individuālā valodas pieredze un vajadzības, un tas ir priekšnoteikums mācību valodas un latviešu valodas apguves mērķtiecīgai un pēctecīgai plānošanai.

Dabaszinātņu jomas un sociālās un pilsoniskās jomas mācību satura temati visbiežāk ir pamats jēgpilnai valodu apguvei, piemēram, tematā „Augi un dzīvnieki”, pētot augus un dzīvniekus enciklopēdijās, cita veida uzziņu literatūrā, novērojot tos pirmsskolas izglītības iestādes apkārtnē, bērni vienlaikus iemācās tos nosaukt gan mācību valodā, gan latviešu valodā.

Lai bērni dabiskās situācijās pierastu pie latviešu valodas skanējuma un lietojuma, **visos vecumos ikdienas saziņā** bērni tiek rosināti izmantot tikai latviešu valodu, runājot par tematiem, kuri saistīti ar dzīvi izglītības iestādē, piemēram, sasveicināšanās vai atsveicināšanās frāzes, stāstījums par pašsajūtu, pašapkalpošanās darbiem, ikdienas nodarbībām u. c. Skolotājs pieradina bērnus latviešu valodā arī lasīt (pareizāk – iegaumēt) vārdus vai vārdu savienojumus, kuri redzami tuvākajā apkārtnē, piemēram, pirmsskolas iestādes grupu nosaukumi, uzraksti uz telpu durvīm, tuvumā esošo iestāžu nosaukumi u. tml.

Mācību valodā bērni atbilstoši savām spējām mācās klausīties, sarunāties, lasīt un rakstīt, iepazīstas ar savas tautas tradicionālo kultūru, apgūst etnosa kultūrai raksturīgās dziesmas un dejas.

Lai bērni ar prieku mācītos gan mācību valodu, gan latviešu valodu kā otro valodu un valsts valodu, īpaša nozīme ir visu pirmsskolas **skolotāju valodu prasmes kvalitātei un attieksmei** pret valodām.

Apgūstot mācību saturu bilingvāli, to var darīt tradicionāli, proti, **bilingvāli strādā viens skolotājs**, kā arī plānot **skolotāju savstarpējo sadarbību**.

Lai varētu mērķtiecīgi, sistēmiski un pakāpeniski palīdzēt katram bērnam pirmsskolā, mācoties valodu, iedziļināties un to apgūt **integrēti** ar citu mācību jomu saturu, vērtībām, tikumiem un caurviju prasmēm, ir būtiski izprast svarīgākās **pirmsskolas vecuma bērnu valodas un runas attīstības likumsakarības**, kā arī zināt **valodas didaktikā nozīmīgus** nosacījumus valodas un satura integrētai apguvei, piemēram, integrētas rotaļnodarbības vienu daļu var organizēt grupas skolotājs mācību valodā, otru daļu – latviešu valodas skolotājs; mūzikas skolotājs var strādāt sadarbībā ar latviešu valodas skolotāju abās valodās u. tml.

Pēc piecu gadu vecuma mācību process ir līdzīgs: integrētā mācību procesā, izmantojot dažādus darba paņēmienus, tiek apgūti visu mācību jomu saturus. Bērniem tiek dots pietiekami ilgs laiks apkārtējās pasaules, konkrētu apgalvojumu u. tml. pētīšanai un

jaunu zināšanu konstruēšanai un lietošanai gan mācību valodā, gan latviešu valodā (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Sasniedzamie latviešu valodas rezultāti pirmsskolā

Paredzēts, ka, beidzot pirmsskolu, bērns, kurš apguvis mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmu bilingvāli, **latviešu valodā** ir spējīgs:

- atbildēt uz jautājumiem par redzēto un dzirdēto,
- jautāt, lai iegūtu informāciju,
- izteikt savas vajadzības,
- iesaistīties rotaļā vai spēlē, sarunās par viņam svarīgiem tematiem,
- pareizi izrunāt skaņas,
- pazīt iespiestos mazos un lielos burtus,
- lasīt īsus ar ikdienas situācijām un mācību procesu saistītus biežāk lietojamus vārdus (Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem 2018).

Latviešu valodas apgūvē mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmās **nav paredzēts, ka bērnam, beidzot pirmsskolu, būtu brīvi jālasa vai jāraksta divās valodās.** Taču netiek noliegts, ka kāds bērns to darīs, turklāt lasīšana un rakstīšana sagādās prieku. Attiecībā uz plānotajiem lasītprasmes un rakstītprasmes rezultātiem mazākumtautību pirmsskolas izglītības programmās noteikts, ka bērns to dara atbilstoši savām spējām.

Lai bērns spētu kvalitatīvi apgūt ne tikai valodas, bet arī tādu mācību jomu kā sociālās un pilsoniskās, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskās aktivitātes saturu un vienlaicīgi mācīšanos uztvertu kā jēgpilnu darbību, kurā viss ir savstarpēji saistīts un nozīmīgs, viens no risinājumiem ir tā saucamā mācību jomu satura un valodas integrētas apguves pieejas izmantošana.

1.2.4. Latviešu valodas un citu pirmsskolas mācību jomu satura integrēta apguve

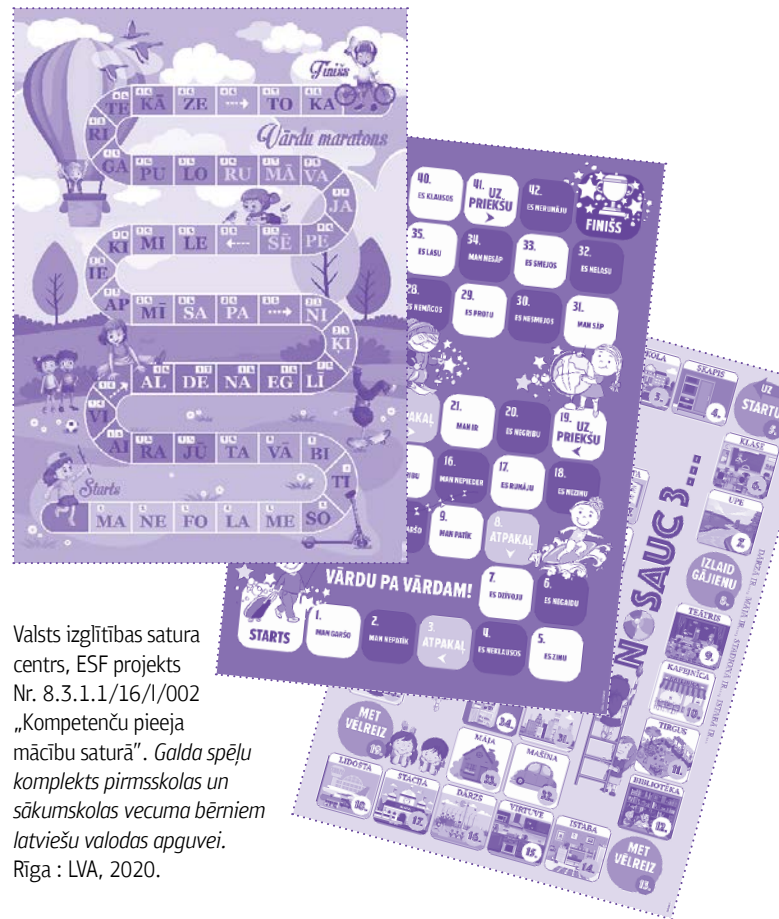
Kas ir satura un valodas integrēta apguve jeb CLIL?

Akronīms **CLIL** (*Content and Language Integrated Learning*) tiek lietots, runājot par tādu pieeju, kurā, **mācoties valodu, apgūst kādu mācību priekšmetu, un otrādi – apgūstot kādu noteiktu tematu, vienlaicīgi apgūst arī valodu** (Druvieta 2015; Marsh 2002).

CLIL pieeja Latvijā ienākusi, pārejot uz daļējām vai pilnīgām mācībām latviešu valodā mazākumtautību skolās. Eiropā CLIL tiek uzskatīta par vienu no jaunākajām pieejām mācību satura plānošanā un tā apguves metodikā. Vēl pirms dažiem gadiem CLIL pieeja tika izmantota valodu, īpaši otrās valodas un svešvalodu, apguves procesā vai bilingvālās mācībās mazākumtautību izglītības programmās, taču šobrīd CLIL izmantošanas robežas ar katru gadu paplašinās.

Kāpēc CLIL pieeja īstenojama arī pirmsskolā?

CLIL pieeja pilnā mērā attiecināma arī uz pirmsskolas izglītības procesu, jo tās galvenais mērķis ir nodrošināt savstarpējā saistībā mācību satura un valodas apguvi.

Valsts izglītības satura centrs, ESF projekts Nr. 8.3.1.1/16/1/002 „Kompetenču pieeja mācību saturā”. *Galda spēļu komplekts pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem latviešu valodas apguvei.* Rīga : LVA, 2020.

Pirmsskolā svarīgi strādāt tā, lai **bērni regulāri izmantotu jau esošo valodas prasmi** un soli pa solim **apgūtu jaunu pieredzi**. Mācoties otro valodu kā mācību priekšmetu, bērns valodu apgūst tikai virspusēji, jo ir par maz valodu lietot vidēji pusstundu dienā pirmsskolas pedagoģiskajā procesā. Valoda jālieto aktīvi, tāpēc pēdējā laikā par dominējošo izglītības formu kļuvusi valodas un satura integrēta apguve (Baltiņš, Druvieta 2017).

Mūsdienā bērniem **nav piemērota arī lineārā mācīšanās**, tāpēc valodas apguve, kas saistīta ar pirmsskolas izglītības saturu, viņiem dod iespēju pēctecīgi, pakāpeniski, nevis haotiski, bet precīzā, **teorētiski pamatotā sistēmā**, kā arī maksimāli līdzsvaroti apgūt katru jaunu pieredzi, pamatojoties uz iepriekšējo pieredzi, nesasteigti virzoties no zināmā uz nezināmo, no vieglākā uz grūtāko, no vārdos, teikumos un tekstā ietvertu domu uztveres un sapratnes uz izpratni un apgūtās pieredzes lietojumu atbilstīgi saziņas situācijai (Anspoka 2013).

Pedagoģiskā procesa plānojums, izmantojot CLIL pieeju

CLIL pieejā mācību jomu saturs un latviešu valodas saturs tiek apgūts, par pamatu izvēloties **tematisko integrāciju**.

Apgūstot tematu, bērnam rodas vajadzība izmantot dažādās mācību jomās apgūtās prasmes, kā arī rodas vajadzība klausīties, runāt, lasīt un rakstīt atbilstoši situācijai. Šāda mācīšanās ir saistīta arī ar bērna **kritiskās domāšanas aktivizēšanu, paaugstinātu iesaistīšanos mācību procesā, kā arī starpdisciplināritāti**, kad, apgūstot vienas jomas zināšanas, bērns var izmantot to pieredzi, kas iegūta citā jomā (Four-Dimensional Education: The Competencies Learners. Needed to Succeed 2015).

Tematu izvēle saistāma ar gada ritumu, kas piešķir lielāku ticamības

pakāpi un dzīves darbības, norīšu un procesu saistības redzējumu. Gada rituma nosacījuma ievērošana paredz katram laika posmam raksturīgu parādību, objektu, kā arī gadskārtu un ieražu svētku ietveršanu mācību saturā.

Reālās dzīves atspoguļojums nodrošina iespēju bagātināt vingrinājumu un uzdevumu sižetus, problēmas un satura apguves loģiskumu (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai 2016) un tādējādi **redzēt saikni** gan starp dažādām mācību jomām, gan ar reālo dzīvi.

Temati sakārtojami **savstarpēji saistītā sistēmā mācību gada garumā no septembra līdz maijam** tā, lai bērns var apgūt pieredzi orientēties apkārtējā vidē – ne tikai nosaukt vārdos apkārtējā vidē redzamās, dzirdamās vai ar citām sajūtām uztveramās lietas, parādības u. c. gan dzimtajā, gan latviešu valodā, bet arī stāstīt, lasīt un rakstīt par savu pieredzi.

Svarīgi apzināties, ka agrīnā vecumā bērns **apgūst teikumus ne tikai kā pragmatiskas vienības**, bet arī kā runas vienības, kas ir saistītas ar noteiktu kontekstu. Tas nozīmē, ka bērns atdarināšanas procesā atceras gan atsevišķas frāzes un izteicienus, gan vienlaikus iegaumē arī tās situācijas, kurās frāze vai izteikums tiek lietots (Protassova, Rodina 2011).

Integrēts mācību jomu un valodas satura apguves process bērniem dod iespējas strādāt **nesteidzīgi**, kā arī **pēctecīgi** pilnveidot iepriekš apgūto leksiku, papildināt to ar jaunapgūstamo leksiku un vingrināties to visu izmantot atbilstoši situācijai.

Šādā veidā apvienotās mācībās bērni tiek vadīti pa viņu dabai piemērotāku attīstības ceļu. Tematos, kas saistās ar viņu interesēm, dzīvi un apkārtni, bērni gūst gatavību dzīvesdarbībai un veiksmīgāk sāk izmantot valodu atbilstoši vajadzībai.

Mērķtiecīgi organizētā integrētā izglītības procesā bērns vienlaicīgi apgūst arī valodas pamatfunkcijas, jo īpaši komunikatīvo, vispārinošo un regulējošo.

Bērns, apgūstot zināšanas par apkārtējo pasauli, vienlaicīgi apgūst arī prasmi stāstīt, jautāt, lasīt un rakstīt atbilstoši savām spējām un veido savu attieksmi pret apkārtējo pasauli, valodas un runas kultūru.

Plānojot darbu ar CLIL pieeju, iespējams precīzi šķirt **aktīvo leksiku** – vārdus, kurus bērni brīvi lieto saziņā, un **pasīvo leksiku** – vārdus, kurus bērni uztver un saprot no konteksta, bet vēl brīvi nelieto.

Tikai tā var mērķtiecīgi izvēlēties gan tekstus, kurus bērni klausās vai lasa, gan skaitāmpantus, rotaļas un vingrinājumus bērnu vārdu krājuma paplašināšanai, prasmei veidot teikumus vai pat tekstu, piemēram, temata „Kas dzīvo mežā?” rotaļnodarbības bērni no pusotra līdz trīs gadiem vēl tikai mācās biežāk dzirdēto meža dzīvnieku nosaukumus (ezis, lapsa, lācis, zaķis, vāvere, vilks), taču trīs un četru gadu vecumā bērni paplašina vārdu krājumu ar tādiem jauniem dzīvnieku nosaukumiem kā alnis, briedis, čūska, lūsis, stīma. Savukārt bērni no pieciem līdz sešiem gadiem jau ne tikai pazīst meža dzīvniekus un prot tos nosaukt abās valodās – dzimtajā valodā un latviešu valodā –, bet arī mācās veidot dzīvnieku nosaukumus pamazināmās formās (ezītis, briedītis, lācītis, vilciņš, vāverīte u. tml.), lietojot tos dažādos vārdu savienojumos un teikumos.

Rotaļnodarbības, izmantojot CLIL pieeju

Plānojot rotaļnodarbības, kurās tiek izmantota CLIL pieeja, svarīgi ievērot šādus **nosacījumus**:

- precīzi formulēt **tematu** atbilstoši bērna pieredzei un vajadzībām,
- precīzi izvēlēties **mācību jomas un valodas mācību mērķi**, piemēram, apgūstot tematu „Latvija – zeme, kurā es dzīvoju”, ne tikai palīdzēt bērnam apgūt informāciju par to, kas ir Latvija, bet arī paplašināt vārdu krājumu ar konkrētiem vārdiem un rosināt apgūt prasmi veidot teikumus pēc parauga,
- **mērķtiecīgi izvēlēties mācību jomu un valodas saturu**, piemēram, tematā „Latvija – zeme, kurā es dzīvoju” dabaszinību jomā mācību saturs varētu būt *Latvijas karte*, sociālās un pilsoniskās izglītības jomā – *Latvijas karogs un himna*, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā jomā – *latviskās zīmes*, bet valodu jomā – *lietvārdu lietojums teikumā lokatīvā (kur?)*,
- **kopīgi ar bērniem izvirzīt skaidrus un jēgpilnus** sasniedzamos rezultātus,
- **mācību procesā piedāvāt bērnam personiski nozīmīgus uzdevumus**, kas dod iespēju veidot izpratni, savstarpēji saistīt mācību procesā apgūto, rosina izvēlēties piemērotākos problēmu risināšanas paņēmienus,
- **izmantot daudzveidīgus līdzekļus un palīgīdzekļus** – attēlus, ilustrācijas, tabulas, sadzīves priekšmetus, zīmējumus, kartītes papildinformācijai, vārdnīcas, bērnu enciklopēdijas, rotaļas un spēles, datorprogrammas vai lietotnes mobilajā tālrunī, filmas, audioierakstus, dažādus testus, inscenējumus u. c., jo katrs bērns valodu un citu mācību jomu saturu apgūst atšķirīgi,
- izvēlēties tādus **darba veidus, kas rosina bērnus** klausīties un runāt līdzī, meklēt konkrētu informāciju un to grupēt pēc dotajām vai paša bērna izvēlētajām pazīmēm, stāstīt par to, darbojoties pāros vai grupās, salīdzināt atrasto informāciju, spēlēt spēles vai rotaļas saistībā ar tematu u. c.,
- noteiktā temata **ievaddaļā** bērnam dot **iespēju izmantot jau zināmo leksiku, runas modeļus vai citus līdzekļus** un tikai tad pakāpeniski apgūt jaunu pieredzi, ieraudzīt arī sava darba rezultātu,
- rosināt bērnu **domāt par savu mācīšanos** un to, kā rīkoties, lai uzlabotu mācīšanās rezultātus,
- **paveicamos darbus sadalīt savstarpēji saistītos posmos**, lai būtu vieglāk uztvert uzdevumus, iesaistīties tajos un pierast uzņemties atbildību par padarīto,
- piedāvāt tādus **uzdevumu nosacījumus, kas ļauj** pašam bērnam brīvi izvēlēties, kādā secībā viņš tos veiks un kuru uzdevumu izpildei viņam ir nepieciešama skolotāja, grupas biedru vai vecāku palīdzība,
- paredzēt **katra bērna līdzdalību pedagogiskajā procesā**, viņa ieguldījumu atbilstoši iespējām, jo, kā zināms, valodu var apgūt tikai valodas lietojumā,
- skolotājam **koncentrēties nevis uz to, ko bērns nevar**, bet gan uz to, ko **var un spēj paveikt**, atceroties, ka to, ko sākotnēji bērns dara ar pieaugušā atbalstu, rīt viņš darīs pats,

- **nesteidzināt** bērnu stāstīt par dzirdēto vai redzēto; viņam kādu brīdi ir jāpierod pie mērķvalodas skanējuma; īpaši bērnam, kuram ir tā saucamā pusvalodība, vajadzīgs ilgāks laiks, lai, mainot valodu kodus, saprastu teikto, atrastu īsto vārdu un vārda formu konkrēta satura izteikšanai,
- **radīt** bērnam **situācijas, kurās viņš vienmēr var saņemt atbalstu**, ja tas nepieciešams, kurās justies droši un nebaidīties runāt, zinot, ka skolotājs vienmēr palīdzēs neuzkritoši un reizē arī pamatoti novērsīs kļūdas vai neveiksmes,
- nodrošināt **regulāru atgriezenisko saiti**,
- **bērna klusēšanu īsāku vai garāku mirkli** neuzvert kā **neprasmī vai atbildes nezināšanu** (pārsvārā tā ir vārda vai pareizākās vārda formas iekšēja meklēšana); ja skolotājs tādu klusēšanu uzskata par neuzvertu un nesaprastu informāciju un tūlīt maina jautājuma vai komentāra formu, domādams tā palīdzēt, viņš panāk pretējo un iedzen bērnu strupceļā. Idejas integrētu rotaļnodarbību plānošanai **sk. 2.6. apakšnodaļā**.

Vide – rosinājums runas darbībai

Lai integrētā procesā valodas un runas apguve būtu mērķtiecīgāka, **svarīga ir vide**, kurā bērns atrodas.

Bērns valodu mācās no tās sociālās vides, kurā viņš atrodas. Tā ir bērna fakts, prasmju un attieksmes pret apkārt notiekošo avots. Jāņem vērā, ka katrai kultūrvidei ir savi sociāli kulturālo norišu modeļi, un svarīga ir bērna mijiedarbība attiecīgajā kultūrvīdē (Vigotskis 2002).

Vide ir ierosinājums runas darbībai. Valodas un satura integrētas apguves procesā vienādi svarīgi ir vairāki aspekti:

- **lietu vide** – apkārtējās pasaules priekšmeti un dzīvas būtnes, kas bērnam noder kā ārējs un iekšējs stimuls ne tikai apgūt dabas vai sociālo zinību saturu, bet arī atrasties valodai,
- **valodas vide** – ne tikai valodas kvalitāte, ko bērns var baudīt, bet arī saziņas procesa kvalitāte, attiecības starp saziņas partneriem, saziņas saturs, tā atbilstība bērna pieredzei,
- **sociālā vide** – savstarpējās attiecības starp valodas apguvējiem un viņu skolotāju, kas veicina pozitīvu emocionālo saskarsmi un sadarbību, rada vajadzību meklēt vārdus, izteikumus, lai apliecinātu attieksmi pret konkrētu notikumu, parādību u. tml.

Uzraksti uz priekšmetiem latviešu valodā grupas telpā, dažādu grāmatu stūrītis, kalendārs, kurā uzskatāmi redzami mēnešu, dienu nosaukumi, bērnu vārdi, viņu dzimšanas dienu un vārdadienu datumī, gadskārtu un citu svētku svinēšanas tradīcijas, datorprogrammas un lietotnes mobilajos tālruņos, ko var izmantot vārdu krājuma, burtu un citu svarīgu jautājumu apguvei u. tml., ir labs ierosinājums darboties, savukārt **darbošanās ir pirmais un svarīgākais ceļš uz valodas apguvi** (Anspoka 2013).

Teksti un vizuālā informācija objektīvu zināšanu un emocionālās pieredzes apguvei

CLIL pieejā, mērķtiecīgi izvēloties saturu un tā apguves metodiku, pirmsskolas vecuma bērniem tiek nodrošināta **iespēja savstarpējā saistībā iepazīties** gan ar objektīvu informāciju par dabu un

sabiedrību, gan ar teikām, pasakām un citām folkloras vienībām, klausīties vai lasīt populārzinātniskus tekstus, daiļliteratūru u. c., mācīties stāstīt par redzēto, dzirdēto vai piedzīvoto.

Strādājot ar dažāda žanra un satura tekstiem, bērniem tiek dota **iespēja apgūt prasmi** veidot teikumus, pievērst uzmanību vārdu skanējumam, tekstu atstāstījuma vai patstāvīgam stāstījumam par redzēto, dzirdēto u. c.

Tekstus gan **nav pieļaujams izvēlēties pēc nejaušības principa**.

CLIL pieejā īpaši svarīgi **pievērst uzmanību** ne tikai **teksta saturam**, bet arī tekstā **lietoto vārdu, frāžu un teikumu lietojumam**, jo nedrīkst aizmirst svarīgu atziņu – bērns vienlaicīgi apgūst ne tikai sociālās un pilsoniskās, kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā, dabaszinātņu, matemātikas, tehnoloģiju, veselības un fiziskās aktivitātes mācību jomu saturu, bet arī valodu jomu saturu.

Pirms vai pēc teksta lasīšanas bērniem ieteicams vingrināties grūtāku vārdu, frāžu vai teikumu lasīšanā, noskaidrot nesaprotamo vārdu nozīmi, apgūt to pareizu izrunu.

Iespējams, būs situācijas, kad vajadzēs atsevišķus vārdus **tulkot bērna dzimtajā valodā**. Taču pamatā īstenojamas **kontekstbalstītas mācības**, jo tā bērnam ir vieglāk izprast atsevišķu vārdu, vārdu savienojumu, izteicienu u. tml. nozīmi, tā var ne tikai paplašināt bērna vārdu krājumu, bet arī palīdzēt uztvert latviešu valodas savdabību, pakāpeniski veicināt viņa valodas izjūtas veidošanos.

Sākotnēji **jāizvairās** piedāvāt bērniem formas ziņā sarežģītus tekstus, kuros plaši izmantoti saliktie laiki, lietotas bērniem nezināmas darbības vārda izteiksmes, piemēram, vajadzības izteiksme (*vajag lasīt – jālasa*); teksti nedrīkst būt saturiski nesaprotami, ar gariem teikumiem, sarežģītām teikumu konstrukcijām, ar daudziem nezināmiem, iepriekš nenoskaidrotiem vārdiem u. tml.

Vienlaicīgi strādājot ar tekstiem latviešu valodā un bērna dzimtajā valodā, bērns **apgūst gan savas etniskās kultūras, gan latviešu kultūras tradīcijas**.

Līdzās darbam ar tekstiem paredzams arī mērķtiecīgs darbs ar attēliem, fotogrāfijām vai zīmējumiem, kuros ietverta kulturoloģiska informācija, jo tā bērns dziļāk un uzskatāmāk var apgūt dažādu tautu tradīcijas, mācīties ievērot runas normas un neverbālos uzvedības modeļus, kas pieņemti dažādu tautu uzvedības kultūras tradīcijās.

Iespēja iesaistīties komunikācijā, vajadzība ietvert savu domu vārdos bērnam palīdz vienlaicīgi apgūt valodas struktūru un formu (Beikers 2002).

Svarīgi ņemt vērā, ka pirmsskolas vecuma bērna uzmanību piesaista tikai pievilcīgi, interesi izraisoši objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums. Pretējā gadījumā bērnam nav stimula vērot, analizēt un piedalīties.

Valodu mācās, to aktīvi lietojot

Tā kā bērnu valodas un runas attīstību sekmē aktīva valodas lietošana atbilstoši situācijai, tad pirmsskolā, apgūstot pirmsskolas izglītības saturu integrēti, vispiemērotākās ir **praktiskās darbības metodes** – lietderīgas ir lomu spēles, fonemātisko dzirdi attīstoši vingrinājumi, ātrrunas vingrinājumi, mēles „mežģī”, skaitāmpanti, vingrinājumi vārdu krājuma aktivizēšanai, darbs ar nepabeigtiem

teikumiem, deformētiem tekstiem, dialogu veidošana atbilstoši komunikācijas mērķim u. tml. uzdevumi (sk. idejas darbam valodas pamatprasmju attīstīšanai rokasgrāmatas **2.1.**, **2.2.**, **2.3.** un **2.4. apakšnodalā**).

Dažādojot bērna izziņas darbību veicinošu metodiku, tiek radīti apstākļi, lai katram bērnam rastos vajadzība lietot valodu, kā arī **izmantot sajūtas** (redzi, dzirdi, tausti u. c.) tās apgūvē.

Īpaši vērtīgi ir izmantot dažādas **rotaļas un spēles**, kas ir pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas, mācīšanas, dzīves organizācijas un izziņāšanas līdzeklis. Tā bērns var darboties patstāvīgi un līdzīgi tam, kā to dara pieaugušais, īpaši lomu un sižeta spēlēs vai rotaļās.

Rotaļā vai spēlē kā komunikācijas procesā bērns apgūst sadarbības veidus, attīsta valodu un runu dabiskās situācijās.

Spēles vai rotaļas noteikumi palīdz bērnam apzināties un vērtēt sevi, vērtēt spēles partnerus un salīdzināt sevi ar viņiem (Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai 2016).

Pirmsskolas vecumā bērna valodas un runas aktivitātes stimulēšanai noder arī **dažādi sadzīves priekšmeti** kā ierosinājums lietot valodu (idejas darbam **sk. 2.5. un 2.7. apakšnodalā**).

Tā kā viens no svarīgākajiem jautājumiem valodas apguves procesā ir mutvārdu runas apguve, tajā skaitā **arī skaņu un skaņu sakopojumu pareizrūna**, īpaši noderīgi ir **skaitāmpanti**.

Skaitāmpantos ir iekļauts dažādu priekšmetu un dzīvu būtnu uzskaitījums, tāpēc tikpat svarīgi kā vingrināties izrunāt skaņas un skaņu sakopojumu ir radināt bērnus uztvert skaitāmpantos ietvertu saturu, runāt šos pantus, ievērojot ritmu. Tā kā bērniem pirmsskolas vecumā piemīt iekšējs dzinulis imitēt skaņas un uztvert valodu, ritmu, tad tā nav tikai spēlēšanās ar skaņām un vārdiem.

Ar skaitāmpantu palīdzību, regulāri **atkārtojot vārdus un skaņas**, bērns dabiski un bez piepūles iepazīst latviešu valodas uzbūves principus. Viņš saprot, kā darbojas valoda, un atrod saistību starp latviešu valodas skaņām un burtiem – tā ir informācija, kas palīdz vēlāk, mācoties lasīt un atšifrējot skaņas, kas veido vārdus.

Skaitāmpanti pārsvarā ir īsi un lielā mērā balstās uz melodisku balsu plūdumu ritmiskā teksta runāšanas laikā, kā arī uz skaņu un vārdu atkārtošanu saistošā, viegli atkārtojamā ritmā.

Skolotāji, vecāki un bērni var tos **runāt jebkurā laikā un jebkurā vietā**, lai mainītu noskaņojumu vai garlaicīgu mirkli aizpildītu ar jautrību.

Dažus pantus var papildināt ar kustībām, kas palīdz tos labāk uztvert un izprast, kā arī kalpo kā palīgīdzeklis skaitāmpanta iegaumēšanai.

Skaitāmpants bērnam piedāvā pilnvērtīgu, bet tajā pašā laikā īsu saskarsmes pieredzi, kas pilnībā atbilst viņa īslaicīgajai uzmanības noturēšanas spējai. Tas ir kā vesels stāsts: pantam ir sākums, beigas, un tajā ir saturs. Kad bērns ir apjautis, kas ir teikums, viņš jūtas drošāk, ja zina, ka saturs ir noteikts un, pantu runājot, var mainīt tempu.

Bērniem, kam **latviešu valoda ir zemākā līmenī** vai **kuri kautrējas runāt latviski**, runājot skaitāmpantus kopā ar pieaugušo vai citiem bērniem, pieaug pārliecība un apjausma, ka to var izrunāt arī viņi paši.

Ir svarīgi pirmsskolas grupā **veidot skaitāmpantu krājumu**. Šādi skolotājam un vecākiem ir iespēja regulāri un atbilstoši situācijai

norunāt skaitāmpantus, kā arī diferencēt darbu atkarībā no to garuma, bērna intereses un gatavības mācīties. Skaitāmpantus var veidot arī tematiski saistītus.

Veidojot skaitāmpantu krājumu, ir jāņem vērā daži svarīgi nosacījumi:

- skaitāmpanti veicina bērna vārdu krājuma paplašināšanos,
- skaitāmpantos ietvertais saturs rosina bērna interesi par apkārtējo vidi un notikumiem,
- skaitāmpantos ir ietverti vārdi un frāzes, kas būtiski ikdienas komunikācijā,
- skaitāmpanti var būt ar personvārdiem, ko aizstāj ar ģimenes locekļu vai draugu vārdiem,
- skaitāmpantus var ieviest kopīgās nodarbēs vai ikdienas ritmā.

Skaitāmpanta aktualitāti bērna dzīvē **nosaka tieši pieaugušā spējas dažādot balsi, acu skatienu, sejas izteiksmi un ķermeņa valodu**. Īsajos pantos izmantoto valodu parasti ir ļoti viegli imitēt un apgūt.

Bērnu nedrīkst steidzināt un likt strādāt pieaugušo tempā, īpaši jauna skaitāmpanta apguves sākumā. Pieaugušajiem atkārtošana var šķist garlaicīga, bet bērnam tā ir ļoti būtiska, jo dod iespēju neapzināti atkārtojot apgūt vārdus un skaņas.

Metodiskie ieteikumi, strādājot ar skaitāmpantiem:

- runāt pantu lēnām, attēlojot tajā notiekošo, ilustrējot jēgu ar darbību, attēliem vai konkrētiem priekšmetiem,
- izmantot vienkāršas kustības, jo darbošanās palīdz labāk atcerēties,
- uzsvērt svarīgākos vārdus, kā arī vārdus, kas veido ritmu,
- kad pants apgūts, to var runāt pamišus – vienu rindu skaita pieaugušais, bet otru – bērns; šāda runāšana attīsta prasmi uzmanīgi klausīties un sekot līdz saturam.

Rotaļnodarbībā regulāri plānotajās skaitāmpantu runāšanas reizēs vajadzētu iekļaut:

- bērnu iemīļotos pantus,
- nesen apgūtus pantus,
- jaunapgūstamo pantu.

Ieteicams sākt ar vienu vai diviem iemīļotiem skaitāmpantiem, jo tas palīdz bērnam pārlēgties no domāšanas dzimtajā valodā uz latviešu valodu.

Vērtīgi, ja skaitāmpantus var ierakstīt un izmantot šos ierakstus, lai klausītos un atkārtoti tos runātu, kā arī lai atskaņotu ierakstus un secinātu, ko nepieciešams pilnveidot bērnu runā.

Tā kā bērni kritiski izturas pret savām „klūdām”, tad vairums bērnu neatlaidīgi vēlas ierakstīt atkal un atkal, līdz ir apmierināti ar savu izrunu.

Bērniem ieteicams zīmēt skaitāmpantu grāmatiņas, resp., kad gatavas jau vairākas lapas, no tām izveido grāmatiņu. Ja bērns jau raksta, viņš var uzrakstīt grāmatas nosaukumu. Pašu veidotās grāmatiņas var iedvesmot bērnus sacerēt savus pantus. Ieteicams sākt ar tādām grāmatām, kurās viens pants veido visas grāmatas saturu, jo tad bērni var paši runāt un „lasīt”.

Vienkāršu, no galvas zināmu **skaitāmpantu „lasīšana”** ir svarīgs **solis raitas lasīšanas apguves procesā**. Zināma panta skaļa runāšana, vienlaicīgi norādot, kā konkrētais vārds izskatās rakstiski

tekstā, bērniem ir ļoti saistoša, jo viņi saprot, ka spēj jau izlasīt latviski.

Darbu ar skaitāmpantiem var **apvienot ar rotaļām un spēlēm**, tā bērns apgūst ne tikai valodas skaņu un vārdu izrunas prasmi, bet arī mācās rotaļīgos apstākļos socializēties (idejas darbam ar skaitāmpantiem **sk. 2.7. apakšnodaļā**).

Pirmsskolas vecuma bērniem noderīgi valodas un runas attīstībai ir arī dažādi **imitācijas vingrinājumi**. Sevišķi labi tas ir agrīnā pirmsskolas vecumā, jo bērni, mācoties atkārtot zināmu tekstu un atdarinot pareizas runas paraugu, pārvar leksikas, izrunas, gramatikas un tekstveides grūtības.

Atdarīnāt **veidojas neapzināti valodas vispārinājumi**, ko bērni vēlāk iemācās izmantot arī citās situācijās. Šo grūtību risināšanā arī var izmantot piemērotus **audioierakstus**.

Inscenējumi, lomu spēles, dramatisējumi pedagoģiskajā procesā vienlaikus kalpo kā vingrinājumi izrunas problēmu novēršanai, ļauj atbrīvoties un uzdrošināties runāt, sekmē arī bērnu socializāciju.

Bērna domāšanas un runas stimulēšanai var izmantot **balstvārdus, nepabeigtus teikumus, atsevišķus vārdus, zīmējumus** u. c., lai bērnam būtu kāds atbalsts, kas veicina runu un reizē sniedz psiholoģisku palīdzību (idejas darbam **sk. 2.1., 2.2., 2.3. un 2.4. apakšnodaļā**).

Leksikas un gramatikas apguve neatrauti no konteksta

Pirmsskolas vecuma bērnu apziņā **svarīgi radīt tēla un vārda atbilstību**. Dzirdot jaunu vārdu, bērns to nevar iekļaut savā leksikā, ja viņam nav priekšstata par tā jēgu (Vigotskis 2002; Beikers 2002).

Valodu apguves procesā bērnam ir svarīgi apgūto leksiku, runas modeļus vai gramatiskās formas **lietot dažādās situācijās un kontekstos**, runājot vai lasot un rakstot **nonākt pie jaunām zināšanām un tās vispārināt**.

Otrās valodas vai pat trešās valodas apgūvē **leksikas apguve nav atdalāma no gramatikas konstrukciju apguves**, jo tā ietver ne tikai atsevišķu vārdu zināšanu, bet arī frāzes un vārdu grupas, kas saistās ar gramatikas likumsakarību pastarpinātu apguvi. Fiksētus izteicienus, kas sastāv no vairākiem vārdiem, māca bērniem lietot veselumā kā frāzes, ar kurām tiek īstenota kāda funkcija, piemēram, sasveicināšanās vai atvaidīšanās u. tml. (Tomme-Jukēvica 2018).

Neapstrīdot, ka gramatika ir svarīga izteikumu veidošanā un kultūras apgūvē, būtiski apzināties, ka pirmsskolā ir jāmeklē veidi, kā samazināt **teorētiski apgūstamo likumu skaitu un pēc iespējas vairāk šo likumu apguvi iesaistīt praktiskā runā**.

Šajā vecumā bērniem **gramatika ir abstrakts jēdziens**, tāpēc bērni nespēj to uztvert kā valodas un komunikācijas neatņemamu sastāvdaļu. Šādā situācijā viņi kļūst tikai par pasīviem gramatikas „patērētājiem” un aktīvi nepiedalās valodas apguves procesā.

Gramatikas jautājumi nav jāapgūst kā nemainīgu un neapstrīdamu likumu kopums, bet gan jāvērtē kā racionāla, dinamiska sistēma, kas aptver trīs svarīgus aspektus: formu, nozīmi un lietojumu. Ievērojot valodas apgūvē šo trīsvienību, iespējams pārvērst tradicionālo gramatikas mācīšanos par saistošu un interesantu nodarbi (Šalme 2006).

Informācijas uztveramību un izpratni veicina bērna pieredzei

atbilstošs konteksts. Šādā dabiskā procesā bērns var apgūt arī gramatiku.

Nebūt nav nepieciešams mācīties, kurā laikā vai skaitlī lietot darbības vārdu vai kurā skaitlī un locījumā labāk lietot lietvārdu konkrētā kontekstā. Šādu un līdzīgu gramatikas zināšanu apguvei **nav vajadzīgi konkrēti likumi**; to var izdarīt arī tādējādi, ka skolotājs apzināti plāno mācību uzdevumu nosacījumus, kuri prasa no bērna veidot izteikumu, izmantojot konkrētu runas modeli, iesaistīt konkrētus vārdus vai vārdu formas u. tml. Tikai tad, ja izteikums nav izdevies, to var rediģēt vai arī tās pašas gramatikas formas vai sintaktiskās konstrukcijas atkārtoti izmantot citā kontekstā. Tā tiek panākta gramatikas zināšanu automatizēšanās dabiskā ceļā (Beikers 2002; Protassova, Rodina 2011).

Savukārt lasītprasmes un rakstītprasmes apguve balstās uz iepriekš apgūto vismaz tādā līmenī, ka bērns jau spēj to izmantot vienkāršu saziņas uzdevumu veikšanai (Protassova, Rodina 2011).

Domājot par pirmsskolas bērniem, ir jāņem vērā, ka Latvijā latviešu valodu kā otro valodu bērni apgūst jau agrīnā vecumā, kad viņiem vēl nav attīstījusies dzimtā valoda un runa, un tas nozīmē, ka bieži otrā valoda tiek apgūta gan secīgi, gan vienlaicīgi ar dzimto valodu.

Ne mazāk svarīgi ir apzināties, ka līdzās iepriekš nosauktajām valodām bērns apgūst vai kādu iemeslu dēļ dzird un **lieto arī vienu vai vairākas svešvalodas**. Tas nozīmē, ka var notikt vairāku valodu jaukšana vai, tieši otrādi, svešvalodas apguves pieredze palīdz dzimtajās valodas vai otrās valodas apguvei.

Kad jāmācās vairākas lietas vienā reizē, no bērna tiek prasīta papildu slodze, un tāpēc panākumi katrā atsevišķā laika posmā var būt gausāki. Toties iepazīšanās ar citādām skaņām un dažādām iespējām izteikt to pašu domu citā valodā rosina bērna analītiskās un novērošanas spējas un vēlāk parādās kā pozitīvs valodu apguves veicinātājs (Rūķe-Draviņa 1982).

Caurviju prasmju apguve

Mūsdienu bērnam ļoti svarīgi, lai valodas **mācīšanās process ir tikpat dinamisks kā dzīve**, lai valodas mācību saturs papildina un precizē to pieredzi, kas jau iegūta, lai pats bērns var piedalīties mācību uzdevumu izvirzīšanā, lēmumu pieņemšanā, lai runāšana, lasīšana vai rakstīšana ir nevis mākslīga, bet dabiska un jēgpilna, lai sadarbības vide starp skolotāju un pārējiem valodas apgūvējiem ir tāda, kurā nav bailu runāt, jo starp pedagoģiskā procesa dalībniekiem pastāv savstarpēja uzticēšanās, brīvas un vienlīdzīgas izpausmes iespējas, lai bērns saprot, ka netiek šķirots pēc tā, kāds ir viņa vispārējās attīstības vai valodas līmenis.

Svarīgi ir **veicināt bērna kritisko domāšanu**.

Tikai tad, kad bērns dzird vārdus, kas viņam palīdz veidot asociācijas ar savu pieredzi, viņš sāk iesaistīties saziņā.

Pirmsskolas vecumā ir grūti koncentrēties, ja valodas apguves mācību saturs nav ieinteresējis, ja tas ir abstrakts un nestimulē domāšanu (Hamers, Blanc 2000).

Domāšana, tāpat kā lasīšana, rakstīšana, runāšana un klausīšanās, **ir process**. To nevar iemācīt atrauti no konteksta, no vispārējā mācību satura vai ikdienas dzīves. Kritiskās domāšanas pilnveidi nosaka **pašnoteikta (pašvadīta) mācīšanās**.

Tikai patstāvīga mācīšanās, patstāvīga savas pieredzes analīze ļauj attīstīt kritisko spriestspēju.

Pašvadīta valodas mācīšanās ietver divus svarīgus nosacījumus:

- bērnam ir skaidrs mērķis un zināmi arī paņēmieni šī mērķa sasniegšanai, viņš ir spējīgs pašregulēt, pašvērtēt un koriģēt savu darbību; ja nepieciešams, zina, kur meklēt palīdzību,
- ir radītas situācijas, kas bērnam kļūst personiski nozīmīgas un ir stimulē klausīties, runāt vai lasīt un rakstīt, regulāri lietot apgūto leksiku, runas modeļus u. c. dažādās situācijās, lai tie nostiprinātos bērna valodā un runā, analizēt vienkāršas sakarības un darbību secību, notikumu cēloņus un sekas, izvērtēt informācijas ticamību, pieņemt lēmumus, izdarīt izvēli un vērtēt padarīto.

Pirmsskolas izglītības satura apguves procesā ir daudz iespēju **bērna radošuma attīstībai**, ja vien tiek radīti apstākļi, **kas bērnu rosina** darboties, izmēģināt un atklāt kaut ko jaunu.

Valodas un citu mācību jomu satura integrētas apguves procesā radošums var izpausties visdažādākajos veidos. To veicina uzdevumi, kas bērnam raisa iztēli, ļauj pašizpausties un tajā pašā laikā apgūt jaunus vārdus, pilnveidojot prasmi izmantot jau zināmos vārdus vai frāzes, kā arī uzdevumi, kuros uz asociāciju pamata bērns darina jaunus vārdus, rada savas pasakas, dzejoļus, dziesmas, skaitāmpantus u. c.

Radošums iet roku rokā arī ar drosmi kļūdīties, ar iedvesmu, aizrautību un vajadzību noskaidrot informāciju, pašapliecināties stāstot, jautājot, klausoties, turpinot u. tml.

Svarīgi ir panākt **bērnu savstarpēju sadarbību**, jo bērni spēj daudz iemācīties cits no cita. Valodu apguves procesā bērni, regulāri veicot uzdevumus, kas prasa sadarbību, ir spiesti aktīvāk lietot valodu un runu, kā arī **mācīties viens no otra**.

Bērniem, **darbojoties gan heterogēnās, gan homogēnās grupās**, skolotājs var palīdzēt individuāli apgūt konkrētu saturu, izmantojot katram vispiemērotāko mācību metodi un metodisko paņēmieni.

Izvēloties grupu vai pāru darbu, lomu spēli utt., **svarīgi tādi uzdevumu nosacījumi**, kas precīzi atklāj katram bērnam **paredzēto darbu, lomu** u. c.

Tādās situācijās, kad kopā strādā bērni ar atšķirīgu domāšanas, valodas u. c. līmeni, nevar pieļaut, ka visi dara visu kopīgi. Šāda „darbošanās” parasti beidzas ar to, ka darītājs ir viens vai daži, un runāt par mērķtiecīgu pedagoģisko procesu īsti nevar.

Katram bērnam arī sadarbības procesā ir jādod iespēja **līdzdalībai un atbildībai** par savu darbu.

Integrētā valodu un satura apguves procesā, izmantojot informācijas tehnoloģijas, bērnam ir iespējas mācīties – apgūt jaunus prasmes, izvērtēt esošo pieredzi un salīdzināt to ar jaunapgūto pieredzi.

Informācijas tehnoloģijas dod iespēju mācīties strādāt ar

attēliem, vārdiem, tos brīvi pārvietot pa laukumu, pasvītrot, apvilkt, izcelt u. tml., veikt izpildītā uzdevuma pārbaudi, meklēt kļūdas un pašam tās labot.

Būtiski arī **tādi nosacījumi**, kas bērnam pakāpeniski palīdz:

- regulēt savas emocijas, pārvaldīt uzvedību,
- ievērot dienas kārtību, klausītāja, runātāja, lasītāja vai rakstītāja kultūru,
- paveikt iesākto darbu līdz galam,
- izvirzīt savas darbības mērķi, plānot darbību, lai īstenotu ieceri,
- darboties patstāvīgi vai ar atbalstu pārvarēt grūtības,
- lepoties ar saviem sasniegumiem,
- neizdošanas un kļūdas vērtēt kā daļu no mācīšanās,
- novērtēt savu un citu darbību un tās rezultātu, paskaidrot savu vērtējumu.

Veiksmes pamatā – bērna emocionālais komforts

Tikpat svarīgs kā tā saucamais iedevums ir arī **otrās valodas producēšana jeb atdevums**. Tas, cik kvalitatīvs būs šis process, visbiežāk ir atkarīgs no **skolotāja kompetences** – tādām skolotāja personības īpašībām kā godīgums, tolerance, pozitīva attieksme pret dzīvi, humora izjūta u. c., prasmes plānot mācību procesu pirmsskolā, prasmes plānot vienas vai vairāku valodu lietojumu mācību procesā, bērna izziņas darbības vadības prasmes, prasmes izvēlēties mūsdienīgus, bērna vecumam atbilstošus mācību līdzekļus, prasmes nodrošināt bērna psiholoģisko gatavību klausīties, runāt, lasīt un rakstīt un komfortu, vienlīdzīgu piedalīšanos mācību procesā, prasmes darbu individualizēt un diferencēt, veicināt bērna kritiskās domāšanas attīstīšanu u. c. (Anspoka 2013).

Skolotājam jābūt uzmanīgam novērotājam un jāorganizē pedagoģiskais process tā, lai nepieļautu bērnu dalīšanos grupās: labie – sliktie, zēni – meitenes, latviešu valodas pratēji – nepratēji. Gan formālās, gan neformālās situācijās jāsekmē vienotība, jānovērš agresivitāte un citas nevēlamas parādības. **Emocionālais komforts** sekmē arī straujāku latviešu valodas apguvi.

Svarīgi laikus pamanīt tādas signālus kā bērna trauksmi, pašvērtējuma kritumu, apjukumu, veselības problēmas, piemēram, biežas saaukstēšanās slimības, lai laikus reaģētu un sniegtu bērnam nepieciešamo psiholoģisko atbalstu. Nekādā gadījumā **nav pieļaujama bērna kultūras noliegšana**.

Augstākā vērtība ir mācīt **sintezēt dažādu kultūru identitāti**, saglabājot katras kultūras kodolu. Nozīmīga **loma ir skolotāja rīcībai, viņa valodai un runai**.

Tā kā pastāv sakarības starp valodas prasmi un valodas lietojumu, tad skolotājam rūpīgi jāpārdomā savas runas teksts, kad viņš izvēlas gan stāstījumu, gan komentārus. Runa nedrīkst būt haotiska, spontāna, liekvārdīga un sarežģīti konstruēta (Anspoka, Siliņa-Jasjukeviča 2006).

Rotaļnodarbībās skolotājam **rūpīgi jāplāno stāstījuma struktūra, teikumu konstrukciju un atsevišķu vārdu izvēle**, lai bērni to varētu uztvert un saprast no konteksta, žestiem, mimikas, atbilstoši reaģēt un iesaistīties mācību procesā.

Īpaša **uzmanība jāpievērš leksēmām, kuras apzīmē simbolus**, jo dažādās kultūrās tām ir atšķirīga jēga, piemēram, pūsis kā ozols,

meita kā liepa; krāsu, dažādu dzīvnieku u. c. nozīmei latviešu tautas un citu tautu pasākās, tautasdziesmās.

Skolotājam svarīgi pārdomāt arī **runas tempu**. Ja skolotājam ir tieksme runāt ātri, tad jākontrolē sava runa un jācenšas runāt lēnāk, ieturot pauzes, lai dotu iespēju bērniem vieglāk uztvert teikto, dažkārt pat tulkot u. c.

Kamēr bērns pierod pie latviešu valodas skanējuma un paplašinās viņa vārdu krājums, jācenšas vairāk lietot konkrētus vārdus, nevis vietniekvārdus vai pārnestā nozīmē lietotus vārdus, etnogrāfismus u. tml., jāatdala vārdi, nevis jāmēģina tos pateikt ātri, vienu no otra neatdalot ar pauzēm, jālieto atbilstošs uzsvars, intonācija. Reizēm svarīgi **atrast kādu internacionālismu**, kas līdzīgi skan bērna dzimtajā valodā (Anspoka, Siliņa-Jasjukeviča 2006).

Pirmsskolas **skolotāja runai jābūt izteiksmīgai**, jo, verbālo informāciju pastiprinot ar skatienu, sejas izteiksmi, kustībām, žestiem u. c., bērnam tiek dota iespēja labāk uztvert teikto, to izprast (Garcia 2009; Bialystok 2001; Hamers, Blanc 2000; Contheh 2006; Dumitrescu 2005).

Nav pieļaujama situācija, ka skolotājs ilgu laiku velta satura izklāstam pārāk vienkāršotā valodā; **bagātas valodas vides radīšana un uzturēšana** ir sekmīgas valodas apguves priekšnosacījums; **ir jāatrod zelta vidusceļš**.

Gatavojoties rotaļnodarbībām, **jāpārdomā uzdodamie jautājumi**, jāizvairās no slēgtajiem jautājumiem, uz kuriem bērns var atbildēt ar „jā” vai „nē”, jāveido teikumi, lai tajos pakāpeniski ienāk jauni vārdi, vārdu savienojumi vai citā kontekstā jau iepriekš dzirdēti, jo tā **uz asociāciju pamata** bērniem no īslaicīgās atmiņas tas paliks ilglaicīgajā atmiņā (Garcia 2009; Bialystok 2001; Contheh 2006).

Cik vien iespējams, **jāsamazina piedāvātais dzimtās valodas atbalsts – sinhronā tulkošana**, lai bērnam nemazinās aktivitāte klausīties un uztvert saturu no konteksta.

Bērna valodas kļūdu labošana un novēršana

Rūpīgi pārdomājama ir **bērna valodas kļūdu labošana un pasākumi kļūdu novēršanai**.

Tā kā **kļūdišanās** valodas lietojumā **ir zināma stadija** valodas apguves procesā, tad svarīgi **radīt tādus apstākļus, lai bērns skaidri zina, ka norāde uz kļūdām netiek uzskatīta par pārkāpumu, bet gan tas ir veids, kā palīdzēt bērnam**.

Dažkārt **pieļaujama arī iecietība pret kļūdām**, tikai tai jābūt saprātīgai, tā ir pieņemama individuālās situācijās, lai netiek traucēta bērna saziņa un radītas bailes no komunikācijas, bet nekādā ziņā nav pieļaujama kļūdu nostiprināšanās bērna valodā un runā.

Analizējot un vērtējot pirmsskolas bērna sasniegumus, vērā ņemami ne tikai pirmās un otrās valodas apguves sasniegumi, bet arī mācīšanās panākumi kopumā: bērna pašizpaušmes spējas, radošums, sociālā darbība (Tomme-Jukēvica 2018).

Pirmsskolas **skolotājam jābūt ar labu abu valodu prasmi**, jo pirmsskolas vecuma bērns valodu mācās, to atdarinot, īpaši līdz četrus gadus vecumam.

Skolotājs, rotaļājoties un spēlējoties ar bērniem dienas garumā, ne tikai pieradina bērnus pie divu valodu skanējuma, bet arī pie prasmes no konteksta uztvert vārdu un izteikumu jēgu.

Visiem pirmsskolas **skolotājiem kā komandai** ir būtiski novērot bērna emocionālo, radošo, sociālo, kognitīvo, valodas apguves

un mācīšanās spēju attīstību, izvērtēt savu darbu un individuālo mērķi, plānot turpmāko valodu mācīšanos, individualizējot mācību procesu (Tomme-Jukēvica 2018).

Īpaši svarīgs jautājums pirmsskolā **ir divu valodu lietojuma laiks un situācijas**, piemēram, skolotājs runā tikai latviski, bet skolotāja palīgs tikai bērna dzimtajā valodā, vai arī viens pirmsskolas skolotājs dienas garumā visās situācijās vada mācīšanos pirmajā valodā, otrs – otrajā valodā; mācoties centros, piemēram, dabaszinību centrā, viss notiek pirmajā valodā, bet mākslas centrā – tikai otrajā valodā.

Ir jāreķinās arī ar tā saucamo **starpvalodu** – valodu starp divām valodām – dzimto valodu un svešvalodu, dzimto valodu un otro valodu (Mūsdienu metodikas rokasgrāmata skolotājiem 2001).

Skolotāju un vecāku sadarbība

Ļoti svarīgi panākt **bērnu vecāku līdzdalību un līdzatbildību**, jo viņu interese un atbalsts, kaut arī tikai psiholoģisks, sadarbība ar skolotāju palīdzēs bērnam vieglāk pārvarēt mācīšanās grūtības. Arī skolotājam jāpalīdz un jāiedrošina bērnu vecāki.

Skolotāja pienākums **neieņemt neitrālu vai vienaldzīgu pozīciju** vai, vēl sliktāk, nostāties opozīcijā, jo līdz galam nesakārtotas savstarpējās attiecības var ļoti negatīvi ietekmēt bērnu pašsajūtu un valodas apguvi. Šī kopības izjūta **bērns ↔ vecāki ↔ skolotājs** ir īpaši nozīmīga tieši bērniem (Anspoka, Siliņa-Jasjukeviča 2006).

Nevar neņemt vērā, ka **bērns var zaudēt savu pirmo valodu, pieņemot majoritātes valodu** un runājot tajā gan ar vienaudžiem, gan ar vecvecākiem, gan ar vecākiem (Dewaele, Housen, Wei 2003). Taču tāds nav izglītības mērķis.

Mācību mērķis ir orientēts uz to, lai otrās valodas mācību procesu padarītu bērnam interesantāku un aizraujošāku un lai **bērns nezaudētu interesi** par citām viņam svarīgām valodām.

Svarīgi ir strādāt tā, lai bērnam ir vajadzība sazināties kā otrajā valodā, tā arī dzimtajā valodā un svešvalodā. Tikai katrai šādi darboties jābūt teorētiski un praktiski pamatotai (Contheh 2006).

Latviešu valodas apguves iespējas ārpusnodarbību laikā

Lai bērns otro valodu apgūtu dabiski, it kā nemanāmi, bet tajā pašā laikā pietiekami apzināti, tā **lietojama visā pedagoģiskajā procesā** – rotaļnodarbībās, ārpus nodarbībām, pastaigās u. c., kā arī **ārpusnodarbību laikā**.

Valodas un runas apguvei paredzētais **saturs integrējams ārpusnodarbību laikā dažādi**:

- **svinot dažādu tautu svētkus** un apgūstot informāciju par nacionālajiem ēdieniem, dažādām tradīcijām,
- **ejot pastaigās un rosinot bērnus ieklausīties** dabas skaņās, tās atdarinot,
- **tuvākajā apkārtnē lasot** veikalu nosaukumus, uzrakstus uz mājām, izkārtnes u. c.,
- **žurnālos un avīzēs atrodot vajadzīgos burtus**, tos apvelkot, izgriežot, iesaistot teikumus vai pat tekstā par bērnam nozīmīgiem tematiem,
- **pārrunājot dienas notikumus**,
- **klausoties priekšlasījumu** un sarunājoties par dzirdēto, izdomājot turpinājumu u. tml. pēc nodarbību laika,

- **skatoties latviešu valodā televīzijas raidījumus, izrādes, filmas** bērniem un pārrunājot to sižetu,
- sacerot **pasakas, stāstus** u. c. ar varoņiem, par kuriem ir notikusi iepriekšēja vienošanās,
- veidojot **izrādes, montāžas**, kurās bērni, sekojot pirmsskolas skolotāja paraugam, iejūtas situācijās un lomās, pārņem tēla izskatu, izturēšanos un runas veidu, identificē sevi ar šo tēlu un turpina spēli,
- iepazīstoties ar kādu bērnam piemērotu **ēdiena recepti, priekšmeta pagatavošanas instrukciju** u. tml., kad bērns runā un pēc instrukcijas gatavo,
- **strādājot centros**, piemēram, runāšanas centrā, lasīšanas centrā – vietā, kur lasa, skatās bilžu grāmatas, stāsta citiem bērniem par grāmatās vai citos materiālos redzamo, saliek loģiskā secībā kartītes un stāsta notikumus, skatās vārdu/attēlu kartītes, darbojas ar tām, savukārt rakstīšanas centrā raksta grāmatiņas utt.,
- **apmeklējot bibliotēku** un sarunājoties par redzēto, izvēlēto grāmatu u. c.

Pirmsskolā būtiska vieta bērna valodas un runas attīstībā ir tā saucamajam **aplīm**.

Aplis var būt gan kā mācību darba organizācijas forma, gan arī kā mācību metode, kura ir plaši pārbaudīta pirmsskolas pedagogiskajā procesā.

Aplim ir vairāki svarīgi uzdevumi:

- **nodrošināt ritmiskumu** (regulāras ikdienas darbības, noteikto laiku un prasību ievērošana, rituāli un tradīcijas,

dienas gaitas stabilitāte, paradumu veidošanās),

- **veicināt savstarpējo cieņu**, rēķināšanos ar katra bērna vajadzībām,
- **radīt kopības izjūtu** (pieaugušā palīdzība bērnam, savstarpējā uzmanība un iejūtība),
- **veicināt bērna aktivitāti** (kustību aktivitāte, bērna prasme sevi nodarbināt),
- **radīt bērnam individuālo komfortu** (pieaugušā un bērna emocionālas distances un noskaņojuma ievērošana).

Bērna intelektuālo, estētisko un emocionālo attīstību un reizē arī viņa valodas un runas attīstību lielā mērā var veicināt ar **mūzikas palīdzību**, jo mūzika stimulē tēlainās domāšanas, iztēles, intuīcijas, mākslinieciskās un jaunrades spējas.

Piemērotu tautasdziesmu dziedāšana, skaitāmpantu skandēšana, dzejoļu mācīšanās no galvas un izteiksmīga runāšana vai pat dziedāšana latviešu valodā nodrošina bērniem atsevišķu skaņu pareizas izrunas automatizēšanas procesu, teikumu un vārdu intonēšanas iemaņas, sekmē runas attīstību.

Galvenais nosacījums neatkarīgi no tā, vai bērns apgūst valodu integrēti ar citu mācību jomu saturu rotaļnodarbībās vai ārpus tām, ir – **dot iespēju piedzīvot, ka bērna domas ir svarīgas pārējiem**: skolotājam, grupas biedriem u. c. Sākotnēji **nav tik būtiski**, vai tās izteiktas pareizā latviešu valodā vai vēl kļūdainā un nabadzīgā.

Vispirms ir jārada vajadzība mācīties valodu, un to var stimulēt, ja bērns uztver, ka **tas, kas gramatikas līmenī ir vēl kļūdainas, domāšanas līmenī citiem ir ļoti vērtīgs**.

Krastiņa, L., Valdmāne, L. *Atver pasauli!* Mācību līdzeklis latviešu valodas apguvei 5–8 gadus veciem bērniem. Rīga : LVA, 2017.

2. Praktiski ieteikumi latviešu valodas pamatprasmju apguvei pirmsskolas izglītības procesā bilingvāli un latviešu valodā

2.1. Uzdevumi un vingrinājumi klausītiesprasmes apguvei

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Ieklausies, varbūt noderēs!	Ieklausies, nosauc, parādi!	<p>Skolotājs ir salicis sev priekšā dažādus priekšmetus, tai skaitā ēdamas lietas (cepumu, konfekti, augļus). Bērni klausās, ko skolotājs saka. Uzdevumu varianti.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Skolotājs nosauc kādu no priekšmetiem, kas novietots uz galda, bērns tam pieskaras. 2. Skolotājs nosauc priekšmetu un saka, kas ar to jādara. 3. Skolotājs nosauc krāsu, kāda ir izvēlētajam priekšmetam, bērnam jāparāda nosauktā krāsa. 4. Skolotājs nosauc kādu īpašības vārdu, kas raksturo priekšmetu, bērns parāda, kuriem priekšmetiem tas raksturīgs. 	Uzdevums der arī kā bērna sākotnējā vārdu krājuma pārbaude.
Garumzīmju medības	Saklausī garumzīmi!	<p>Skolotājs lēni lasa teikumu (sākumā ne vairāk kā ar pieciem vārdiem). Bērni uzmanīgi klausās. Kad bērni sadzird vārdu, kurā ir garumzīme, viņi velk svītriņu. Tad kopīgi salīdzina uzvilktu svītriņu skaitu, un skolotājs teikumu nolasa atkārtoti – otro reizi.</p> <p>Pēc tam skolotājs lasa teikumu trešo reizi, bet bērnu uzdevums ir atcerēties tos vārdus, kuros ir garumzīme, un tos pareizi izrunāt.</p> <p>Kad skolotājs nolasa teikumu ceturto reizi, bērnu uzdevums ir pašiem pareizi norunāt teikumu.</p> <p>Ja uzdevums pareizi paveikts, skolotājs sasit plaukstu (kā šāviena troksnī), un tas nozīmē – „veiksmīgas medības”.</p>	Tādas pašas „medības” var rīkot arī ar jebkuru skaņu, piemēram, mācot dažādi izrunāt patskani „o”.
Tas pats vai cits?	Saklausī skaņu izmaiņas līdzīgos vārdos!	<p>Skolotājs izvēlas vienu vārdu, kura nozīme mainās, ja maina vienu skaņu.</p> <p>Piemēram: <i>sala – sāla, mala – māla, mana – māna, jūnijs – jūlijs.</i></p> <p>Skolotājs vairākas reizes atkārtoti pirmo vārdu, cenšoties, lai bērni zaudē modrību. Tad, īpaši neuzsverot, nosauc un atkārtoti otro vārdu.</p> <p>Bērniem „jānoķer” jaunais vārds un pēc pirmās reizes, kad to nosaucis skolotājs, jāpiesit pie galda un jāatkārto gan pirmais, gan otrais vārds.</p> <p>Šo uzdevumu var veikt arī ar trim vai četriem vārdiem, tad bērniem jāatkārto visi iepriekš minētie.</p> <p>Piemēram: <i>sala – sāla – māla – tāla.</i></p>	

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Vai atceries, ko es teicu?	Saklausī vārdu!	<p>Skolotājs brīdina bērnus, ka pateiks kaut ko svarīgu, taču īpaši jā klausās noteikts vārds, kas teikumā nebūs ne pirmais, ne pēdējais, bet būs, piemēram, trešais, ceturtais vai pat piektais (piekto vārdu var likt noteikt vecākiem bērniem). Bērniem šis vārds jāatkārto un jāiesaista pašu izdomātā teikumā. Ja vārda nozīme nav zināma, to noskaidro.</p> <p>Piemēram: <i>Visuzmanīgāk klausieties piekto vārdu un atkārtojiet to! Lai uzzinātu kādas lietas garumu, tā jāizmēra.</i></p> <p>Kopīgi noskaidro vārda „garums” nozīmi. Tad katrs no bērniem saka, kādā teikumā viņš šo vārdu izmantotu.</p> <p>Piemēram: <i>Mana zīmuļa garums ir..., Mans garums ir... utt.</i></p>	<p>Ieteicams šādi sarunāties par jēdzieniem, kas apgūstami kādā no mācību jomām, un iekļaut to praktiskā darbībā, piemēram, garuma mērīšanā, tādējādi valodas krājumā ietilpinot arī mērvienības, kas jāapgūst.</p>
Pastāsti, ko es darīju!	Skaties un klausies, ko dara un runā skolotājs! Atkārto!	<p>Skolotājs komentē to, ko dara, piemēram, veicot dabaszinību eksperimentu. Bērni veic eksperimentu kopā ar skolotāju un atkārto katru teikumu.</p> <p>Skolotājs: „Nemu divus traukus. Abos traukos ieleju ūdeni. Pirmajā traukā ieberu cukuru. Otrajā traukā ieberu smiltis. Ar kociņu izmaisu šķidrums katrā traukā. Pirmajā traukā cukurs vairs nav redzams. Otrajā traukā smiltis joprojām ir redzamas. Tātad cukurs šķīst ūdenī, bet smiltis nešķīst.”</p>	<p>Svarīgi, lai bērns mācītos ne tikai sadzirdēt un atkārtojot dzirdēto, bet arī apgūtu noteiktus jēdzienus.</p>
Iepazīšanās ar dziesmu	Iepazīsties ar dziesmu!	<p>Apgūstot jaunu dziesmu, vispirms ieteicams iepazīt to no dažādiem aspektiem, lai bērns ne tikai iemācītos automātiski atkārtojot, bet arī saprastu, par ko ir dziesma.</p> <p>Varianti, kā iepazīties ar dziesmu.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Skolotājs dzied dziesmu, bērni klusu ritmizē līdzī, ievērojot skolotāja izvēlēto ritmu un tempu. Ritmizē ar pirkstu galiem – klusu, lai ritms nav skaļāks par dziedāšanu. Skolotājs tempu var mainīt, tādējādi liekot klausīties uzmanīgāk. 2. Skolotājs dzied dziesmu, bērni klusi dūngo līdzī melodiju. 3. Skolotājs dzied, bērni nosaka, kuri vārdi, frāzes atkārtojas, pārrunā, ko tie nozīmē. 4. Skolotājs dzied dziesmu, bērni klausās vārdus, pēc tam bērni nosauc tos, ko atceras. Skolotājs dzied vairākas reizes, kamēr bērni var nosaukt gandrīz visus pieminētos vārdus. 5. Skolotājs dzied dziesmu, bērni dzied līdzī ar vārdiem un klusu ritmizē. 	

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Skaņu mīklas	Atmini skaņu!	<p>Bērni aizver acis. Skolotājs ierosina minēt skaņu mīklas – tas nozīmē, ka mīklu var atminēt, tikai uzmanīgi klausoties.</p> <p>Skolotājs demonstrē kādu skaņu (piemēram, burza papīru).</p> <p>Uzdevuma varianti.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bērns nosaka, no kuras puses skaņa ir dzirdama, un parāda ar roku. 2. Bērns mēģina atdarināt skaņu ar balsi palīdzību. 3. Bērns uzmin, ko skolotājs darīja. Atver acis un izdara to pašu. 4. Bērns pasaka, kad vai kur tādu skaņu var dzirdēt. 	
Vai atceries šo dziesmu?	Palīdzi atcerēties dziesmu!	<p>Skolotājs ierosina atkārtot dziesmas, ko nesen mācījušies. Bet problēma ir tā, ka skolotājs daļu dziesmas atceras, bet daļu ir piemirsis, tāpēc lūdz bērnus palīdzēt to atcerēties.</p> <p>Skolotājs sāk dziedāt vai spēlēt dziesmu un „aizmirst” to vietās, kas nav frāžu sākumos, bet pa vidu. Bērniem trūkstošais vārds vai vārdi jāpasaka.</p>	Tā var atkārtot ne tikai dziesmas, bet mācītos dzejoļus, spēļu noteikumus, frāzes utt.
Uzmanīgais papagailis	Precīzi atkārtot dzirdēto!	<p>Skolotājs stāsta, ka dosies uz zooveikalu pirkt runājošu papagaili, bet viņam vajag īpašu papagaili – ļoti talantīgu, kas spēj gan atkārtot to, ko cilvēks saka, gan izdarīt to tieši tādā pašā skaļumā, ātrumā un intonācijā.</p> <p>Bērni tiek aicināti iejusties papagaiļa lomā un pamēģināt, vai precīzi atkārtot ir grūti vai viegli.</p> <p>Skolotājs izvēlas vienu bērnu. Pārējie klausās, kā izvēlētais „papagailis” atdarina teikto, un pēc tam iesaka skolotājam, vai papagaili pirkt vai nepirkt. Skolotājs saka dažādus teikumus, mainot runas tempu, intonāciju un skaļumu.</p>	Vispirms kopīgi izmēģina, kā var mainīt balsi skaļumu, ātrumu, intonāciju.
Vai tu mūs saproti?	Saklausī, kādu ziņu saka grupas biedri!	<p>Viens bērns iziet aiz durvīm.</p> <p>Pārējie kopā ar skolotāju sarunā, kādu ziņu viņam nodos.</p> <p>Piemēram: <i>Papņem rokās lāci!</i></p> <p>Skolotājs sadala teikuma vārdus tā, lai katram bērnam ir viens vārds. Vārdi atkārtojas, jo bērnu ir vairāk nekā vārdu, bet katrs bērns visu laiku saka tikai vienu vārdu.</p> <p>Kad telpā ienāk bērns, kas nezina teikumu, visi vienlaicīgi saka katrs savu iedalīto vārdu. Dara to klusu, bet skaidri un sadzirdami. Tam bērnam, kurš ienācis telpā, uzmanīgi jāieklausās vārdos, domās jāsavirknē tie pareizā secībā un jāizdara tas, ko ir dzirdējis.</p> <p>Kad bērns izdara prasīto, viņš izvēlas savā vietā nākamo bērnu.</p>	Spēli sāk ar divu vai trīs vārdu teikumiem, pēc tam vārdu skaitu pamazām palielina.

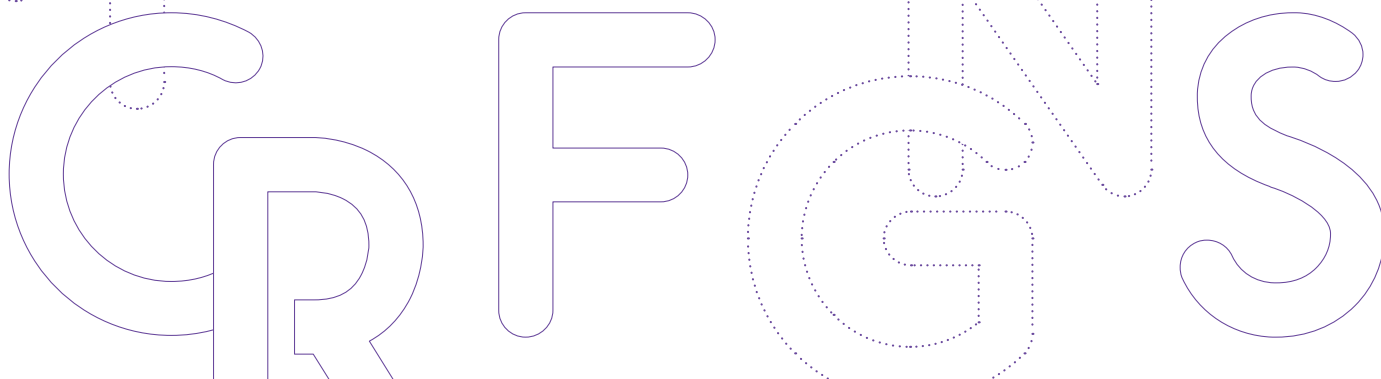
Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Kustīgās zilbes	Nosaki zilbju skaitu vārdā un attēlo to ar kustībām! Izcel zilbes, kurās ir garais patskanis!	Skolotājs izrunā vārdus, dalot tos zilbēs. Bēniem katra zilbe jāparāda ar atšķirīgu kustību. Piemēram: lapa: 1. zilbe – bērni sasiņ plaukstas, 2. zilbe – bērni pietupstas; māja: 1. zilbe – bērni atpleš rokas un virza tās vienu no otras nost, attēlojot garu līniju, 2. zilbe – sasiņ plaukstas.	Garās zilbes visas rāda vienādi (ar rokām velkot līniju uz abām pusēm), pārējās zilbes var parādīt tā, kā vēlas.
Rūķi, rūķi, neguli!	Klausies, kurš nosauc tavu vārdu!	Bēni sēž vai stāv pusaplī. Viens bērns, kurš ir rūķis, sēž priekšā, pagriezies ar muguru pret pārējiem. Bēni norunā dzejoli, viens bērns nosauc rūķi vārdā. Rūķim jāuzmin, kurš sauca.	
Klausies, atkārti, parādi!	Rādi un atkārti dzirdēto!	Skolotājs nosauc apģērbu, kuru redz bērniem, piemēram, šorti. Bēni, kuriem ir šorti, norāda uz savu apģērbu un atkārti vārdu.	
Kas un cik?	Nosauc, ko un cik tu redzi!	Uz tāfeles vai ekrāna attēlots skapis un plaukts. Uzdevumu var veikt arī pie reāla skapja un plaukta. Skolotājs plauktā ievieto kartītes, uz kurām attēloti dažādi priekšmeti atšķirīgā skaitā. Bēni nosauc priekšmetu un skaitu.	
Viens, viens, kas ir viens?	Uzmanīgi klausies un nosauc, cik ir lietu vai dzīvu būtnu!	Viens, viens, kas ir viens? Viens sniegavīrs ir laukā. Divi, divi, kas ir divi? Divi rūķi eglēs. Trīs, trīs, kas ir trīs? Trīs vāverītes kokā. Četri, četri, kas ir četri? Četri zaķi sniegā. Pieci, pieci, kas ir pieci? Piecas egles mežā. Daudz, daudz, kas ir daudz? Sniega daudz! Prieka daudz! Hop!	Bēni var veidot līdzīgu skaitāmpantu, mainot tos vārdus, kuru skaits tiek nosaukts.

2.2. Uzdevumi un vingrinājumi runātprasmes apgūvei

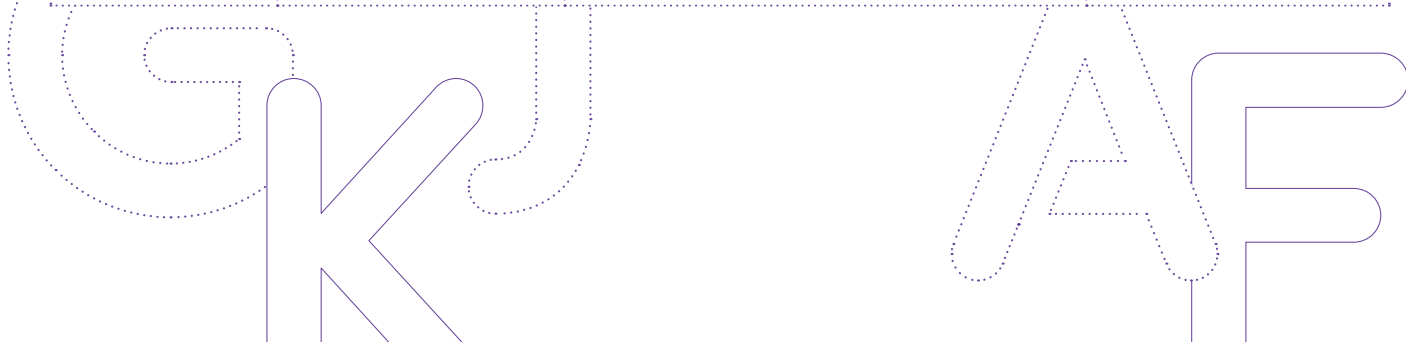
Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Kāpēc ir svarīgi sarunāties?	Izdomā, ko teiksi! Pasaki!	Skolotājs sagatavojis dažādus attēlus, kuros notiek sarunas (bērns runā ar bērnu, ar pārdevēju, ar policistu utt., bērns runā pa mobilo tālruni). Skolotājs paskaidro bērniem, ka Latvijā visi saprot latviešu valodu, tāpēc uzdevums ir izdomāt, kāda varētu būt situācija un saruna, piemēram, bērns vaicā policistam, kā nokļūt līdz parkam utt.	Uzdevums noderēs arī sociālajās zinībās bērniem, kam latviešu valoda ir dzimtā valoda, lai pievērstu uzmanību, kā atšķiras komunikācija ar dažādiem cilvēkiem.
Atbildi meklē jautājumā!	Uzmanīgi klausies jautājumu! Pirmā vārda vietā saki vārdu, kas atbild uz jautājumu, bet pārējos vārdus saki tos pašus, kas ir jautājumā!	Skolotājs jautā: „ Kas lasa grāmatu?” Bērns apskatās visapkārt, pavēro grupas biedrus un atbild: „ Artūrs lasa grāmatu.” Skolotājs: „ Kas nolikts skapja augšējā plauktā?” Bērns: „ Lelle nolikta skapja augšējā plauktā.” Kad bērni apguvuši vienkāršo atbildes variantu, skolotājs ierosina grūtāku uzdevumu, proti, atbilde jāliek teikuma beigās, bet viss pārējais teikums jāpasaka ar tiem pašiem vārdiem, kas ir jautājumā. Skolotājs: „ Kad mēs iesim pastaigāties?” Bērns: „Mēs iesim pastaigāties pēc brokastīm. ” Skolotājs: „ Kur mēs iesim?” Bērns: „Mēs iesim uz parku. ” Skolotājs: „ Cik ilgi mēs būsime pastaigā?” Bērns: „Mēs būsime pastaigā līdz pusdienām. ” Skolotājs: „ Ko mēs ņemsim līdz?” Bērns: „Mēs ņemsim līdz bumbu. ”	Šo jautājumu un atbilžu uzdevumu var veikt vairākas reizes dienā dažādās situācijās spēļu vai mācību laikā. Lai bērni uzmanīgi ieklausītos, var kopīgi izdomāt simbolu (piemēram, lielu jautājuma zīmi), kas nozīmē, ka būs jautājumu un atbilžu uzdevums.
Teikumu lego	Atbildi uz jautājumiem! <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Kas?</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Ko dara?</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Kāds?</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Kur?</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Kad?</div> <div style="border: 1px solid black; padding: 2px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">Kāpēc?</div>	Skolotājs sagatavo kartītes ar jautājumiem un attēlus (var izmantot arī rotaļlietas un priekšmetus, kas ir pieejami grupas telpā). Vēlāk skolotājs parāda jautājumu „Kas?”. Bērni atrod attēlu, kas viņiem labāk patīk, vai arī paņem kādu rotaļlietu, kas atrodas grupas telpā. Katrs nosauc vārdā, kas redzams attēlā vai paņemts rokās. Tad skolotājs pieliek jautājumu „Ko dara?”. Bērni izdomā, ko darīs viņu izvēlētajā būtnē, un to pasaka. Ja kāds bērns nevar pateikt vārdu, to pasaka skolotājs, un bērns to trīs reizes atkārto. Tad skolotājs ierosina pateikt abus vārdus kopā. Kad bērni ir veidojuši pietiekami daudz divu vārdu teikumu, skolotājs rosina veidot garākus teikumus un liek klāt pa vienam jautājumam: <i>Kas? Ko dara?</i> <i>Kāds? Kas? Ko dara?</i> <i>Kas? Kur? Ko dara?</i> <i>Kas? Kad? Ko dara?</i> <i>Kas? Kad? Kur? Ko dara?</i> <i>Kāds? Kas? Kur? Ko dara? Kāpēc?</i>	Svarīgi, lai skolotājs ievēro pēctecību un, kamēr bērni nav apguvuši vienkāršāko vārdu savienojumu veidošanu, neuzdod nākamo jautājumu. Uzdevumu var pārvērst arī par kustību rotaļu, kur, izmantojot vārdus, kurā uzdevumu veic, attēlo un pastāsta par to, ko dara izvēlētajā būtnē.

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Tas vai tā?	Izveido mīklu, raksturojot izvēlēto objektu ar četrām pazīmēm: Kādā krāsā? Kāds, ja aptausta? Kāds pēc formas? Kāds izmērs?	Skolotājs vispirms iemāca, kā iesākama mīkla. <i>Uzmini, kas tas ir:</i> <i>zaļš, gluds, apaļš, vidēji liels. (Ābols)</i> <i>Uzmini, kas tā ir:</i> <i>balta, auksta, līdzīga zvaigzņītei, maziņa.</i> <i>(Sniegpārslīņa)</i>	Svarīgi pievērst uzmanību galotnēm un tās nemainīt, runājot par vienu objektu.
Pasaki manā vietā!	Iemācies un precīzi atkārtō!	Skolotājs sagatavo simbolu attēlus – emotikonus („smaidīņus”), zīmes vai vienkāršus zīmējumus. Kopīgi ar bērniem iemācās frāzi, kas atbilst konkrētajam attēlam. Kad skolotājs to jebkurā laikā parāda, bērni skolotāja vietā pasaka frāzi. Skolotājs pats izvēlas tādas frāzes, kas bērnu ikdienā ir vissvarīgākās un tiek visbiežāk atkārtotas. Kad skolotājs parāda attēlu, bērni runā „skolotāja vietā”. Piemēram, varētu būt attēls ar divām sadotām rokām, kas nozīmē, ka jāsastājas pāros. Bērni saka skolotāja vietā: „Lūdzu, sastājiēties pa pāriem!”	Uzdevums palīdzēs ne tikai apgūt ikdienā lietojamās frāzes, bet arī trenēs bērnu uzmanību. Ieteicams nedēļā apgūt un lietot ne vairāk kā divus simbolus.
Runas diktāts „Papagaiļu skola”	Precīzi atkārtō to, ko saka skolotājs!	Skolotājs pasaka teikumu, bērniem tas jāatkārto tieši tādā pašā intonācijā un precīzi ar tādiem pašiem vārdiem un galotnēm. Sāk ar īsiem teikumiem un vārdiem, tad palielina vārdu skaitu un vārdus izvēlas arvien garākus. Ja grupā ir kāds bērns, kurš runā latviski, ieteicams, lai viņš izteiktu atkārtājamo teikumu. Tas pilnveidotu bērna spēju skaļi un skaidri runāt. Skolotājs var ieņemt „Papagaiļu skolas direktora” lomu un klausīties, vai viss tiek izrunāts, kā nākas.	Svarīgi, lai bērni šādi vingrinātos runāt ne tikai stāstījuma teikumus, bet arī atbilstīgā intonācijā izteiktu jautājuma, rosinājuma, vēlējuma u. c. teikumus.
Atbildi meklē dzejolī!	Atbildi uz jautājumiem ar dzejoļa tekstu!	„Vienmēr es ar pļavām draugos, Sacensties ar vēju raugos, Peļķēs akmentiņus metu, Līdz ar vardēm dīķī lecu.” <i>(Fragments no Marijas Gončares dzejoļa)</i> Jautājumi: <i>Ar ko es vienmēr esmu draugos?</i> <i>Kas ir mani draugi?</i> <i>Ar ko es draudzējos?</i> <i>Ar ko es sacenšos?</i> <i>Ar ko es gribu sacensties?</i> <i>Kur es metu akmentiņus?</i> <i>Ar ko kopā es lecu dīķī?</i> <i>Ar ko kopā lēkāju?</i> <i>Kur es lecu kopā ar vardēm?</i>	Svarīgi, lai skolotājs jautājumus dažādo, bet jēga paliek tā pati.

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri																				
„Tu” – šaurais e , bet „Viņš” – platais e .	Izrunā „Tu” kopā ar nosaukto vārdu! Izrunā „Viņš” kopā ar nosaukto vārdu!	<p>Skolotājs uzaicina bērnus izveidot divas komandas. Vieni nostājas pie vārda „Tu”, otri – pie vārda „Viņš”.</p> <p>Komanda, kas ir pie vārda „Tu”, kopā ar skolotāju iemācās pareizi izrunāt šauro e. Otra komanda iemācās izrunāt plato e.</p> <p>Tad skolotājs sauc darbības vārdus nenoteiksmē, bērni domā, kā vārds jāsaka tagadnē atbilstoši komandai iedotajam vietniekvārdam.</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="text-align: center; width: 50%;">Tu</td> <td style="text-align: center; width: 50%;">Viņš</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;">(izrunā šauri)</td> <td style="text-align: center;">(izrunā plati)</td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>lec</i></td> <td style="text-align: center;"><i>lec</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>met</i></td> <td style="text-align: center;"><i>met</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>nes</i></td> <td style="text-align: center;"><i>nes</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>peldi</i></td> <td style="text-align: center;"><i>peld</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>tver</i></td> <td style="text-align: center;"><i>tver</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>ķer</i></td> <td style="text-align: center;"><i>ķer</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>ņem</i></td> <td style="text-align: center;"><i>ņem</i></td> </tr> <tr> <td style="text-align: center;"><i>ver</i></td> <td style="text-align: center;"><i>ver</i></td> </tr> </table>	Tu	Viņš	(izrunā šauri)	(izrunā plati)	<i>lec</i>	<i>lec</i>	<i>met</i>	<i>met</i>	<i>nes</i>	<i>nes</i>	<i>peldi</i>	<i>peld</i>	<i>tver</i>	<i>tver</i>	<i>ķer</i>	<i>ķer</i>	<i>ņem</i>	<i>ņem</i>	<i>ver</i>	<i>ver</i>	<p>Skolotājs var uzrakstīt e burtus atbilstoši izrunai – vienu šauru, otru platu, resnāku vai arī blakus piezīmēt šauru/platu kādu objektu, bet noteikti ir jāpaskaidro, ka gan šaurās, gan platās e skaņas attēlo ar vienu e burtu, nenorādot izrunu.</p> <p>Pēc uzdevuma veikšanas komandas mainās lomām.</p> <p>Spēli izspēlē, izrunājot arī garos patskaņus, piemēram, <i>ēst</i> – <i>ēd</i>, <i>brēkt</i> – <i>brēc</i>.</p> <p>Kad bērni komandā iemācījušies pareizi izrunāt vārdus, spēli spēlē pāros.</p>
Tu	Viņš																						
(izrunā šauri)	(izrunā plati)																						
<i>lec</i>	<i>lec</i>																						
<i>met</i>	<i>met</i>																						
<i>nes</i>	<i>nes</i>																						
<i>peldi</i>	<i>peld</i>																						
<i>tver</i>	<i>tver</i>																						
<i>ķer</i>	<i>ķer</i>																						
<i>ņem</i>	<i>ņem</i>																						
<i>ver</i>	<i>ver</i>																						
Vārdu ceļš	Kopīgi atkārtojiet zināmos vārdus un mācieties jaunus!	<p>Skolotājs no A4 vai A5 izmēra papīra lapām veido ceļu līdz kādam objektam, piemēram, telpas durvīm. Katru posmu – papīra lapu – liek klāt tad, ja bērni nosauc vārdu par noteiktu tematu. Skolotājam ir arī rotaļu mašīna, kas pa izveidoto „ceļu”, t. i., lapām, kopā ar katru nosaukto vārdu „brauc” uz priekšu, kamēr tiek ārā pa durvīm. Piemēram, skolotājs pasaka vārdu „pastaiga”. Bērni sauc visu, ko pastaigā var ieraudzīt, pēc tam visu, ko pastaigā var darīt.</p> <p>„Vārdu ceļu” var izlikt arī ar priekšmetiem: skolotājs līdz durvīm saliek dažādus priekšmetus, kas atrodami telpā. Kad bērni pasaka, kā priekšmetu sauc, skolotājs paņem priekšmetu nost un dodas pie nākamā.</p> <p>Uzdevumu var sarežģīt, pajautājot bērniem, kur priekšmets jānoliek.</p>																					
Ko ar šo var darīt?	Nosauc darbības!	<p>Skolotājs izvēlas telpā kādu priekšmetu un jautā bērniem: „Ko ar šo var darīt?”</p> <p>Bērniem ir jāsauc pēc iespējas vairāk darbību, ko ar parādīto priekšmetu var darīt.</p> <p>Tad skolotājs nosauc pats kādu darbību un lūdz vienam no bērniem parādīt, kā to dara.</p>																					
Vārdnīcu veidošana	Nosauc vārdu un pasaki teikumu!	<p>Skolotājs grupas telpā pie sienas katru nedēļu liek attēlu vārdnīcu par noteiktu tematu (piemēram, mājdzīvnieki).</p> <p>Bērni katru dienu, skatoties attēlus, atkārtos jaunus vārdus.</p> <p>Kad bērni sāk iepazīt burtus, pie katra attēla var pierakstīt vai pielikt burtu.</p> <p>Skolotājs katru dienu pasaka arī kādu teikumu ar apgūstamo vārdu, ko kopīgi atkārtos.</p>																					

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Es arī!	Stāsti, ko tu vari izdarīt!	<p>Bēmi sarunu izspēlē pārī.</p> <p>Viens ir sarunas vadītājs.</p> <p>Viņš uzsāk lietišanos: „Es varu desmit reizes palēkties!”</p> <p>Otrais bērns saka: „Es arī!”</p> <p>Pirmais: „Es varu piepūst balonu!”</p> <p>Otrais: „Es arī!”</p> <p>Bet tad, kad sarunu biedrs, kas klausās, ir zaudējis uzmanību, vadītājs var pateikt kaut ko neiespējamu, piemēram: „Es varu pastiept garāku savu degunu.”</p> <p>Tam, kurš atbild ar frāzi „Es arī!”, ir jāuzmanās un tad, kad nosaukta neiespējama darbība, jāiesaucas: „Pierādi!”</p> <p>Pēc tam mainās lomām.</p> <p>Sarunu var izspēlēt arī ar lietvārdiem, mainot tematu, piemēram, pirmais saka, kas viņam garšo: „Man garšo āboli”, „Man garšo konfektes” utt.</p> <p>Otrais atbild: „Man arī!” Kad sarunu biedrs zaudē modrību, pirmais maina tematu: „Es pārgājienā līdzī ņemšu telti.” Atbilde „Man arī” vairs neder.</p>	
Kam tas līdzinās?	Nesauc lietu, bet salīdzinājumu! Klausies salīdzinājumus un atmini lietu!	<p>Viens no bērniem ir minētājs, kurš iziet no telpas.</p> <p>Pārējie vienojas par priekšmetu, kas jāatmin.</p> <p>Bērniem ir jāzdomā salīdzinājums (piemēram, balts kā sniegš), nevis vienkārši jānosauc pazīme (balts).</p> <p>Bērns, kurš min, mēģina atminēt priekšmetu.</p>	Pēc uzdevuma skolotājs minētājam jautā, kurš salīdzinājums vislabāk palīdzēja nojaust, par kādu priekšmetu ir runa. Savukārt pārējie novērtē, kurš salīdzinājums likās visinteresantākais.
Ir un nav	Stāsti, kas tev ir un kā tev nav!	Katram bērnam ir divas kartītes. Pie magnētiskās tāfeles vai uz interaktīvā ekrāna ir trīs kartītes, piemēram, krūze, šķīvis, karote. Bērns saka: „Man ir šķīvis un karote. Man nav krūzes.”	
Kas ko dara?	Nosauc darbības!	<p>Skolotājs jautā: „Ko dara ausis?”</p> <p>Bēmi atbild: „Dzird, klausās, ieklausās.”</p> <p>Skolotājs: „Ko dara mute?”</p> <p>Bēmi: „Ēd, runā, elpo.”</p> <p>Līdzīgi jautā par degunu, acīm, zobiem, rokām, kājām.</p>	
Kāds tas ir?	Nosauc pazīmes!	<p>Skolotājs rāda vai nosauc priekšmetu. Bērnu uzdevums ir nosaukt pēc iespējas vairāk priekšmeta pazīmju (kāds tas ir).</p> <p>Piemēram, skolotājs rāda zīmuli, ābolu, rotaļu automobili utt. Bērni nosauc krāsu, formu, lielumu, raksturo virsmu, spīdumu, materiālu (ciets/mīksts, izturīgs/trausls) utt.</p> <p>Pēc tam kāds no bērniem sauc pazīmes un nesaka, kas tas ir. Pārējiem jāatmin.</p>	

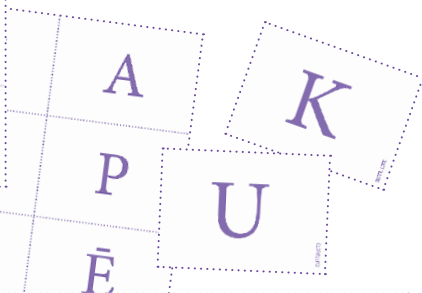
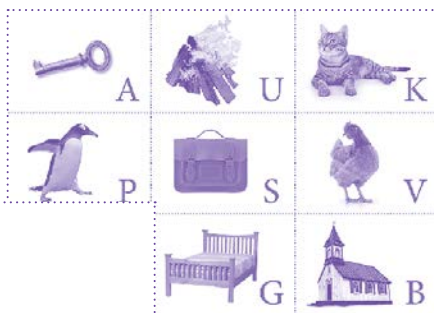
Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Satikšanās	Piemērojies sarunu biedram!	Skolotājs saka bērniem: „Iedomājieties, ka divi satikās un sāka sarunāties. Par ko gan viņi varētu runāt? Pamēģiniet nospēlēt šo tikšanos!” Skolotājs ierosmei piedāvā sarunu biedrus: lapsa un zaķis, pele un kaķis, puķe un taurenis, vāze un jūra, raķete un Mēness, robots un meitene, traktors un sporta automobīlis utt. Bēmi izvēlas no piedāvātajiem variantiem vai paši izdomā sarunas biedrus. Domājot un norunājot sarunu, cenšas atdarināt izvēlētos sarunas dalībniekus.	Var izmantot kā klausīšanās uzdevumu, kurā pārējiem ir jāatmin, kas ir runātāji.
Piecas lietas	Nosauc piecus vārdus!	Bērns ritmiski sit bumbu un saka: „Es zinu piecas puķes!” Bērns nosauc piecas puķes un dod bumbu nākamajam bērnam. Šis bērns saka, piemēram: „Es zinu piecas mēbeles.” Nosauc tās.	

2.3. Uzdevumi un vingrinājumi lasītprasmes apgūvei

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Lasīt jāprot, jo...	Sameklē trīs grāmatas, kuras tu gribētu izlasīt!	Skolotājs ierosina atnest no mājām, bibliotēkas vai sameklēt pirmsskolas izglītības iestādē grāmatas, ko katrs bērns vēlētos izlasīt. Bērnam jāpasaka, kāpēc izvēlējis konkrētās grāmatas (piemēram, interesanti zīmējumi).	Skolotājs pārrunā ar bērniem, kāpēc ir derīgi iemācīties lasīt, ka lasot var uzzināt daudz interesanta.
Uzmini, par ko ir rakstīts grāmatā!	Vēro ilustrācijas, klausies nosaukumu un pasaki, par ko, tavuprāt, ir grāmata!	Skolotājs rāda dažādas grāmatas (dzejoļu, pasaku, enciklopēdijas). Bērni vēro ilustrācijas, ieklausās, kāds ir grāmatas virsraksts (to izlasa skolotājs), un pastāsta, par ko grāmata varētu būt. Kad bērni uzmin, skolotājs izlasa kādu interesantu fragmentu no grāmatas.	Ja ir iespēja, bērns var paņemt grāmatu mājās un kopā ar vecākiem to izlasīt.
Burtu medības	Atrodi teikumā skolotāja nosaukto vai uzrakstīto burtu!	Sāk ar pavisam vienkāršu teikumu vai pat ar vienu vārdu. Skolotājs nosauc burtu, bērnam tas jāparāda. Pēc tam burtus meklē teikumā. Bērnam nav jāprot lasīt, bet ir jāmeklē konkrētais burts.	Kad bērni apguvuši iespīestos burtus, var meklēt rakstītos.
Meklē zilbi!	Atrodi teikumā tādas pašas zilbes kā izceltā!	Teikumā ir izcelta viena zilbe. Bērni meklē, kuros vārdos vēl ir tāda pati zilbe. Piemēram: <i>Kaķis aizkavējās un neredzēja, ka sarkanais kamols ierīpoja pagaldē. Labi, ka tuvumā bija divi suņi, kas ar ķepām izvilka kamolu no pagultes.</i> <i>Laikam rūķim nebija laika, jo viņš šogad neatnāca pie mazās Laimas ciemos.</i>	

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Skatīšanās pa atslēgas caurumu	Atrodi tekstā vārdu!	Bērni izveido „atslēgas caurumu”: saloka papīra lapu četrās daļās un noplēš mazu stūrīti vietā, kur locījums satur visas lapas daļas, tādējādi izveidojot caurumu. Skolotājs iedod bērniem garāku tekstu. Bērni virza lapu ar caurumu pa tekstu un, ja atrod vārdu, ko skolotājs nosaucis, paziņo to citiem, sasitot plaukstu vai kā citādi.	Meklējamās vārdus var noteikt bērni paši.
Soļosim kopā!	Seko līdz tekstam!	Uzdevumam izmantojams jebkurš bērna vecumam atbilstošs teksts. Bērns seko līdz skolotāja lasītajam. To dara, velkot ar pirkstu līdz katram vārdam. Bēmam jānorāda vārds, pie kura skolotājs apstājas. Ja bērns prot lasīt, nākamo vārdu izlasa viņš.	Ļoti svarīgi, lai bērns saprot, ko nozīmē sekot līdz lasītajam, un iemācās to darīt, jo skolā nereti nākas sastapties ar bērniem, kas nesaprot, kādā virzienā skolotājs lasa, un nezina, ko nozīmē sekot līdz tekstam.
Pieliec vienu klāt!	Vēro burtus un izlasi vārdu!	Skolotājs atsedz vārdu pa vienam burtam: vispirms pirmo burtu, tad otro, pēc tam trešo. Bēmam jāsalasa kopā, kamēr izlasa visu vārdu. Sāk ar īsiem divu burtu vārdiem, tad trīs utt. Piemēram: t... tu... tur, m... mu... muš... muši... mušiņ... mušiņa. Ja bērns vārdu uzmin, skolotājs atklāj to visu.	
Skaties un lasi!	Lasi, izmantojot attēlus vārdu vietā!	Skolotājs var izmantot bērniem domātas grāmatiņas, kurās lietvārdu vietā ir zīmējumi. Šādus attēlus skolotājs var izveidot arī pats. Lai bērni lietvārdiem lietotu pareizas galotnes, tās pieraksta klāt pie atbilstīgā attēla. Piemērs: -es malā dzīvo -is.	Otro uzdevuma daļu (ar bērnu atnestajiem attēliem) izmanto tad, kad apgūts vienkāršākais variants.
Burtu ziedi	Lasi no zieda vidus uz malām! Izkrāso tās ziedlapiņas, kurās burtus (vārdus) jau izlasīji!	Zieda vidū – aplī – ieraksta kādu burtu, ziedlapās raksta citus burtus tā, lai veidojas zilbes. Var veidot arī sarežģītākus ziedus, ar divām ziedlapu rindām, tad var lasīt zilbes, kurās ir trīs burti. Kad bērni iemācījušies izlasīt zilbes, veido tik daudz ziedlapu, lai sanāktu vārdi. Kad bērni iemācījušies izlasīt vārdus, var veidot vārdu savienojumu ziedus – vidū ieraksta vārdu, ziedlapās citus vārdus tā, lai veidojas vārdu savienojumi.	

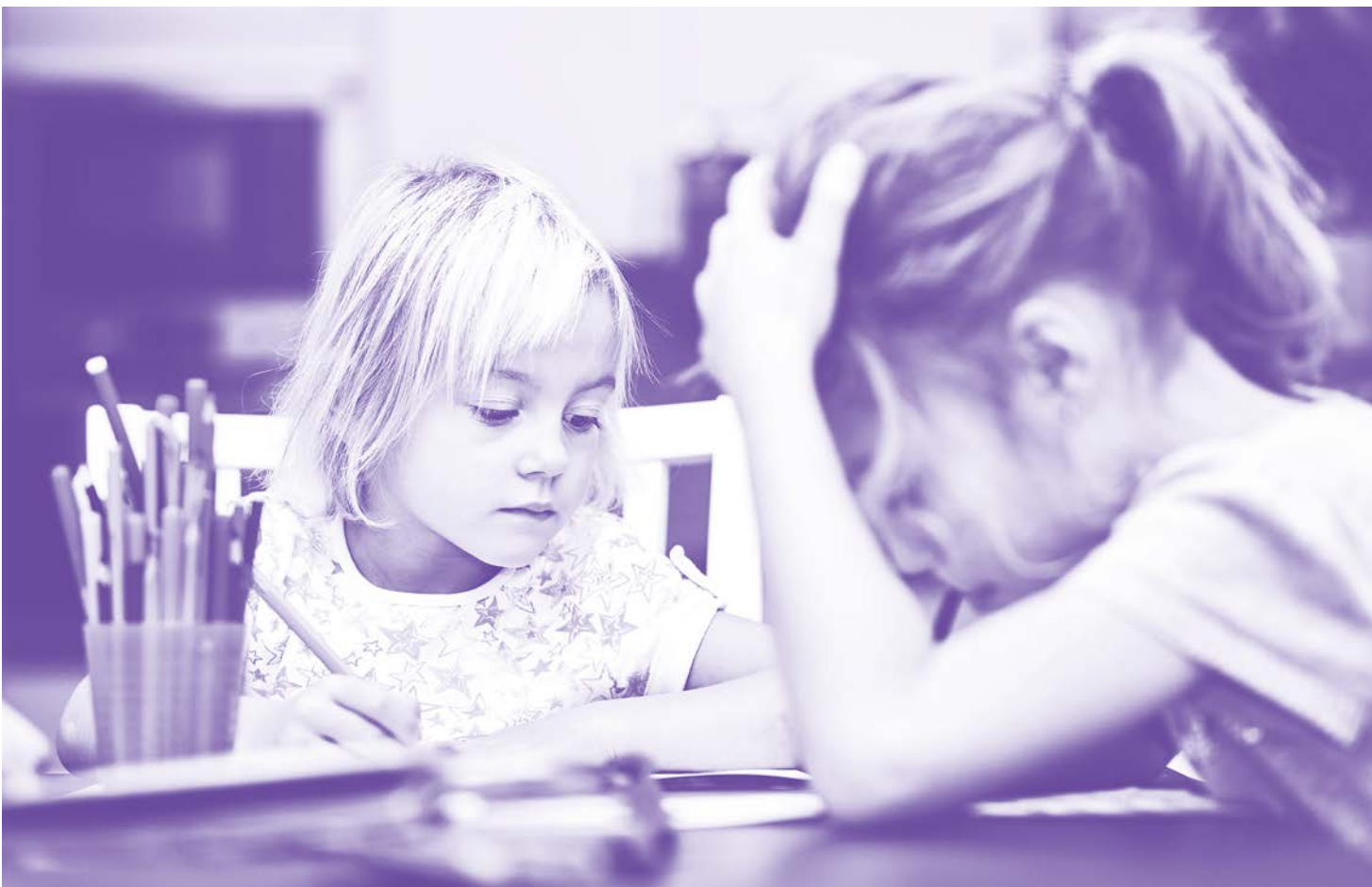
Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Lasi kopā ar dirigentu!	Lasi tādā ritmā, kā skolotājs – dirigents – sit plaukstu!	<p>Uzdevumā vislabāk izmantot ritmiskus skaitāmpantus vai latviešu tautasdziesmas.</p> <p>Skolotājs sit plaukstu noteiktā ritmā vai taktē, bērni lasa norādītajā tempā.</p> <p>Uzdevumu var variēt, sitot plaukstu dažādos skaļumos, tad bērniem jāieklaušas un jālasa atbilstošā skaļumā.</p> <p>Var pie katras zilbes ritmiski veikt kādas noteiktas kustības, tas uzdevumu padarīs vēl grūtāku.</p> <p>Divu zilbju ritma piemērs: bērni sasit plaukstu, kad ir uzsvērtā zilbe, un piesit kāju, kad ir neuzsvērtā zilbe.</p> <p>Visi saka, visi saka: Mārtiņdiena, Mārtiņdiena. Kaut varētu Mārtiņdienu Aiz ausīm(i) noturēt. <i>(Latviešu tautasdziesma)</i></p> <p>Līdzīgi var veidot trīszilbju ritmu: palecas (1), sasit plaukstu (2), piesit kāju (3). Neguli, saulīte, Ābeļu dārzā, Mēnestiņš izgāja Malējas meklēt. <i>(Latviešu tautasdziesma)</i></p> <p>Var veidot ritmu arī ar četrām kustībām: palecas (1), sasit plaukstu (2), piesit kāju (3), apgriežas ap sevi (4). Ko, runcīti, tu domāji, Uz akmeņa tupēdams? Es domāju Rīgā braukti, Peles krauti vezumā. <i>(Latviešu tautasdziesma)</i></p>	<p>Uzdevumu var izmantot arī klausīšanās prasmju pilnveidei, skolotājs nolasa – bērni atkārt.</p> <p>Uzdevumu var veikt arī tā, ka daļa bērnu atbilstoši ritmam izdomā kustību virkni – divas, trīs vai četras – un veic tikai kustības, bet otra daļa ritmiski runā, tādējādi izveidosies savdabīgs orķestris.</p>
Uzmanīgais korists	Izdiedi skaņas vai zilbes!	<p>Skolotājs ierosina bērniem organizēt kori. Korī visiem bērniem jādzied viens un tas pats.</p> <p>Skolotājs noliek bērniem priekšā kartīti ar burtu „m” un dūc burtu kopā ar bērniem, līdz bērni to dara patstāvīgi.</p> <p>Kad bērni ir izmēģinājuši šādi „lasīt” vairākus burtus, skolotājs saka, ka būs jāuzmanās, jo „dziesma” kļūs sarežģītāka. Kad bērni iesākuši dūkt vai citādi atdarināt pirmo skaņu, skolotājs pēkšņi pieliek klāt nākamo, piemēram, „ma”.</p> <p>Noteikums ir tāds, ka „dziesma” nedrīkst pārtrūkt un pēc iespējas ātri jāpieliek klāt nākamā skaņa.</p>	
Kam ir?	Lasi vārdu un atsaucies!	<p>Bērni sadalās divās komandās un izvēlas kapteini. Kapteiņiem ir kartītes ar priekšmetu zīmējumiem, pārējiem ir kartītes ar vārdiem.</p> <p>Kapteiņi pēc kārtas jautā: „Kam ir (kaķis)?”</p> <p>Bērns, kam ir kartīte ar atbilstošo vārdu, atbild: „Man ir (kaķis),” – un dodas pie kapteiņa.</p>	
Saliec teikumu!	Saliec no vārdiem teikumu!	<p>Bērni diktē skolotājam teikumus par attēlu.</p> <p>Skolotājs uzraksta teikumus, pēc tam tos sagriež pa vienam vārdam. Bērni no vārdiem saliek savu teikumu.</p>	

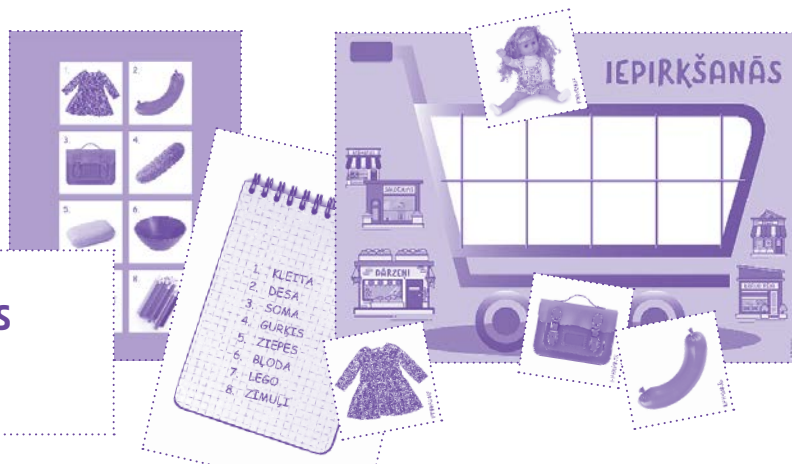

2.4. Uzdevumi un vingrinājumi rakstītprasmes apguvei

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Gribu uzrakstīt!	Uzraksti man kaut ko jauku!	<p>Skolotājs ierosina bērniem, lai tie uzraksta viņam kaut ko jauku uz papīra. Raksta tā, kā māc. Ja bērns neprot rakstīt, viņš imitē rakstīšanu.</p> <p>Skolotājs pateicas par bērnu labajām domām un saka, ka mēģinās bērnu rakstīto izlasīt. Bēnam ir jāpasaka, vai tā bija domāts. Skolotājs „lasa” bērnu „rakstīto”, sakot kaut ko jauku, piemēram: „Elizabete uzrakstīja, ka man ir ļoti skaista kleita”. Tad jautā bērnam: „Vai tā bija domāts?”</p> <p>Daļa bērnu, ja viņiem patīks, ko skolotāja saka, piekritīs, bet daļa – ne. Skolotājs izskaidro, ka svarīgi ir rakstīt tā, lai to saprastu visi, kas lasa, ne tikai pats rakstītājs.</p>	Pēc uzdevuma veikšanas skolotājs pajautā katram bērnam, ko viņš ir domājis, uzraksta to ar savu roku un lūdz bērnam atdarināt rakstīto, cik tas iespējams. Kad vakarā ierodas vecāki, būtu jauki, ja skolotājs pastāstītu vecākiem par bērna labajām domām un tās nolāsītu.
Staigāšana pa virvi	Atkārti līniju!	Sākumā skolotājs, pēc tam bērns uzliek diegu uz balta papīra (lauzta līnija vai liekta, vai burta formā). Blakussēdētājam jāizvieto otrs diegs tieši tāpat zemāk uz lapas.	
Dod roku!	Savieno burtus!	Skolotājs iedod divas rakstīto burtu kartītes vai uz lapas uzraksta divus burtus, kas jāsavieno. Bēnam jāizdomā, kā to labāk izdarīt, lai nemainītos burtu forma.	Svarīgi, lai skolotājs pārņem ar bērniem, ka nevajadzētu burtus savienot jebkurā vietā, jo tad var rasties burtu formas izmaiņas un nevarēs izlasīt vārdu.
Vēstule	Atkārti uzrakstīto!	Skolotājs uzraksta bērnam uz baltas lapas kādu vēstījumu. Sākumā tie var būt atsevišķi burti, vārdi, vēlāk teikumi. Bēnam „jāatbild” uz vēstuli, uzrakstot tieši to pašu.	
Pirkstu vingrošana	Atkārti skolotāja rādīto!	Skolotājs demonstrē pirkstu kustības, veidojot pareizu zīmuļa satvērienu lēni pa soļiem. To dara, izmantojot abas rokas – vienā tur rakstāmriku, ar otru – demonstrē, kā rakstāmriku satver. Kad bērns izpildījis uzdevumu ar rakstāmriku pareizu satvērienu un turēšanu, uzdevumu turpina, demonstrējot, kā pareizi sagatavoties un rakstīt, ievērojot pareizu pozu pie galda.	
Atrodi mani!	Atrodi un pārvelc burtus (zilbes)!	Skolotājs bērnam iedod uzrakstītu vārdu, teikumu vai īsu tekstu. Uz tās pašas lapas malas vai uz citas lapas ir uzrakstīti burti vai zilbes – elementi, ko bērns prot arī izlasīt. Bērns ar krāsainu pildspalvu pārvelk norādītos burtus vai zilbes.	

Uzdevums	Uzdevuma noteikumi	Uzdevuma skaidrojums	Komentāri
Kļūdu mednieks	Sameklē kļūdu!	Skolotājs uz vienas lapas iedod četrindi ar iespējajiem burtiem (piemēram, kādu tautasdziesmu) un uz līniju lapas to pašu četrindi ar rakstītajiem burtiem. Taču kāds vārds, burts vai zilbe ir nomainīta pret citu vai uzrakstīta kļūdaini. Bērnam kļūda jāatrod un jāizlabo.	
Veikala pārvaldnieks	Atjauno cenu zīmes!	Trauku veikalā pazudušas cenu zīmes. Bērnus raksta uz lapiņām nosaukumus un cenu.	Tā var rotaļāties un mācīties arī citus priekšmetu nosaukumus.
Izlasi un savieno!	Savieno attēlu ar vārdu!	Darba lapā jāsavieno attēls ar nosaukumu.	
Klausies un atzīmē!	Klausies, atrodi puķi un atzīmē!	Bērniem ir darba lapas ar puķu attēliem un nosaukumiem. Skolotājs lasa teikumus par dažādām puķēm. Bērni klausās, darba lapās atrod nosauktās puķes un atzīmē saklausītos puķu nosaukumus.	Tāpat var veidot darba lapas par putniem, dzīvniekiem, mēbelēm, krāsām, rotaļlietām utt.
Pārbaudi!	Pārbaudi uzrakstīto un izlabo, ja nepareizi!	Bērni pēc izvēles raksta vārdus un labo viens otram kļūdas.	
Zīmējumu diktāts	Atrodi vārdam atbilstošu attēlu vai uzzīmē pats!	Skolotājs uz tāfeles raksta vārdus. Bērnam jāatrod atbilstošs attēls (grāmatās, kartītēs, plakātos pie sienas utt.) vai jāuzzīmē tas, kas uzrakstīts.	

2.5. Idejas bērna valodas un runas veicināšanai

Izmantojamais priekšmets	Komentārs
1. Mikrofons	<p>Mikrofonu izmanto dialogiskās un monoloģiskās runas attīstīšanai.</p> <p>Bērni runā mikrofonā, attēlojot interviju, veidojot TV sižetu par laiku, sportu, notikumiem grupā, spēles vai rotaļas gaitu. Mikrofons labi noder arī spēles vai rotaļas vadītājam, lai organizētu un vadītu procesu. Mikrofonu noteikti var izmantot uzstājoties: stāstot stāstus un pasakas, runājot dzejoļus, dziedot dziesmas.</p>
2. Telefons	<p>Telefonus izmanto dialogiskās runas attīstīšanai, veidojot sarunas par dažādām tēmām.</p> <p>Mazākie bērni sākumā runā ar skolotāju, izmantojot rotaļu vidi grupā, atdarinot, kāda varētu būt saruna ar kafejnīcas, veikala, medicīnas iestādes utt. darbinieku, kā arī imitē sarunas, pastaigājoties rotaļlaukumā.</p> <p>Ieteicams pirms tam sagatavot funkcionālās frāzes, piemēram: <i>Klausos!, Kas zvana?, Kur tu esi?, Paldies par palīdzību!</i>, kuras ar laiku tiek papildinātas.</p>
3. Diktofons	<p>Diktofons attīsta uzmanību, klausīšanās un runas prasmi.</p> <p>Skolotājs veido vārdu saklausīšanas vingrinājumus, piemēram, ierunā diktofonā mājdzīvnieku nosaukumus. Bērni atrod starp rotaļlietām vai darba lapās nosauktos mājdzīvniekus.</p> <p>Teksta klausīšanās uzdevumi, piemēram, skolotājs ierunā pasaku, bērni klausās un kārtu sižetiskus attēlus.</p> <p>Vecākajās grupās bērni paši ierunā pasaku pēc sižetiskiem attēliem.</p> <p>Sākot jau no četrus gadu vecuma, bērni ierunā diktofonā vārdus, dzejoļus, iedzied dziesmiņas un pēc tam klausās atskaņojumu. Bērni ļoti uzmanīgi klausās un neatkarīgi no uzdevuma pamana cita bērna kļūdas vārdu izrunā, piemēram, galotņu, garo patskaņu izrunu, izlaistus vārdus u. tml.</p>
4. Skaļrunis	<p>Katrs bērns var pats izgatavot savu skaļruni (sarullē papīru), ko izmanto balss skaļuma un intonācijas vingrinājumiem. Bērns, kas ir rotaļas vadītājs, izmanto skaļruni, kad vada rotaļu, sacensības, dod komandas utt.</p>
5. Somiņa	<p>Somiņas izmantošana palīdz paplašināt un aktivizēt vārdu krājumu.</p> <p>Somiņai jābūt vilinošai, ar kādu knifīņu, piemēram, slēdzīti.</p> <p>Somiņā ir salikti dažādi priekšmeti. Bērns nodzied dziesmu, tad izņem no somiņas un parāda priekšmetu:</p> <p><i>Man ir skaista somiņa, somiņa, somiņa, Tajā iekšā mantiņa, mantiņa, mantiņa, Tūlīt mantu paņemšu, paņemšu, paņemšu, Visiem bērniem rādīšu, rādīšu, rādīšu! Kas tas (tā) ir?</i></p> <p>Rotaļlietu somiņā var ielikt kaut ko atkarībā no temata vai sasniedzamā rezultāta.</p> <p>Lielāki bērni var ne tikai nosaukt rotaļlietu, bet pateikt arī krāsu, lielumu utt.</p>
6. Kastīte	<p>Kastīti izmanto, lai plašinātu un aktivizētu vārdu krājumu. Kastīti izmanto līdzīgi kā somiņu, tikai piepilda ar attēliem. Dziedot to pašu dziesmiņu, vārda „somiņa” vietā lieto „kastīte” un vārda „mantiņa” vietā lieto vārdu „kartīte”.</p> <p>Runājot ar 5–6 gadus veciem bērniem par vērtībām, var izmantot zelta kastīti un ievietot tajā Latvijas karoga, ģerboņa, Brīvības pieminekļa, Baltijas jūras, meža, pilsētas objektu u. c. fotogrāfijas.</p>

Izmantojamais priekšmets	Komentārs
7. Lādīte	<p>Lādīti izmanto, lai paplašinātu vārdu krājumu.</p> <p>Skaita pantiņu: <i>Lādīte, lādīte atveries!</i> <i>Brīnumiņ, parādies!</i></p> <p>Bērni patstāvīgi izvēlas kādu „brīnumiņu”, ko ielikt lādītē, nosauc to un ieliek lādītē. „Brīnumiņi” var būt gan lietas vai rotaļlietas, kas ir grupā, gan arī priekšmeti, kas atnesti no mājām (iepriekš par to vienojoties).</p> <p>Līdzīgi lādīti var izmantot, apgūstot dabaszinību vai sociālo zinību saturu, piemēram, lādītē drīkst ievietot tikai konkrētu dzīvnieku vai augu nosaukumus. Skolotājs bērnu darbību gan virza, gan saista ar rotaļnodarbības mērķi un plānoto rezultātu.</p>
8. Zvaniņš	<p>Zvaniņu izmanto, lai attīstītu uzmanību, reakciju un klausīšanās prasmi.</p> <p>To izmanto kā signālu darbības sākšanai vai darbības veida maiņai.</p> <p>Ja darbs notiek mazākās grupās, tad ir labi, ja ir dažādu krāsu zvaniņi, t. i., katrai grupai savā krāsā. Dažreiz bērni paši iesaka idejas zvaniņu individualizēšanai, piemēram, katras komandas zvaniņam piešķirina noteiktu simbolu.</p> <p>Ja zvaniņu skaņa ir dažāda, tad var ar bērniem izdomāt kādu darbību, ko darīs, skatot attiecīgajam zvaniņam.</p>
9. Skaņas signāls	<p>Skaņas signāls paredzēts, lai attīstītu uzmanību, reakciju.</p> <p>Labi izmantot komandu darbā, galda spēļu un didaktisko spēļu spēlēšanas laikā.</p>
10. Svilpe	<p>Svilpe attīsta uzmanību, reakciju.</p> <p>Labi izmantot kā spēles vadītāja atribūtu komandu darbā, sporta un kustību spēlēs, didaktisko spēļu spēlēšanā.</p>
11. Mūzikas instrumenti	<p>Mūzikas instrumenti labi veicina vārdu krājuma paplašināšanu.</p> <p>Apvienojot mūzikas instrumentu spēli ar valodas apguvi, tiek stimulēta atmiņa, un bērni labāk iegaumē jaunus vārdus vai frāzes.</p>
12. Tālskatis	<p>Tālskatis ir labs palīgs, attīstot stāstītprasmi.</p> <p>Bērns, kuram ir tālskatis, sauc vārdus, veido teikumus, atbild uz jautājumiem, skatoties caur tālskati uz attēliem, rotaļlietām, plakātiem vai uz reālu darbību.</p>
13. Lelle	<p>Lelles palīdz skolotājam sākt organizēt nodarbību, jo piesaista bērnu uzmanību, raisa zinātkāri, īpaši darbojoties ar bērniem līdz četrus gadus vecumam.</p> <p>Lelles „ierašanos” apvieno ar konkrētu jautājumu, uzdevumu, mīklu utt., uz kuru jāatbild vai kas jāatrisina rotaļnodarbības laikā.</p>
14. Roku (pirkstu) lelle	<p>Komunikatīvajā pieejā roku (pirkstu) lelles palīdz bērniem atbrīvoties un atrasties, noņemt spriedzi. Tās izmanto teatrālajā darbībā dialogiskās un monoloģiskās runas attīstīšanai.</p>
15. Cepure	<p>Cepuri ērti var izmantot dažādās rotaļās.</p> <p>Piemēram, bērni sadalās komandās, pa vienam liek galvā cepuri un nosauc vārdu par rotaļnodarbības tematu, pēc tam dod cepuri nākamajam.</p> <p>Zem cepures bērns var paslēpt priekšmetu un uzdot pārējiem aprakstošu mīklu. Citi bērni cenšas to atminēt. Vai arī bērni uzdod dažādus jautājumus, lai noskaidrotu, kas ir zem cepures.</p>
16. Priekšauts	<p>Priekšauts ar kabatām ir labs palīgs skolotājam, vadot spēli, kurā nepieciešama pārvietošanās. Kabatās saliek nepieciešamos priekšmetus vai kartītes.</p>
17. Cimds	<p>Cimdiem pielīmē acis un muti, un bērni tos izmanto, lai veidotu dialogu, rādītu izrādi aiz aizslietņa.</p>
18. Zeķe	<p>Krāsainām zeķēm piešuj acis. Lielā, melnā plēves gabalā izgriež caurumus. Plēvi novelk starp diviem krēsliem. Uzvelkot zeķi uz rokas un izbāžot roku cauri caurumam, bērni spēlē teātri. Uz plēves, izmantojot krāsainas izolācijas lentes, bērni var veidot dekorācijas.</p>

Izmantojamais priekšmets	Komentārs
19. Kauliņš	Spēlei ir nepieciešams spēles laukums ar vārdiem. Var izmantot gatavus plakātus par dažādiem tematiem. Spēļu laukumu var pagatavot arī bērni, paši zīmējot vai līmējot. Bērni liek kauliņus spēļu laukumā uz tiem vārdiem, kurus prot izlasīt vai var nosaukt. Noslēgumā saskaita, cik kauliņu bērns uzlicis. Izlasa vai nosauc vārdus, uz kuriem ir kauliņi.
20. Metamais kauliņš	Metamos kauliņus var izmantot ne tikai, lai uzņemtu ciparus. Var, piemēram, uzlīmēt katrai malai citu krāsu. Uzmetot kauliņu, bērns nosauc kādu priekšmetu, kas ir atbilstošā krāsā. Var vienoties par simboliem, kas apzīmē garšu, sastāvu, formu, svaru utt., un uzlīmēt tos uz kauliņa. Uzmetot kauliņu, priekšmets tiek raksturots pēc pazīmes, kas ir uz tā attēlota.
21. Āķītis	Krāsainos āķišus savieno ķēdē, nosaucot, piemēram, vienas krāsas priekšmetus. Bērns saka: „Sarkana kleita, sarkans tomāts, sarkana mašīna,” – un ver āķišus ķēdē. Beigās salīdzina, kuram garāka ķēde, saskaitot posmus. Āķišus var izmantot arī attēlu uzvēršanai. Galda vidū izbērtas kartītes, bērni drīkst vērt uz āķīša tikai to kartīti, kurā redzamo priekšmetu vai dzīvo būtni var nosaukt vai par kuru var pastāstīt.
22. Knaģis	Ar knaģiem piestiprina apzīmējumus, par kuriem ir vienojušies (piemēram, dažādas krāsas kartītes vai kartītes, kas apzīmē garšu, lielumu vai formu), un attēlus ar priekšmetiem vai dzīvām būtnēm. Izmanto vārdu savienojumu un teikumu veidošanai.
23. Grafiskie organizatori (piemēram, bultas)	Bērni patstāvīgi izlemj, kā attēlot kādu notikumu vai darbību. Gatavo organizatoru izmanto sava stāstījuma veidošanā vai kā uzdevumu citiem bērniem.
24. Plakāts	Plakāti palīdz veidot stāstījumu par izvēlēto tematu. Tos var pagatavot kopā ar bērniem, strādājot kolektīvi. Tapšanas gaitā bērni apgūst vārdus un frāzes. Kad darbs ir pabeigts, veido teikumus vai stāstījumu.
25. Stikla bumbiņa	Ar karoti stikla bumbiņas pārliet no viena trauka otrā. Liekot bumbiņu, ir jānosauc vārds vai frāze par tematu.
26. Piktogramma	Piktogrammas palīdz bērniem veidot teikumus. Skolotājs izveido piktogrammas, kurās ir attēlotas darbības, piemēram, <i>bērns dzer</i> nozīmē „es gribu dzert”, <i>bērns tur roku pie vēdera</i> nozīmē „man sāp vēders”. Piktogrammas tiek izkārtotas pie sienas bērnu acu augstumā.
27. Smiltis	Vienā traukā ir smiltis, otrā traukā ir dažādas sīkas lietas. Rotaļas vadītājs izvēlas trīs lietas, paslēpj tās smiltīs un saka: „Smiltīs paslēpu es lietas trīs. Anna, atrodi un nosauc tās!” Smiltis var izmantot arī šādā rotaļā: smiltis uzber uz paplātes, kura ir aplīmēta ar uzlīmēm. Izmantojot otiņu, bērni meklē paslēptās uzlīmes. Kad atrod, nosauc vārdu un veido teikumus. Piemēram: „Tas ir zirnēklis. Zirnekļis ir melnā krāsā. Tam ir astoņas kājas.”
28. Ūdens	Ūdenim pievieno putojošu šķidrumu un ieber dažādas lietas. Bērni, iegremdējot abas rokas, velk ārā lietas. Drīkst paturēt tikai to, kuru var nosaukt un aprakstīt.
29. Burvju nūjiņa	Krāsainas burvju nūjiņas ar gaismas un skaņas efektiem tiek izmantotas rotaļlietu vai attēlos redzamo vārdu nosaukšanai, stāstījuma veidošanai. Bērns ar nūjiņu norāda uz to vārdu, kuru var nosaukt.
30. Magnēts	Magnētus izmanto vārdu krājuma paplašināšanā. Pie magnētiskās tāfeles ir piestiprināti plakāti vai attēli. Bērns liek magnētu uz tā attēla, kuru var nosaukt, aprakstīt vai par kuru var pateikt teikumu.
31. Pincete	Izmantojot pinceti, bērni velk no trauka priekšmetus, kurus var nosaukt. Rotaļu var sarežģīt ar dažādiem papildu uzdevumiem, piemēram, priekšmets ir jānosauc kopā ar īpašības vārdu, jāiesaista teikumā vai jāuzdod par to jautājums.

2.6. Idejas integrētu rotaļnodarbību plānošanai

Piedāvātās rotaļnodarbības paredzētas sešus gadus veciem bērniem. Katra temata izpēti kopumā ieteicams veikt vienu mēnesi visās mācību jomās. Šeit tiek piedāvāta tēmas viena rotaļnodarbība.

Mežs – Latvijas bagātība

Tēma. Mežs – Latvijas bagātība.

Ziņa bērnam. Koki ir dažādi.

Joma. Dabaszinības.

Sasniedzamais rezultāts. Nosauc tuvākajā apkārtnē augošos kokus un koku pazīmes.

Bērna darbība. Stāsta par novēroto, salīdzina kokus.

Skolotāja darbība. Organizē pastaigas un vērojumus dabā.

Resursi. Tālskatis, lupa, aukla, spainīši, darba lapa un rakstāmrīks pierakstu veikšanai, tāfele.

Iepriekšējais darbs. Bērni ir aplūkojuši ilustrācijas ar koku un to augļu attēliem, atkārtējuši koka daļu nosaukumus, noskatījušies videoierakstu par mežu.

Aktīvā leksika. Bērzs, liepa, kļava, ozols, kastaņa, priede, egle, lapas, zari, saknes, aug, liels, mazs, taisns, līks, augsts, zems.

Pasīvā leksika. Stumbrs, miza, gluda, rievota, asa, visvairāk, vismazāk, aug pie, blakus, skuju koks, lapu koks.

Rotaļnodarbības gaita.

levads.

Šorīt jūs izteicāt vēlēšanos kļūt par koku pētniekiem. Jūs sagatavojāt darba lapas, kurās iezīmējāt dažādus kokus, lai veiktu atzīmes, ja šāds koks būs mūsu teritorijā.

Pētnieku uzdevumi.

- Izziņāt, kādi koki aug iestādes teritorijā. Veikt piezīmes sagatavotajās darba lapās.
- Salīdzināt kokus, izmantojot tausti un pēc izvēles kādu no priekšmetiem – lupu, auklu vai tālskati.
- Savākt skaistas koku lapas herbārijam.

Pētnieku devīze.

Visi kopā atkārtro pētnieku devīzi:

*Apkārtnē ir koku daudz,
Zinu, kā tos visus sauc.
Kļava, liepa, pīlādzis,
Ozols, bērzs un kastaņa.*

1. uzdevums.

Bērni dodas apkārtnes izpētīšanā. Darba lapās atzīmē, kurus kokus ir atklājuši. Pēc signāla sapulcējas pie skolotāja un stāsta, kā sauc kokus, kurus izdevās atklāt. Skolotājs klausās un uzdod

jautājumus, mudinot bērnus konkrētāk skaidrot, kur koks aug – pie nojumes, blakus šūpolēm, aiz smilškastes, pie mājas utt.

2. uzdevums.

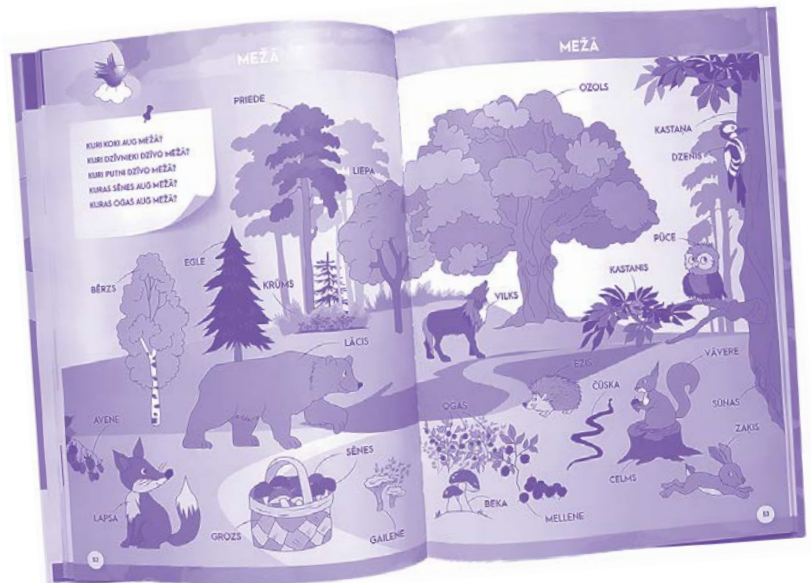
Skolotājs aicina bērnus izvēlēties priekšmetu, ar kuru tiks veikts nākamais uzdevums, un izstāstīt, kāpēc izvēlējās tieši šo priekšmetu. Bērnu skaidrojumi varētu būt: *Es izvēlējos lupu, jo pētīšu koku mizu. Es izvēlējos auklu, jo pētīšu koku lielumu. Es izvēlējos tālskati, jo pētīšu zaru daudzumu.*

Pēc signāla visi sapulcējas pie skolotāja un stāsta par saviem novērojumiem. Skolotājs mudina lietot apgūtās frāzes:

Visvairāk zaru ir..., bet vismazāk...

Visresnākais koks ir..., bet vistievākais...

Gluda miza ir..., bet rievaina...

Valsts izglītības satura centrs, ESF projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 „Kompetenču pieeja mācību saturā”. *Latviešu valodas bilžu vārdnīca.* Rīga: LVA, 2020.

3. uzdevums.

Katram bērnam ir spainītis, kur likt lapas. Vienojušas, ka lasīs skaistas, tīras lapas vai lasīs viena koka vai vairāku koku lapas. Kad lapas atrastas, bērns pienāk pie skolotāja un stāsta, kuru koku lapas viņš ir salasījis herbārijam. Pēc tam izvēlas skaistākās lapas, attīra ar lupatiņu no smiltīm un liek kopējā grozā vai kastē.

Atgriežoties grupā, skolotājs uz tāfeles uzzīmētajā tabulā apkopo bērnu atbildes par to, ko uzzinājuši, veicot pētījumu. Kopīgi veido skaistāko lapu herbāriju.

Mazo prinču un princešu balle

Tēma. Mazo prinču un princešu balle.

Ziņa bērnam. Trauki ir dažādi.

Joma. Matemātika.

Sasniedzamais rezultāts. Nosauc trauku un galda piederumu skaitu, lielumu, materiālu un atrašanās vietu.

Bērna darbība. Atrod, uzliek uz galda un nosauc traukus un galda piederumus.

Skolotāja darbība. Piedāvā dažādu materiālu trauku komplektus, aicina nosaukt to atrašanās vietu uz galda.

Resursi. Dažādi trauki, galda piederumi, salvetes, trauku un galda piederumu attēli, tāfele.

Iepriekšējais darbs. Bērni ir paplašinājuši vārdu krājumu, salīdzinājuši trauku formu, materiālu un lietošanas funkcijas, noteikuši to atrašanās vietu uz galda attiecībā pret sevi un citu priekšmetu. Iepazīnušies ar galda kultūru. Pagatavojuši kaimiņu grupas bērniem ielūgumus.

Aktīvā leksika. Trauki (māla, porcelāna, plastmasas, papīra), deserta trauks, konfekšu trauks, augļu trauks, cukurtrauks, šķīvis, krūze, glāze, karote, dakša, nazis, salvete, galdauts, galda karte, vāze, aiz, pie, blakus, pa labi, pa kreisi, vidū.

Pasīvā leksika. Osa, rokturis, servīze, tasīte, apakštasīte, tējkarote.

Rotaļnodarbības gaita.

Levads.

Skolotājs ar bērniem pārrunā, kā viņi gatavojas Mazo prinču un princešu ballei. Saskaita kalendārā, cik dienu palicis līdz ballei. Pārrunā, ko bērni jau ir uzzinājuši un ko ir paveikuši.

Skolotājs aicina pievērst uzmanību tāfelei, pie kuras piestiprināti dažādi trauku un galda piederumu attēli. Mainot kombinācijas, bērni skaidro, kas tas ir un kur tas atrodas. Piemēram, galds klāts četrām personām, uz galda ir četras krūzes, četri šķīvi, blakus šķīvim labajā pusē ir dakšiņa, blakus krūzei kreisajā pusē ir salvete, galda vidū atrodas augļu trauks.

Rotaļa „Pasaki daudzskaitlī!”.

Bērni sastājas aplī. Rotaļas vadītājs sauc trauka vai galda piederuma nosaukumu vienskaitlī un met bumbu. Bērns, kurš noķer, nosauc vārdu daudzskaitlī.

Galda klāšana.

Skolotājs aicina bērnus aplūkot uz galda novietotos traukus un nosaukt materiālu, no kā tie ir gatavoti. Katrs bērns izvēlas vienu trauku. Skolotājs aicina atrast kasti ar tāda paša materiāla traukiem. Bērni, kas izvēlējas papīra traukus, sapulcējas pie kastes ar papīra traukiem utt., tādējādi sadaloties grupās.

Katrai bērnu grupai ir jāveic šādi uzdevumi:

- jāsaklāj galds;
- skaisti jānoformē galds ar telpā atrodamajiem materiāliem;

- jāizstāsta pārējiem, cik un kāda materiāla trauki izmantoti, kur un kas atrodas.

Pirms darba sākšanas kopā norunā skaitāmpantu:

*Šodien galdu klāju es:
Šķīvjus, krūzes, karotes,
Augļu trauku, konfekštrauku,
Cukurtrauku, salvetes.
Draugus ciemos uzlūgšu,
Visus mīļi cienāšu.*

Darba beigās bērni novērtē savu veikumu.

Skolotājs apkopo atbildes uz tāfeles un jautā, ko bērni vēl gribētu uzzināt vai izdarīt, lai ballīte būtu izdevusies.

Profesiju varavīksne

Tēma. Profesiju varavīksne.

Ziņa bērnam. Es zinu, kas un kur strādā mūsu iestādē.

Joma. Sociālā un pilsoniskā.

Sasniedzamais rezultāts. Stāsta par iestādes darbinieku profesijām, darbarīkiem, pienākumiem un veicamā darba vērtību.

Bērna darbība. Stāsta par novēroto, nosauc profesiju, jautā un atbild uz jautājumiem, attēlo darbību.

Skolotāja darbība. Pēc videoieraksta noskatīšanās rosina nosaukt profesiju, darbinieka vārdu. Pārrunā darbinieka profesijas nozīmi.

Resursi. Fotogrāfijas, videomateriāls, iestādes plāns, lielā domu karte, mazā domu karte katram bērnam.

Iepriekšējais darbs. Bērni ir bijuši mācību ekskursijā uz iestādes medicīnas kabinetu, virtuvi, saimniecības vadītāja kabinetu, noliktavu, pagrabu, veļas mazgātavu un ir sākuši aizpildīt domu karti, ierakstot tajā profesijas.

Aktīvā leksika. Skolotājs, mūzikas skolotājs, sporta skolotājs, logopēds, skolotāja palīgs, sētnieks, medmāsa, pavārs, veļas mazgātājs, mūzikas un sporta zāle, virtuve, kabinets, veļas mazgātava, māca, ārstē, vāra, cep, mazgā, gludina, slauka.

Pasīvā leksika. Sniedz palīdzību, gatavo, sagatavo, plāno, rūpējas, veic pasūtījumus, atbild par, seko, pārbauda.

Rotaļnodarbības gaita.

Levads.

Nodarbības sākumā visi sapulcējas uz paklāja. Vidū nolikta kaudzīte ar profesiju attēliem. Bērni pēc kārtas runā skaitāmpantu, paņem attēlu un nosauc tajā redzamo profesiju.

*Profesijas dažādas,
Profesijas zināmas,
Attēlu paņemšu,
Profesiju nosaukšu.*

Profesiju domu karte.

Skolotājs aicina bērnus pie iestādes plāna aplūkot, vai visās telpās bērni ir bijuši. Pēc tam kopīgi skatās mācību ekskursijas videoierakstus. Pēc katra videoieraksta bērni dalās pieredzē, ko jaunu/interesantu uzzināja, kādu profesiju iepazīna, kā sauc cilvēku, kas strādā šajā profesijā. Tad skolotājs ieraksta profesiju lielajā domu kartē, bet bērni savās mazajās domu kartēs.

Rotāja.

Noslēgumā spēlē kustību rotaļu. Bērni stāv aplī, rotaļas vadītājs ir apla vidū un skaita:

Tagad maziņš/maza esmu es,

Bet, kad liels/liela izaugšu,

Kļūšu es par ... (rāda ar kustībām, par ko kļūs, pārējiem jānosauc profesija).

Ceļošana

Tēma. Ceļošana.

Ziņa bērnam. Es protu izvēlēties nepieciešamos materiālus ūdens transportlīdzekļa gatavošanai.

Joma. Tehnoloģijas.

Sasniedzamais rezultāts. Stāsta par savu ieceri, plāno, ko darīs, izvēlas nepieciešamos materiālus, pagatavo rotaļlietai ūdens transportlīdzekli.

Bērna darbība. Izsaka idejas par ūdens transportlīdzekļa gatavošanu. Izvēlas materiālu. Lūdz palīdzību, ja nepieciešams. Darbojoties ievēro drošības noteikumus. Pagatavo ūdens transportlīdzekli.

Skolotāja darbība. Rosina izmantot dažādus materiālus, dažādas sastiprināšanas iespējas. Jautā par izmantotajiem materiāliem un tehniku. Palīdz griezt cietākus materiālus.

Resursi. Dažāda izmēra plastmasas pudeles, krāsains līmpapīrs, abpusējā līmlente, PVA līme, ātršuvējs, caurduris, papīrs, korķi, mizas, koka dēliši, kociņi, irbulīši, krāsaini plastmasas iepirkuma maisiņi, tualetes papīra rulliši, stieple, aukla u. c. Bļoda ar ūdeni izmēģinājumam.

Iepriekšējais darbs. Bērni ir izpētījuši transporta veidus, ar kuriem var pārvietoties pa ūdenstilpēm (kuģi, laivu, kuteri, plostu, jahtu, burulaivu, ūdens motociklu). Veikuši pētījumus par to, kuri priekšmeti grimst un kuri negrimst ūdenī. Gatavojuši sauszemes transportu. Rotaļlaukumā ir izveidojuši ūdenstilpes maketu no baseina, bļodām un katla.

Aktīvā leksika. Izvēlos, domāju, savienošu, dekorēšu, izgriezīšu, man ir nepieciešams, grimst, peld, samirkst, par smagu, par lielu, par mazu, izdevās, neizdevās, upe, jūra, ezers, strauts, kuģis, laiva, kuteris, plosts, jahta, burulaiva, ūdens motocikls.

Pasīvā leksika. Sasēju, sastiprināju ar skavām, atvere, salīmēju ar abpusējo līmlenti, apsēju, aptinu, bura, masts, klājs, sasveras, visgrūtāk bija, vislabāk patika.

Rotaļnodarbības gaita.**Ievads.**

Bērni ar skolotāju sapulcējas uz paklāja un aplūko iepriekšējā dienā aplīcētos darbus. Pārrunā, kādi ūdens transporta veidi tur ir attēloti. Skolotājs jautā, ko bērni varētu šodien darīt. Piedāvā aplūkot pie sienas tabulā ierakstītās plānotās aktivitātes. Kad noskaidrots, ko bērni bija ielānojuši darīt, sāk sarunu, kā ieceri varētu realizēt un kas ir nepieciešams.

Ūdens transportlīdzekļa gatavošana.

Katrs bērns sagatavo darba vietu, izvēlas nepieciešamos materiālus. Vēršas pie skolotāja vai skolotāja palīga, ja nepieciešams nogriezt cietu materiālu, izgriezt pudelē atveri, caurumu utt. Skaidro skolotājam, cik liels caurums jāizgriež.

Piemēra transportlīdzekli savai rotaļlietai. Ja nav pārliecināts par to, vai materiāls grimst vai ne, pārbauda to bļodā ar ūdeni. Komentē to, ko dara, ko uzzina.

Pārbaude.

Kad darbs izdarīts, visi sakopj darba vietas un dodas rotaļlaukumā izmēģināt savus transportlīdzekļus.

Pirms iegremdēšanas ūdenī runā skaitāmpantu:

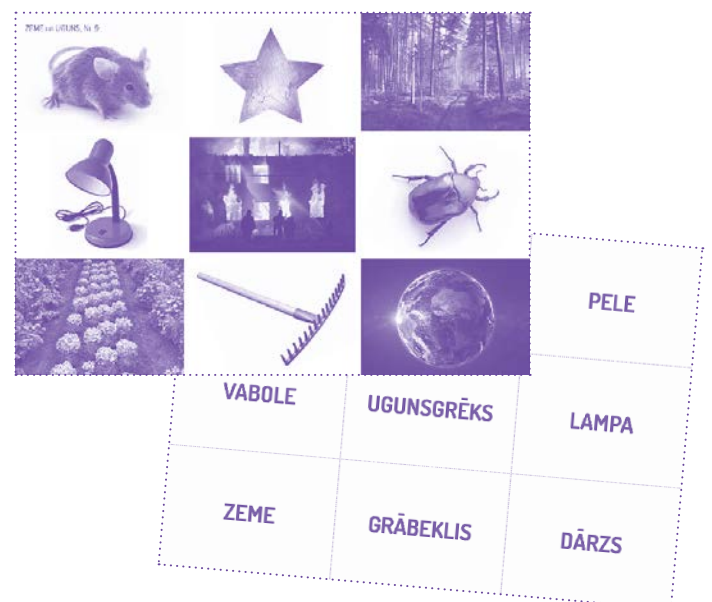
Ūdens upē, ūdens jūrā,

Ūdens ezerā un strautā.

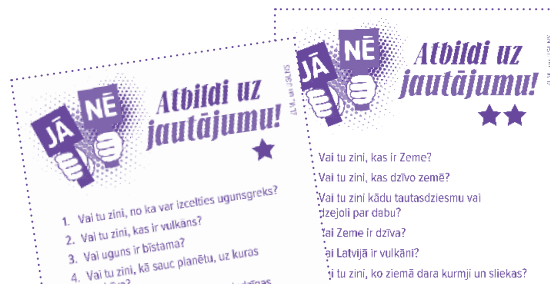
Ūdens, ūdens, ūdentiņš,

Ai, cik vajadzīgs ir viņš!

Bērni savas un kaimiņu grupas bērniem stāsta par izmantoto tehniku. Pārrunā, kā veicās, ko bija viegli/grūti izdarīt, vai rezultāts ir tāds, kā bija iecerēts.

2.7. Skaitāmpanti un rotaļas valodas apgvei

Skaitāmpanti

Rotaļlietu veikalā Rotaļlietas skaistas, Varavīksnes krāsās Visas koši laistās.	Patīk, patīk, patīk, Ļoti patīk man Lelle, bumba, lācītis, Mašīna un klucītis!	Grupā rotaļlietu daudz, Visas spēlēties mūs sauc. Lelle, bumba, kuģītis, Mašīnas un klucītis!
Lellīti es paņēmsu Un to tūlīt apgērbšu: Kleita, jaka, zeķītes, Ciemos iesim mēs!	Lācīti es paņēmsu Un to tūlīt apgērbšu: Bikses, kreklis, zeķītes, Ciemos iesim mēs!	Šņik šņak šķeres griež, Čiku caku adatiņa skrien, Pirkstus ātri kustinu, Lellei kleitu darinu.
Bēmu dārzā bērni iet, Rotaļājās, dejo, dzied. Mācās burtus, lai var lasīt, Cipariņus, lai var skaitīt.	Tad, kad skolā jāsāk iet, Skolas somā jāieliek – kas? Grāmata, zīmuli, burtnīca.	Veidot protu, veidot varu, Visu dienu to vien daru: Sildu, mīcu, veltnēju, Stiepj, spiežu, aplāju.
Mūsu mākslas stūrītī Tik daudz labu lietu: Lielas, mazas otiņas, Arī krāsas dažādas.	Visi rokas sadosim, Burtu spēli spēlēsim. Saukšu burtu, teikšu: Sāc! Tad tev jāpasaka vārds.	Jautru spēli spēlēsim – Uzmaniģi vērosim! Ko proti tu – to protu es! Ko dari tu – to daru es!
Vannasistabā lietu ir daudz, Tās visas mazgāties sauc: Šampūns, dvielis, ziepītes, Vanna, duša, izlietne, Zobu pasta, birstīte.	Pakš, pakš ūdentiņš, Slapjš mans deguntiņš, Dvielīti paņemšu, Deguntiņu slaucīšu.	Krānu atgriežam, Rokas (muti, kājas, acis utt.) mazgājam. Dvielīti paņemam, Sausi visu noslaukām.
Ledusskapī atveru, Redzu tajā pārtiku: Pienu, sviestu, krējumu, Gaļu, desu, biezpienu, Sieru, saldo sierīņu.	Lielu katlu paņemu, karoti tur ielieku, Pienu pieleju, putrainumus pieberu, Vāru, vāru, maisu, maisu. Pēkšņi putra skrien pa gaisu!	Katlu uz plīts es uzliku, Zupu tajā vārīju. Manā katlā zupas daudz, Vai tu zini, kā to sauc?
Zīmuli es paņēmsu, Lapu uz pusēm dalīšu. Lielas un mazas mēbeles Saviem draugiem zīmēšu.	Istabā mēbeļu daudz, Zinu, kā tās visas sauc: Gulta, krēsls, Skapis, galds, Dīvāns, plaukts.	Skapīšus es atvērt protu, Katrā daudz ir labu lietu, Vienā krūzes, šķīvji, glāzes, Otrā naži, dakšas, karotes. Trešajā ir bļodiņas, Lielas tās un maziņas.
Šodien galdu klāju es: Krūzes, šķīvjus, karotes. Draugus ciemos ielūgšu, Visus mīļi cienāšu!	Šodien ciemos iešu es, Dāvināšu puķītes. Aizver acis, neskaties! Atver acis, paskaties! Vai šo puķi atceries?	Skaistu vāzi paņēmsu, Ziedus tajā ielikšu. Paskaties, vai zini tu, Kā sauc skaisto ziediņu?
Tagad maziņš esmu es, Bet, kad liels es izaugšu, Kļūšu es par pavāru (jūrmieku utt.).	Profesijas dažādas, Profesijas zināmas. Kartīti paņēmsu, Profesiju nosaukšu.	Ārsts ārstē, celtnieks ceļ, Pavārs vāra, šuvējs šuj. Katram savi darbarīki, Vērtīgi un nodēriģi.
Iet pa ielu muzikants, Viņam mētelis – liels un balts. Grib viņš spēlēt orķestrī Galveno vijoli.	Mūzikas skolā Instrumentu ir daudz. Visus bērnus Tie spēlēt sauc!	Pašā meža vidū Meža zvēri dzīvoja: Lapsa, lācis, zaķītis, Vāverīte, ezītis.

<p>Putniņš te, putniņš tur Jautri čivina: Čiv, čiv, čiv! Spārmiņus kustina, Čiv, čiv, čiv!</p>	<p>Putnus redzēt gribēju, Tālskati es paņēmu. Augstu gaisā skatījos, Redzēju es putnu šo.</p>	<p>Saule, zaķis, Sauleszaķis, Saule, puķe, Saulespuķe. Saulespuķē sauleszaķis saulpojas.</p>
<p>Pļavā biju, redzēju Kukainīti maziņu. Vai tu zini, kā sauc to – Kukainīti bailīgo.</p>	<p>Zem lapiņas, zem puķītes Kaut kas paslēpies. Lapiņu pacelšu, Kukainīti nosaukšu.</p>	<p>Zem lapiņas, zem puķītes Kaut kas paslēpies. Zīmulīti paņemšu, Tev to tūlīt zīmēšu.</p>
<p>Tu-ku, tu-ku, Ta-ku, ta-ku, Ezis iet pa meža taku.</p> <p>Tu-ku, tu-ku, Te-ku, te-ku, Pamana viņš lielu beku.</p> <p>Tu-ku, tu-ku, Ti-ka, ti-ka, Pičpaunā to veikli lika.</p> <p>Tu-ku, tu-ku, Tu-ku, tu-ku, Vārīs bērniem sēņu zupu.</p>	<p>Tumbā, tum-bā, rasa, rasa, Manam sunim garšo desa. Tumbā, tum-bā, rasa, rasa, Jānim arī garšo desa. Tumbā, tum-bā, rasa, rasa, Vectētiņš tik galvu kasa. Tumbā, tum-bā, rasa, rasa, Kur gan palikusi desa?</p>	<p>Pliku-plek, pliku-plek, Mūsu ome pankūkas cep.</p> <p>Pliku-plek, pliku-plek, Cep, cep, cep.</p> <p>Mazais mūsu rakaris Pankūku ir nočiepis, Pēc tam ātri aizbēdzis Un zem galda palīdis.</p> <p>Ātri, ātri nosauc to – Rakari maziņo!</p>

Rotaļas

1.

Rotaļa paplašina vārdu krājumu, aktivizē runā trauku, galda piederumu, ēdienu nosaukumus, attīsta prasmi uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Šodien galdu klāju es: Šķīvjus, krūzes, karotes, Cukurtrauku, salvetes. (Trešo rindiņu mācās vecākie bērni.) Draugus ciemos ielūgšu, Visus mīļi cienāšu!</p>	<p>Galds, galdauts, 2 šķīvji, 2 krūzes, 2 karotes, 1 cukurtrauks, 2 salvetes.</p>	<p>Skolotājs kopā ar bērniem runā skaitāmpantu, skolotājs klāj galdu. Pēc tam jautā bērnam: „Andri, kas tev garšo?” Andris atbild: „Man garšo konfektes!” Ja bērns atbild, tad iet skolotāja vietā. Bērni un skolotājs runā skaitāmpantu, Andris klāj galdu. Uzdod jautājumu nākamajam bērnam. Ja nevar atbildēt, tad uzdod jautājumu citam bērnam. Kad visi prot norunāt skaitāmpantu, to runā tikai tas, kurš klāj galdu.</p>

2.

Rotaļa aktivizē trauku un galda piederumu lietojumu vienskaitļa un daudzskaitļa formā, attīsta prasmi saprast jautājumus un atbildēt uz tiem.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Es redzu, redzu, redzu, Es redzu, redzu – ko? Es redzu, redzu, redzu, Uz galda redzu to!</p> <p>Skolotāja: „Anna, ko tu redzi?” Anna: „Es redzu krūzi (krūzes).”</p>	<p>Galds, trauki, galda piederumi.</p>	<p>Bērni kopā ar skolotāju runā skaitāmpantu. Skolotāja maina uz galda priekšmetus un uzdod jautājumus. Bērni atbild.</p>

3.

Rotaļa palīdz iegaumēt augļu un dārzeņu nosaukumus, vārdus „glāze”, „sula”, „pilna”, „tukša”, „lūdzu”, „paldies”.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Mana glāze pilna ir, Kāda sula tajā ir?</p>	<p>Caurspīdīga vienreizējās lietošanas glāze, plastmasas augļu un dārzeņu rotaļlietas vai nelielas augļu un dārzeņu attēlu kartītes.</p>	<p>Bēmi sēž pusaplī. Uz galda atrodas rotaļlietas vai kartītes un glāze. Viens bērns ievieto glāzē rotaļlietu vai kartīti un pagriežas ar seju pret citiem. Turot glāzi aiz muguras, viņš runā skaitāmpantu un pēc tam parāda glāzi. Bēnam, kurš pareizi nosaucis augli vai dārzeņi, tiek pasniegta glāze, sakot: „Lūdzu!” Bēmam ir jāatbild: „Paldies!” Bēms imitē glāzes izdzeršanu un saka: „Tukša!” Bēms kļūst par nākamo rotaļas vadītāju.</p> <p>Atbilstoši bērna spējām rotaļu var sarežģīt, piemēram, paplašinot atbildi: „Paldies par ābolu sulu!”</p>

4.

Rotaļa aktivizē zupas nosaukumu atcerēšanos.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Manā katlā zupas daudz, Andri, kā to zupu sauc?</p>	<p>Rotaļlietu katls ar vāku, rotaļlietu dārzeņi, zivis, sēnes, piena paka vai to attēli.</p>	<p>Bēms ievieto katlā vienu no priekšmetiem vai attēliem un runā skaitāmpantu. Bēms, kuram uzdod jautājumu, paceļ vāku un pasaka zupas nosaukumu.</p>

44

5.

Rotaļa paplašina vārdu krājumu, aktivizē runā apģērbu nosaukumus, attīsta prasmi uzdot jautājumus, lūgt palīdzību, atbildēt uz jautājumiem.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Manā skapī drēbju daudz, Zinu, kā tās visas sauc!</p>	<p>Leļļu apģērbi vai zīmējumi, bērnu apģērbi.</p>	<p>Skolotājs kopā ar bērniem runā skaitāmpantu. Pēc tam jautā bēmam: „Andri, kas tavā skapī?” Andris atbild: „Manā skapī ir bikses, vējjaka, cepure.” Sākumā skolotājs var rādīt attēlus un jautāt, kas ir skapī (attēlots attēlā). Kad bērni iemācās skaitāmpantu, paši nosauc apģērbu, kas ir skapī.</p>

6.

Rotaļa paplašina vārdu krājumu, aktivizē runā apģērbu nosaukumus, īpašības vārdus, attīsta prasmi uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
<p>Šodien ciemos iešu es, Vilkšu skaistas drēbītes: Kleitu, jaku, zeķītes, Kājās baltas kurpītes. (Runā meitenes.) Kreklu, bikses, zeķītes, Kājās brūnas kurpītes. (Runā zēni.)</p>	<p>Uzzīmētas lelles – zēns un meitene.</p>	<p>Skolotājs jautā: „Ko tu vilksi?” Bēms, kuram ir meitenes lelle, atbild: „Sarkanu kleitu, baltas zeķbikses” utt. Skolotājs jautā: „Ko tu vilksi?” Bēms, kuram ir zēna lelle, atbild: „Melnas bikses, baltu kreklu, brūnas kurpes” utt.</p>

7.

Rotaļai ir divi varianti. Pirmajā variantā bērni vingrinās nosaukt lietvārdus, pievienojot īpašības vārdus. Otrajā variantā – lietot vārdus „mans/mana”.

Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
Lietussargs, knaģi, dažādi krāsaini lelļu apģērbi.	Pie lietussarga ar knaģiem piesprauž lelļu drēbes. Skolotājs griež lietussargu un lūdz bērnam noķert vienu no apģērba gabaliem. Pirmajā variantā bērnam ir jānoķer apģērba gabals un jānosauc tā krāsa. Piemēram, sarkana kleita, melnas bikses utt. Otrajā variantā bērnam ir jānoķer apģērba gabals un jāsaka: „Mana kleita, manas bikses, mans kreklis utt.”

8.

Rotaļa aktivizē vārdu krājumu. Rotaļai divi varianti. Pirmajā variantā bērni dzied par somiņu, kurā iekšā mantiņa, otrajā variantā – par kastīti, kurā iekšā kartīte.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
Man ir skaista somiņa, somiņa, somiņa (kastīte), Tajā iekšā mantiņa, mantiņa, mantiņa (kartīte). Tūlīt mantu (attēlu) paņēmsu, paņēmsu, paņēmsu, Visiem bērniem rādīšu, rādīšu, rādīšu! Kas tas (tā) ir?	Skaista somiņa vai kastīte, rotaļlietas vai attēli ar tiem vārdiem, ko nepieciešams aktivizēt bērnu runā.	Bērni pēc kārtas dzied dziesmu un uzdod jautājumu. Pārējie bērni atbild.

9.

Rotaļa paplašina vārdu krājumu, aktivizē runā kukaiņu nosaukumus un īpašības vārdus, attīsta prasmi uzdot jautājumus un atbildēt uz tiem.

Skaitāmpants	Nepieciešamie materiāli	Rotaļas norise
Plāvā biju, redzēju Kukaiņi bailīgu. Vai tu zini, kā sauc to – Kukaiņi bailīgo?	Zaļš auduma gabals, rotaļlietas – kukaiņi, mākslīgie ziedi kukaiņu paslēpšanai.	Uz auduma ir izvietoti kukaiņi, kas aplāti ar ziediem. Norunājot skaitāmpantu, bērns paceļ ziedu un nosauc kukaiņi.

45

Kustību rotaļas

10.

Meža malā vilks guļ alā,
Zaķi lēkā zaļā plāvā.
Pēkšņi vilks no alas skrien,
Zaķīši – uz krūmiņiem.

Bērni ir zaķi, skolotājs – vilks. Bērni runā skaitāmpantu,
beigās vilks ķer zaķus.

11.

Tagad mēs ar tevi rokas sadosim,
It kā laivā abi sēdēsīm.
Vējiņš jūrā pūš, laivu augšā, lejā grūž.
Airus paņemsim, viens, divi, trīs,
Jau pie krasta esam drīz.
Krustā ātri izlecām un uz mājām aizskrienam.

Bērni runā un izpilda kustības.

12.

Liels zivis, mazas zivis jūrā peld.
Vētra sākas, zālēs slēpjas visas zivteles.
Ū-ū-ū-ū-ū, ū-ū-ū-ū-ū.

Uz grīdas salikti lieli un mazi zivju attēli. Bērni norunā
skaitāmpantu, un katrs bērns paņem vienu zivs attēlu.
Vienoņas, kur būs „lielās ūdenszāles” (piemēram, uz
galda), kur būs „mazās ūdenszāles” (piemēram, zem
krēsla). Bērni, kam ir mazās zivis, noslēpj tās „mazajās
ūdenszālēs”, bet tie, kam ir lielās zivis, noslēpj tās
„lielajās ūdenszālēs”. Kad vētra beidzas, atkal sāk rotaļu
no sākuma, imitējot zivju peldēšanu.

13.

Vecais mežsargs esmu es,
Nāku es no tālienes,
Mežā zvērus redzēju,
Saki man: kas esi tu?

Rotaļas norise

Bērni stāv aplī. Rotaļas vadītājs ir mežsargs ar cepuri galvā un spieķīti rokā, viņš stāv apļa vidū. Visi runā skaitāmpantu. Skaitāmpanta beigās mežsargs apstājas pie kāda bērna un jautā: „Kas tu esi?” Bērns atbild: „Es esmu zaķis.” Mežsargs atkal jautā: „Ko tu proti?” Atbilde: „Es protu lēkt.” Visi atdarina zaķa lēkšanu. Vadītājs un bērns mainās vietām un turpina rotaļu no sākuma.

14.

Eglei skujas, priedei skujas,
Abām skaisti čiekuri,
Vējiņš zarus kustina,
Čiekuriņi nobira.
Ātri skriesim, lasīsim,
Kabatās tos ieliksīm!

Bērni stāv aplī. Apļa vidū „izbiruši” čiekuri. Norunā skaitāmpantu un pēc komandas sāk lasīt čiekurus, pēc tam saskaita, kam vairāk.

15.

Mamma, tētis un es –
Ātri, ātri skrienam mēs!
Mamma, tētis un es –
Ātri, ātri lecam mēs!
Vecmāmiņa un es –
Lēni, lēni dejojām mēs!
Vectētiņš un es –
Lēni, lēni ejām mēs!

Bērni atdarina visas skaitāmpantā nosauktās darbības.

16.

Tramvaji un trolejbusi,
Busi, busi, autobusi.
Kur tie skrien, un kur tie brauc?
Kā tie ceļus nesajauc?
Pieturā mēs stāvējām.
Ko mēs gaidījām?
Autobusu gaidījām.
Autobuss ir piebraucis,
Pasažierus uzņēmis,
Bērni, ātri sēžamies
Un uz cirku (parku, zoodārzu, skolu utt.) dodamies!

Bērni sasēžas uz krēsliem viens aiz otra un attēlo braukšanu. Bērnām, kas sēž pirmais rindā, rokās stūre ar uzrakstu „Autobuss”.

17.

Mežā zem eglītes sēnīte izauga,
Resna kājiņa, brūna galviņa.
Baravika, baravika – tārpiņiem garšo viņa.
Lietutiņš uzlija, tārpiņi aizbēga.

Bērni ir tārpiņi, skolotājs ar sēņu cepuri galvā stāv apļa vidū. Bērni lēnām tuvojas sēnei un runā pantiņu. Pēc komandas „Lietutiņš!” sēne ķer tārpiņus. Sēne nevar noķert tos tārpiņus, kas ir mājiņā – bērni notupstas un vīrs galvas uztaisa ar rokām jumtiņu.

18.

Braucām, braucām, braucām,
Pa zoodārzu braucām.
Visiem zvēriem „Labrīt!” mēs saucām.
Labrīt, ziloni!

Bērni stāv viens aiz otra un it kā brauc. Apstājoties pie rotaļu dzīvnieka, sasveicinās ar to.

19.

Strādāt protu, strādāt gribu,
Visus darbarīkus zinu.
Lāpsta, spainis, grābeklis,
Lejkanna un kaplītis.
Darbarīkus paņēmu,
Nu tik čakli strādāšu!

Bērni atdarina darbus, ko veic ar katru darbarīku.

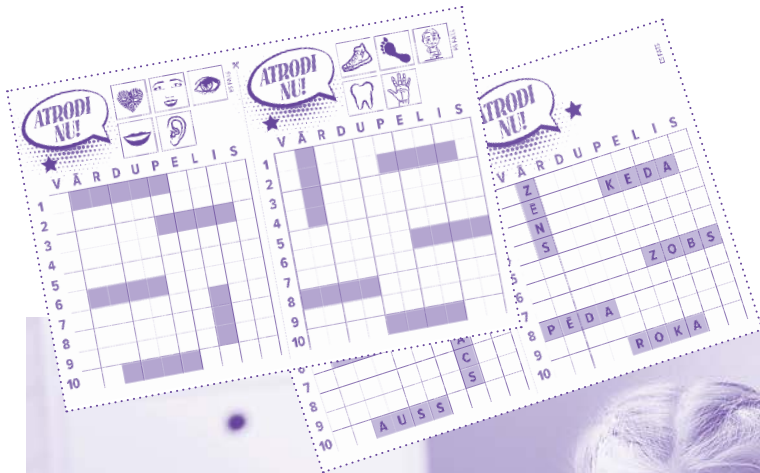

20.

Agrā rītā savā vajā zaķi lēkā zaļā plavā.
Labo kāju piesitam, tam-tam-tam.
Kreiso kāju piesitam, tam-tam-tam.
Rokas augšā paceļam, kopā plaukstas sasitam.
Tagad visi tupstamies, viens aiz otra turamies.
Viens, divi, trīs, augšā ceļamies!

Bērni atdarina nosauktās kustības.

	Skaitāmpants	Rotaļas norise
 21.	<p>Lēni, lēni, klusiņām es kā kaķis iešu Un uz pirkstu galiņiem klusi, klusi lēkšu. Tad es skaitīšu līdz trīs – Viens, divi, trīs, rokas zemē nolikšu Kūkumiņu veidošu un no savas bļodiņas Visu pienu izlakšu.</p>	<p>Bēmi atdarina kustības.</p>
 22.	<p>Šorīt mežā biju es, atradu es sēnītes. Gailenes, bērslapes, cūcenes un sviestenes. Es zem krūma noliecos, pie koka paskatos – Tagad pilns mans lielais grozs!</p>	<p>Bēmi runā skaitāmpantu un beigās salasa kartītes ar sēņu zīmējumiem, nosauc sēnes un saskaita tās.</p>
 23.	<p>Es uz parku aizgāju, lapiņas tur lasīju. Ozollapa, kastaņlapa, kļavas lapas krāsainas, Bērzam lapas maziņas, kabatā tik liekamas.</p>	<p>Bēmi salasa no kartona izgrieztās lapas, nosauc, kura koka lapas tās ir, un saskaita.</p>
 24.	<p>Mēs esam mazas skudriņas, mēs māju būvējam Un katru mazu salmiņu uz ceļa paceļam. To pāri plecam uzliekam, uz māju aiznesam. Tos visus kopā saliekam, tā visu dienu strādājam.</p>	<p>Bēmi, runājot skaitāmpantu, salasa uz paklāja izbirušos skaitāmos kociņus. Pēc tam tos saskaita.</p>

Materiālu izstrādājusi Rīgas 14. pirmsskolas izglītības iestādes vadītājas vietniece izglītības jomā, pirmsskolas latviešu valodas skolotāja un LU lektora p.i. Mg. paed. **Inese Eglīte**.

2.8. Mācību satura un caurviju prasmju apguves plānošana pirmsskolā

Rīgas 14. pirmsskolas izglītības iestādes 2019./2020. mācību gada lielie temati

Temats	Laiks
Es bērnudārzā.	Septembris
Krāsas.	Oktobris
Latvijas dārgumi.	Novembris
Svinam svētkus!	Decembris–janvāris
Tumsa un gaisma.	Janvāris–februāris
Kas izaug no sēkliņas?	Marts
Es spēlēju teātri.	Aprīlis
Lai skan!	Maijs

Temats	Tumsa un gaisma.
Laiks	4–6 nedēļas (jāņem vērā, cik daudz laika bērniem nepieciešams).
Vecuma grupa	5–6 gadi.
Ziņa bērnam	Gaismai un tumsai ir nozīme cilvēku, dzīvnieku un augu dzīvē.
Lielās idejas	<p>Visuma matērija sastāv no ļoti mazām daļiņām.</p> <p>Mūsu Saules sistēma ir ļoti maza daļa (viens no miljardiem galaktiku) Visumā.</p> <p>Organismu dzīvības procesus nodrošina šūnas, kuru dzīves ilgums ir ierobežots.</p> <p><i>(Konkrētajā tematā lielās idejas ir saistītas ar dabaszinātņu jomām, bet sasniedzamie rezultāti ir arī no citām mācību jomām.)</i></p>

Caurviju prasmes un tikumi	Mācību jomas
<ul style="list-style-type: none"> <i>Kritiskā domāšana un problēmrisināšana</i> Mērķtiecīgi izzina informāciju (novēro, jautā, secina). Formulē vienkāršas sakarības (kāpēc tumsā un gaismā audzētiem augiem var novērot atšķirības; kur Saule paliek naktī; ko dzīvnieki dara naktī). <i>Jaunrade un uzņēmējspēja</i> Izvēlas materiālu savas ieceres īstenošanai. <i>Pašvadīta mācīšanās</i> Īsteno savu ieceri (izvēlas pasaku ēnu teātrim) un pastāsta, ko darīs. Novērtē savu personīgo ieguldījumu (es veidoju, griezu, līmēju). <i>Sadarbība</i> Strādā grupā, saskaņojot darbības ar grupas biedriem (spēlējot ēnu teātri, sacerot kopīgu pasaku, pētot debess objektus). <i>Digitālās prasmes</i> Mācās kopā ar skolotāju izmantot digitālās tehnoloģijas, lai izpētītu attēlus. <i>Pilsoniskā līdzdalība</i> Mācās darboties videi draudzīgi. 	<ul style="list-style-type: none"> <i>Valodu mācību joma</i> Atšķir un nosauc skaņas vārdos. Atstāsta notikumus. Izdomā teksta turpinājumu. <i>Sociālā un pilsoniskā mācību joma</i> Patstāvīgi sagatavojas darbam, izvēloties nepieciešamos materiālus ēnu teātra un krāsu pasakas veidošanai. Stāsta par Meteņu svinēšanas tradīcijām pirmsskolas izglītības iestādē. <i>Kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību joma</i> Izmanto dažādas tehnikas savas ieceres īstenošanai (ēnu teātrim, Baltās pasakas un melnās pasakas sacerēšanai). Izspēlē literārā darba sižetu. <i>Dabaszinātņu mācību joma</i> Nosauc debess ķermeņus: Sauli, Mēnesi, zvaigznes. Stāsta par atšķirīgo dienā un naktī. Salīdzina augu augšanu dažādos apstākļos. <i>Matemātikas mācību joma</i> Grupē priekšmetus pēc konkrētām pazīmēm. Skaitu apzīmē ar atbilstošu ciparu. <i>Tehnoloģiju mācību joma</i> Īsteno savu ieceri, cepot „baltos” vai „melnos” cepumus. <i>Veselības un fiziskās aktivitātes mācību joma</i> Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs, zina drošības noteikumus.
<ul style="list-style-type: none"> Tikumi: gudrība (jaunas zināšanas par Saules sistēmu, augu augšanas apstākļiem, diennakts daļām, profesijām, gaismu un tumsu). 	

Temata apguves norise

Aktualizācija

Jautājumi temata ievadam	Apakštemati
<ol style="list-style-type: none"> Vai Saule ir zvaigzne? Vai tu zini, ko darīt, ja mājās pazūd elektrība? Vai tu zini, kur naktī paliek Saule? Vai augiem vajag gaismu? Vai tu zini, kas ir Meteņi? Vai naktī cilvēki un dzīvnieki guļ? Vai tu zini, kāpēc cilvēkam ir svarīgs miegs? Vai tev bail no tumsas? Vai arī dienā var būt tumsa? <p>(Bērni izmanto kārtītes JĀ, NĒ. No atbildēm skolotāja redz, kas ir tie jautājumi, kas interesē bēmus un kam temata laikā jāpievērš uzmanība. Kopīgi veido plānu, ar ko sāks, kā turpinās un kā beigs tematu.)</p>	<ol style="list-style-type: none"> Saule, Zeme, Mēness, zvaigznes. Dažādi gaismas avoti – lampa, luktuītis, svece. Drošība, kas jāievēro, izmantojot sveces un elektrību. Zemes kustība ap Sauli. Diena un nakts. Saules gaisma kā viens no svarīgākajiem augu dzīvotspējas nosacījumiem. Ziemas beigu un pavasara sākuma svētki Meteņi. Cilvēki, kas naktī strādā (profesijas). Dzīvnieki, kas naktī neguļ. Miegs – dzīvībai svarīgs process. Bailes. Drošība uz ielas tumšajā laikā.

Skolotāja darbība	Iespējamā bērna darbība	Vērtēšana mācīšanās atbalstam
<p>Informē vecākus</p> <p>Informatīvajā stendā ir temata nosaukums, ziņas bērnam, sasniedzamie rezultāti.</p>		
<p>Noskaņo bērnus temata apguvei</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uzdod deviņus jautājumus par tematu. • Grupas telpā labi redzamā vietā uzraksta plānu, kādā secībā tiks apgūti bērnus interesējošie jautājumi. • Mācību centros novieto materiālus par tematu. • „Runājošā siena” <p>Sāk veidot „runājošo sienu”: piestiprina temata nosaukumu, ziņas bērniem, jautājumus, uz kuriem meklēs atbildes.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Atbild uz jautājumiem, paceļot kartīti JĀ vai NĒ. • Vienojas par jautājumiem, kuri interesē, un mēģina izdomāt, kur atrast atbildes. • Pēta attēlus, enciklopēdijas, grāmatas, dažādus gaismas avotus u. c. materiālus mācību centros. • Iestāda sīpolus. Vienu novieto uz palodzes gaismā, otru tumšā vietā. Ik pa laikam salīdzina. • Mēģina uzzīmēt dažādus priekšmetus un dzīvas būtnes, kas ir baltas un melnas. • Jauc krāsas, meklē atbildi uz jautājumu, kas ir pelēks. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skolotājs novērtē bērnu zināšanas un vajadzības. • Novēro bērnus, kas izsaka ierosinājumus, pamato savas domas, piedāvā idejas. • Novēro, kā bērni darbojas mācību centros, un pēta tur pieejamos materiālus. <p>(Fotogrāfija no Rīgas 14. PII)</p>

Apjēgšana

Skolotāja darbība	Iespējamā bērna darbība	Vērtēšana mācīšanās atbalstam
<p>Informē vecākus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Informatīvajā stendā pieliek informāciju, atklājot soļus, kā tiek sasniegts sasniedzamais rezultāts. • Iesaista vecākus kāda konkrēta jautājuma izpētē. • Izceļ katra bērna panākumus, sniedz nepieciešamo atbalstu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aicina vecākus piedalīties kāda jautājuma izpētē. • Rāda un stāsta, ko darījis, mācījies un izzinājis. 	
<p>Skolotāja vadītas rotaļnodarbības</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izmantojot skaitāmpantu, sadala bērnus divās grupās. Katra grupa saņem kasti ar dažādiem priekšmetiem: vienā kastē ir balti priekšmeti, otrā melni. Skolotājs rosina bērnus sacerēt Balto pasaku un Melno pasaku, iesaistot darbībā priekšmetus, kas ir kastē. • Rosina bērnus zīmēt kopīgu ilustrāciju pasakai. • Lasa I. Ziedoņa „Balto pasaku” un „Melno pasaku”. Rosina bērnus pārrunāt dzirdēto, atbildēt uz jautājumiem, pastāstīt, ko ir sapratuši. • Skolotājs izlasa I. Ziedoņa „Pelēkās pasakas” sākumu, rosina bērnus izdomāt turpinājumu. • Skolotājs atrod internetā gleznas, rosina bērnus tās apskatīt un salīdzināt: S. Daugule „Spēlēsim paslēpes”, I. Celmiņa „Melnā princese”, L. Strunke „Tuvu zemei”, A. Dzenīte „Gaisma manā istabā”, M. Jakoviča „Gaismas putns”. • Rosina bērnus domāt, kas skaists ir gaismā un tumsā. • Rosina bērnus izveidot mīklu „baltajiem” un „melnajiem” cepumiem. Vienai grupai tiek piedāvāti gaiši dekori, otrai – tumši (šokolāde, rozīnes, magones utt). • Stāsta bērniem par Meteņu tradīcijām un iesaista bērnus svētku svinēšanā. • Veido izzinošu stāstījumu par Sauli, Zemi un Mēnesi, dienas un nakts maiņu. • Aicina bērnus meklēt atbildi uz jautājumu, kas tumsā rada gaismu. • Iepazīstina ar sveču nozīmi, veido sveces. 	<p>Patstāvīga rotaļnodarbība</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stāsta, ko zina par pētāmo tematu. • Pēta grupas telpā izvietoto Saules un Zemes modeli. • Pēta stāstu, pasaku un dzejoļu grāmatas, lai izvēlētos tekstu ēnu teātrim. • Radoši zīmē un apliecē krāsu pasaku. • Ilustrē pasakas, veido grāmatiņas. • Veido tumsas un gaismas „stūrīti” grupā. • Spēlē latviešu tautas rotaļas „Diena un nakts”, „Gulēja saulīte”. • Darbojas ar tematiskajām kartītēm, meklējot un atpazīstot konkrētas skaņas vārdos. • Darbojas ar didaktisko materiālu mācību centros. <div data-bbox="593 1290 1018 1648" data-label="Image"> </div> <p>(Fotogrāfija no Rīgas 14. PII)</p> <div data-bbox="593 1702 1018 2051" data-label="Image"> </div> <p>(Fotogrāfija no Rīgas 14. PII)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Novēro, kuros mācību centros bērni vislabprātāk darbojas. • Novēro, kā no pieejamā materiāla bērni grupā veido gaismas un tumsas „stūrīti”. • Ieklausās bērnu valodā, novērtē bērnu runu un stāstītprasmi. • Novēro, kā bērni interesējas par eksperimenta rezultātiem.

Refleksija

Skolotāja darbība	Iespējamā bērna darbība	Vērtēšana mācīšanās atbalstam
<ul style="list-style-type: none"> Izmantojot dažādus pašvērtējuma rīkus, aicina bērnu domāt, ko jaunu viņš ir uzzinājis, vai ir saņēmis atbildes uz jautājumiem; kas patika, kas bija grūti; par ko vēl varētu domāt šajā tematā. Rosina domāt, kur iegūtās zināšanas un prasmes noderēs citās situācijās. Aicina bērnus piedalīties temata prezentācijas izveidē citām pirmsskolas grupām. Palīdz izdomāt, kā bērniem veidot savu prezentāciju – kā rotaļu, stāstu vai tamlīdzīgi, kā grupas ziņu var atklāt citām grupām. <p>Informē vecākus</p> <ul style="list-style-type: none"> Rosina vecākus izpētīt informatīvajā stendā redzamo temata atklājumu. Individuāli informē bērnu vecākus par bērna sasniegumiem un nepieciešamo atbalstu. Rosina vecākus jautāt bērniem, kas izdevās, kas patika, kas bija grūtākais, ko vēl gribētu uzzināt. Izsaka pateicību vecākiem, kuri piedalījušies kāda jautājuma izpētē. 	<ul style="list-style-type: none"> Katrs bērns izveido savu „zināšanu koku”. Temata beigās (var arī sākumā un visu temata laiku), atbildot uz jautājumiem, bērns stāsta un iesien diegu: ko jaunu ir apguvis, kas patika, ko grib vēl uzzināt. Piedalās grupas apspriedē, ko un kā stāstīs un radīs citām grupām par uzzināto un izpēto. 	<p>Bērnu piedalīšanās vērtēšanā</p> <p>Piedalās vērtēšanā pēc iepriekš noteiktiem kritērijiem.</p> <p>Summatīvā vērtēšana</p> <p>Atbilstoši sasniedzamajam rezultātam dokumentē bērnu sniegumu. Atzīmē turpmākos soļus mācību satura plānošanā, iekļaujot visus grupas bērnus.</p> <p>Temata novērtēšana</p> <ul style="list-style-type: none"> Novērtē, ko bērni ir apguvuši temata laikā. Atzīmē rotaļnodarbības, kurās izdevās sasniegt plānoto rezultātu. Atzīmē, kas jāņem vērā nākamā temata plānošanā, nodrošinot satura pāteicību. Novērtē, kuros centros bērni darbojās visaktīvāk, kuros uzdevumi neatbilda bērnu interesēm un patstāvīgai darbībai. Novērtē, cik lielā mērā bērni izprata temata ziņu, attīstīja prasmes un attieksmes, veidoja tikumus.

MĀCĪBAS RESURSI

Valsts izglītības satura centrs, ESF projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002 „Kompetenču pieeja mācību saturā”. *Didaktisko materiālu komplekts pirmsskolas un sākumskolas vecuma bērniem latviešu valodas apguvei*. Rīga : LVA, 2020.

Resursi temata apguvei, skolotāja piedāvātie uzdevumi bērnu patstāvīgai rotaļnodarbībai centros un āra vidē

53

Valodu jomas centrs

Grāmatas un enciklopēdijas par tematu.
Sižetiskas kartītes.
Galda spēle „Atrodi pāri!”.
Burti un attēli grupēšanai.
Kartītes vārdu krājuma paplašināšanai.
Spēle ar burtiem un kartītēm.
Puzles (pakārtoti attīsta pirkstu motoriku un veido izpratni).

Sociālās un pilsoniskās jomas centrs

Etnogrāfiskās zīmes – Saule, Mēness, zvaigznes.
Atgādinājumi par drošību ar uguni, atstarotājiem.
Dažāda veida materiāli par svētku svinēšanu.

Dabaszinātņu jomas centrs

Dabas kalendārs, tā patstāvīga sakārtošana atbilstoši konkrētajai dienai.
Dabas materiāli uzdevumu realizēšanai.
Dabas materiāli pirkstu motorikas attīstīšanai.
Globuss, fotogrāfijas ar Sauli, Zemi, Mēnesi.
Lukturi.

Matemātikas jomas centrs

Skaitļu stieņi.
Dabas materiāli daudzuma noteikšanai.
Cilindra bloki, lai noteiktu lieluma attiecības un atšķirības.

Kultūras izpratnes un pašizpausmes mākslā jomas centrs

Materiāls ēnu teātra veidošanai.
Pasakas par Sauli un Mēnesi.

Tehnoloģiju centrs

Dažāda veida vēšanas spēles, kas nostiprina bērna prasmi koncentrēties un pārvaldīt pirkstu muskulatūru.

Pastaiga

Pastaigas laikā brīvs radošais process.
Ilgstošs pētījums – debesu ķermeņi, koku ēnas, gaismas taku veidošana u. c.
Kustību rotaļa „Saule un Mēness”.

Ekskursija

Saules muzeja apmeklējums.

Kritēriju lapas piemērs sasniedzamā rezultāta vērtēšanai tematā „Tumsa un gaisma”

<p>Sasniedzamais rezultāts mācību jomās</p>	<p>Bērnu vārdi</p>			
<p>Sācis apgūt (SA) Turpina apgūt (TA) Apguvis padziļināti (AP)</p>				
<p>Atšķir un nosauc skaņas vārdos.</p>				
<p>Atstāsta notikumus.</p>				
<p>Izdomā teksta turpinājumu.</p>				
<p>Patstāvīgi sagatavojas darbam, izvēloties nepieciešamos materiālus ēnu teātra un krāsu pasakas veidošanai.</p>				
<p>Nosauc Meteņu svinēšanas tradīcijās.</p>				
<p>Izmanto dažādas tehnikas savas ieceres īstenošanai (ēnu teātrim, Baltās pasakas un Melnās pasakas sacerēšanai).</p>				
<p>Izspēlē literārā darba sižetu.</p>				
<p>Nosauc debess ķermeņus: Sauli, Zemi, Mēnesi.</p>				
<p>Stāsta par atšķirīgo diennakts daļās: dienā un naktī.</p>				
<p>Salīdzina gaismā un tumsā augušus augus un izdara secinājumu par gaismas ietekmi uz augiem.</p>				
<p>Grupē priekšmetus pēc konkrētām pazīmēm.</p>				
<p>Skaitu apzīmē ar atbilstošu ciparu.</p>				
<p>Īsteno un stāsta par savu ieceri, cepot „baltos” vai „melnos” cepumus.</p>				
<p>Ar prieku iesaistās fiziskajās aktivitātēs, zina drošības noteikumus.</p>				

Izmantotā literatūra un citi avoti

- Aičisone, Dž. *Runājspējīgais zīdītājdzīvnieks. Ievads psiholingvistikā*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2015. 328 lpp.
- Anspoka, Z. Daži lingvodidaktikas aspekti valodu mācīšanās veicināšanai pirmsskolā un skolā. *Valodu mācības pirmsskolā un sākumskolā*. Zinātnisko rakstu krājums. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2013, 9.–27. lpp.
- Anspoka, Z. Divvalodīga bērna ieguvumi: teorija un prakse. *Bēnu valoda Latvijā 21. gadsimtā. II*. Zinātnisko rakstu krājums. Rīga : RaKa, 2016, 19.–27. lpp.
- Anspoka, Z. Skolotāja profesionālā kompetence bilingvālā pedagoģiskajā procesā. *Teorija praksei mūsdienu sabiedrības izglītībā. 7. starptautiskā zinātniskā konference*. Zinātnisko rakstu krājums. Rīga : RPIVA, 2014, 6.–11. lpp.
- Anspoka, Z. Valodas apguve pirmsskolā un skolā: daži pēctecības aspekti. *Tagad*. Nr. 6. 2011, 48. lpp.
- Anspoka, Z., Siliņa-Jasjukeviča, G. *Latviešu valoda mazākumtautību skolēniem latviešu mācībvalodas sākumskolā (1.–4. klasē)*. Metodisks līdzeklis latviešu valodas skolotājiem. Lielvārde : Lielvārds, 2006. 80 lpp.
- Anspoka, Z., Stangaine, I. Bilingvālu bērnu runas izpēte: Veltas Rūķes-Draviņas pētījumi un projekta „Latviešu valodas monolingvāla un bilingvāla apguve: rīki, teorijas un lietojums” rezultāti. *Bēnu valoda Latvijā 21. gadsimtā. III*. Rīga : Zinātne, 2017, 42.–55. lpp.
- Baltiņš, M., Druviete, I. *Ķelavējš cilvēku ciltij: valoda sabiedrībā*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2017. 251 lpp.
- Beikers, K. *Bilingvisma un bilingvālās izglītības pamati*. Rīga : Nordik, 2002. 341 lpp.
- Bialystok, E. *Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition*. New York : Cambridge University Press, 2001. 304 p.
- Burima, M. *CLIL jeb mācību satura un valodas integrēta apguve: ietvari, pieredze, izaicinājumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 5. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2019. 184 lpp.
- Celītāne, Č. *Otrās valodas apguve. Metodes un paņēmieni*. Rīga : Pētergailis, 2007. 51 lpp.
- Conteh, J. *Promoting learning for Bilingual pupils 3-11: Opening Doors to Success*. UK : SAGE Publications Ltd, 2006. 109 p.
- Dewaele, J. M., Housen, A., Wei, L. *Bilingualism: Beyond Basic Principles*. UK : Multilingual Matters, 2003. 248 p.
- Druviete, I. Bilingvālā izglītība – bērnu spējām un intelektam. *Skolotājs*. Nr. 5. 2000, 65.–67. lpp.
- Druviete, I. Bilingvālā izglītība un CLIL: vēsturiskais atskats un attīstības prognozes. *CLIL jeb mācību satura un valodas integrēta apguve: izglītības paradigmas maiņa*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 3. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2015, 19.–37. lpp.
- Dumitrescu, B. Language education in bilingual and multicultural classrooms. *29th Annual Conference Teacher Education between Theory and Practice. The End of Theory. The Future of Practice*. Agrigento (Italy), 2005, p. 120–129.
- Four-Dimensional Education: The Competencies Learners. Need to Succeed*. Boston : The center for Curriculum Redesign, 2015. 192 p.
- Garcia, O. *Bilingual Education in the 21st Century: A Global Perspective*. UK : Willey-Blackwell, 2009. 496 p.
- Golubina, V. *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga : RaKa, 2007. 308 lpp.
- Hamers, J. F., Blanc, M. *Bilinguality and Bilingualism*. Cambridge, England : Cambridge University Press, 2000. 484 p.
- Hedegaard, M. *Learning and Child Development: A Cultural-historical Study*. Aarhus University Press, 2002. 250 p.
- Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam*. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=253919>
- Lazdiņa, S., Šalme, A. *Latviešu valodas apguve mazākumtautību izglītībā: tendences, attīstība, ietekmes*. Rīga : LVAVA, 2008. 236 lpp.
- Lieģeniece, D. *Bēns – pasaulē, pasaule – bērnam*. Rīga : Zvaigzne, 1992. 130 lpp.
- Macintyre, C. *Understanding Children's Development in the Early Years: Questions practitioners frequently ask*. London and NY : Routledge, 2007. 129 p.
- Markus, D. *Prognozējamā neprognozējamība. Bēnu valoda Latvijā*. Rīga : Zinātne, 2018. 208 lpp.
- Marsh, D. *Content and Language Integrated Learning. The European Dimension-Actions, Trends and Foresight Potential*. 2002.
- Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Pieejams: https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
- Ministru kabineta 2018. gada 21. novembra noteikumi Nr. 716 *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības programmu paraugiem*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303371>
- Mūsdienu metodikas rokasgrāmata skolotājiem*. Autoru kol. Rīga : LVAVP, 2001. 216 lpp.
- Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Autoru kol. V. Skujiņas vad. Rīga : Zvaigzne ABC, 2000. 248 lpp.
- Piažē, Ž. *Bērna intelektuālā attīstība*. Rīga : Pētergailis, 2002. 318 lpp.
- Pirmsskolas bilingvālo izglītības programmu izstrādes teorētiskais pamatojums*. Pieejams: http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/CLIL_MetodiskieMateriali/Pirmsskolas_bilingvalo_izglitibas_programmu_izstrdes_teortiskais_pamatojums.pdf
- Protassova, E., Rodina, N. *Russian for pre-school children: recommendation for a bilingual kindergarten*. 2nd Edition. St. Peterburg : Zlatoust, 2011. 320 p.

Rūķe-Draviņa, V. *No pieciem mēnešiem līdz pieciem gadiem*. Stockholm : The Baltic Institute in Scandinavia, 1982. 415 lpp.

Skola2030. Pieejams: <https://www.skola2030.lv/par-projektu>

Skujiņa, V., Anspoka, Z., Kalnbērziņa, V., Šalme, A. *Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, Latviešu valodas institūts, 2011. 131 lpp.

Svence, G. Bērna valodas un runas attīstība pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā. *Tagad*. Nr. 6. 2011, 25.–32. lpp.

Šalme, A. *Latviešu valodas kā svešvalodas apguves pamatjautājumi*. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2011. 128 lpp.

Šalme, A. *Novitātes latviešu valodas kā otrās valodas mācību priekšmetā izglītības pārmaiņu procesā*. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/34382>

Tomme-Jukēvica, I. *Bilingvālo rusofono pirmsskolas vecuma bērnu latviešu runas specifika*. Promocijas darba kopsavilkums filoloģijas doktora zinātniskā grāda iegūšanai valodniecības nozares lietīšķās valodniecības apakšnozarē. Pieejams: [https://www.liepu.lv/uploads/files/PROMOCIJAS%20DARBS%20\(Ingēra%20Tomme-Jukēvica\)%202018.pdf](https://www.liepu.lv/uploads/files/PROMOCIJAS%20DARBS%20(Ingēra%20Tomme-Jukēvica)%202018.pdf)

Vaivade, V., Anspoka, Z. Latviešu valoda un tās mācīšanās kompetence: teorija un prakse. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. X zinātnisko rakstu krājums. Liepāja : LiePA, 2014, 127.–138. lpp.

Vigotskis, Ļ. *Domāšana un runa*. Rīga : Eve, 2002. 391 lpp.

Zelmenis, V. *Pedagoģijas pamati*. Rīga : RaKa, 2000. 291 lpp.

Wei, L. *The Bilingualism Reader*. New York : Routledge, 2000. 541 p.

Woods, P. *Multicultural children in the early years*. UK : WBC Book Manufacturers, 1999. 238 p.

Безруких, М. Дети с трудностями обучения письму и чтению. *Развитие личности ребенка от семи до одиннадцати*. Серия „Психология детства”, Часть II. Екатеринбург : У-Фактория, 2006, с. 307–371.

Любина, Г. А. *Рука развивает мозг*. Минск : Зорнн берасень, 2006. 104 с.

Мадден, Е. *Наши трехязычные дети*. Санкт-Петербург : Златоуст, 2011. 306 с.

Цейтлин, С. *Очерки по словообразованию и формообразованию в детской речи*. Москва : Знак, 2009. 592 с.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

© Valsts izglītības satura centrs | ESF projekts Nr. 8.3.1.1/16/I/002
Kompetenču pieeja mācību saturā
© Latviešu valodas aģentūra

ISBN 978-9984-829-68-5
UDK 37(072)
Izdevuma autorzīme: Ma091

Redaktore: Egina Birzģale

Mācības bilingvāli un latviešu valodā Rokasgrāmata pirmsskolas pedagogiem

Zenta Anspoka, Iveta Irbe, Daira Liepiņa, Agrita Miesniece

Rokasgrāmatā piedāvātais saturs paredzēts gan mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogiem, gan tiem pedagogiem, kuri strādā etniski un lingvistiski neviendabīgās pirmsskolas izglītības iestādēs ar latviešu mācībvalodu un īsteno valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijās izvirzītās prasības. Idejas praktiskā darba plānošanai integrētās rotaļnodarbībās ir teorētiski pamatotas. Galvenā uzmanība pievērsta integrētai mācību satura un valodas apguvei vai pilnveidei, kā arī bērna personības attīstībai atbilstoši viņa individuālajām vajadzībām.